

T.C.
KALKINMA BAKANLIĞI
GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI

GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

SON DURUM

2015

İÇİNDEKİLER

1. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. GAP'ın Tarihçesi.....	2
1.3 GAP'ın Gelişme Aşamaları.....	2
1.3.1. GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı.....	2
1.3.2. Entegre Proje Yaklaşımı.....	4
1.3.3. GAP Master Planı (1989).....	4
1.3.4. Sürdürülebilir İnsani Gelişme.....	4
1.3.5. GAP Bölge Kalkınma Planı.....	6
1.3.6. GAP Eylem Planı (2008-2012).....	8
1.3.7. GAP Eylem Planı (2014-2018).....	6
1.3.7.1. Ekonomik Kalkınmanın Hızlandırılması.....	7
1.3.7.2. Sosyal Gelişimin Güçlendirilmesi.....	8
1.3.7.3. Şehirlerde Yaşanabilirliğin Artırılması.....	9
1.3.7.4. Altyapının Geliştirilmesi.....	9
1.3.7.5. Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi.....	10
2. GAP BÖLGESİ VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	12
2.1. Demografik Bilgiler.....	12
2.1.1 Yüzölçümü ve Nüfus.....	12
2.2. Göç.....	16
3. GAP BÖLGESİ KATMA DEĞER VE YILLIK GELİR DAĞILIMI.....	20
3.1. Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer.....	20
3.2. Sektörler İtibariyle Gayri Safi Katma Değer.....	20
3.3. GAP Bölgesi Yıllık Gelir Dağılımı.....	21
4. GAP'IN FİNANSMAN DURUMU.....	24
4.1. GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri.....	24
5. GAP EYLEM PLANI (2008-2012) FİNANSMANI.....	28
6. GAP BÖLGESİ SEKTÖREL VERİLERİ.....	30
6.1. Tarım Sektörü.....	30
6.1.1. Sulama Yatırımları.....	35
6.1.1.1. Tamamlanan Anakanallar.....	35
6.1.1.2. Sulamaya Açılan Alanlar.....	36
6.1.2. Sulama Yönetimi.....	38
6.1.3. Traktör Sayısı.....	38
6.1.4. Hayvancılık.....	39
6.1.5. Su Ürünleri.....	39
6.2. Enerji Sektörü.....	40
6.3. Sanayi Sektörü.....	42
6.3.1. Yatırım Teşvikleri.....	42
6.3.2. İhracat ve İthalat.....	44
6.3.2.1. İhracat.....	44
6.3.2.2. İthalat.....	45
6.3.2.3. GAP Bölgesi'nde İhracatçı ve İthalatçı Firma Sayısı.....	46
6.3.3. Organize Sanayi Bölgeleri.....	47
6.3.4. Küçük Sanayi Siteleri.....	48
6.3.5. İstihdam.....	50
6.4. Ulaştırma Sektörü.....	52
6.5. Kültür-Turizm Sektörü.....	53
6.5.1. Turizm.....	53
6.5.2. Kültür.....	55
6.6. Kırsal ve Kentsel Altyapı.....	56
6.7. Eğitim Sektörü.....	61
6.8. Sağlık Sektörü.....	64
7. GAP EYLEM PLANI KAPSAMINDAKİ ÖNEMLİ GELİŞMELER.....	66
8. SONUÇ.....	70

Tablolar Dizini

Tablo 1:	GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı.....	3
Tablo 2:	GAP Bölgesi Nüfusunun İllere Göre Dağılımı.(2000, 2010, 2014).....	12
Tablo 3:	GAP Bölgesi'nde Şehirleşme Oranı ve Nüfus Yoğunluğu (2000, 2010, 2013)	14
Tablo 4:	GAP Bölgesi Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)	15
Tablo 5:	Yıllara Göre Hane Halkı Büyüklüğü (2000-2010-2014).....	15
Tablo 6:	Bebek Ölüm Hızı (Binde) ve Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı).....	16
Tablo 7:	Göç Hızı En Yüksek Olan İlk 20 İl ve Bu İller İçerisinde GAPİllerinin Sırası (2008-2010-2014).....	17
Tablo 8:	GAP Bölgesi'ndeki İllerin Aldığı, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2008, 2010, 2014).....	17
Tablo 9:	Bölgelerin Aldığı ve Verdiği Göç2008-2011-2014.....	19
Tablo 10:	Kişi Başına Gayrisafi Katma Değer (GSKD).....	20
Tablo 11:	Sektörler İtibariyle Türkiye ve GAP Bölgesi'nde Bölgesel Katma Değer 2004- 2008-2011 (Bin TL).....	21
Tablo 12:	Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (2007, 2013).....	22
Tablo 13:	GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri (1990-2013).....	25
Tablo 14:	GAP Kapsamında Sağlanan Krediler.....	26
Tablo 15:	GAP İdaresi Tarafından Sağlanan Hibeler.....	27
Tablo 16:	GAP Eylem Planı Finansman Tablosu.....	28
Tablo 17:	GAP Eylem Planı 2008-2012 Dönemi Yatırım Tahsisleri.....	28
Tablo 18:	GAP Eylem Planı 2008-2012 Dönemi Yatırım Harcamaları.....	29
Tablo 19:	GAP Bölgesi'nde Seçilmiş Bitkisel Ürünlerin Ekim Alanları ve Üretim Miktarları (1995-2005-2014).....	32
Tablo 20:	GAP Bölgesi'nde Seçilmiş Sebzelerin Ekim Alanları ve Üretim Miktarları (1995-2005-2014).....	33
Tablo 21:	GAP Bölgesi'nde Seçilmiş Meyvelerin Ekim Alanları ve Üretim Miktarları (1995-2005-2014).....	34
Tablo 22:	DSİ Tarafında Tamamlanan Ana Kanallar (2014).....	35
Tablo 23:	DSİ Tarafında GAP Bölgesi'nde Sulamaya Açılan Alanlar (2014).....	36
Tablo 24:	2014 Yılı İçerisinde Sulamaya Açılan Alanlar (ha).....	37
Tablo 25:	İnşaatı Devam Eden Projeler (2014).....	37
Tablo 26:	Yıllar İtibariyle Sulamaya Açılan Alanlar (2014).....	38
Tablo 27:	GAP Bölgesi ve Türkiye Traktör Sayısı (2005, 2010, 2014).....	38
Tablo 28:	GAP Bölgesi ve Türkiye'nin Yıllara Göre Büyük ve Küçükbaş Hayvan Varlığındaki Değişimi, (1995-2005-2014).....	39
Tablo 29:	GAP Bölgesi Su Ürünleri (2008-2013).....	40
Tablo 30:	GAP Enerji Projelerinde Fiziki Gerçekleşme Durumu.....	41
Tablo 31:	Enerji Üretiminde GAP - Türkiye Karşılaştırması.....	42
Tablo 32:	GAP Bölgesi ve Türkiye Yerli ve Yabancı Yatırım Teşvikleri Belge Sayısı....	43
Tablo 33:	GAP Bölgesi'nin İl Bazında İhracat Değerleri ve İhracatçı Firma Sayısı.....	44
Tablo 34:	GAP Bölgesi İhracatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı (2002-2005-2010- 2014).....	45
Tablo 35:	GAP Bölgesi'nin İl Bazında İthalat Değerleri ve İthalatçı Firma Sayısı.....	45
Tablo 36:	GAP Bölgesi İthalatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı (2002-2005-2010- 2014).....	46

Tablo 37:	GAP Bölgesinde Tamamlanan OSB'ler.....	48
Tablo 38:	GAP Bölgesinde Devam Eden OSB'ler.....	48
Tablo 39:	GAP Bölgesinde Tamamlanan KSS'ler.....	49
Tablo 40:	GAP Bölgesinde Yapımı Devam Eden KSS'ler.....	49
Tablo 41:	Kurumsal Olmayan Sivil Nüfusun Yıllara Göre İşgücü Durumu (15 + Yaş), (2008-2014).....	50
Tablo 42:	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus +15 Yaş İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (2006-2014)	51
Tablo 43:	GAP Bölgesi ve Türkiye'de Yol Uzunlukları (2005-2014).....	52
Tablo 44:	Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinde Geliş ve Geceleme Sayıları (2005-2013).....	54
Tablo 45:	Turizm Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayıları (2005-2013).....	54
Tablo 46:	Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği (2014).....	55
Tablo 47:	GAP Bölgesi Mevcut Belediye ve Bu Belediyelere Bağlı Nüfus Sayısı (2014).....	56
Tablo 48:	İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ve Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı ve Nüfusu, (2008-2012).....	58
Tablo 49:	Belediyelerin İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisi Mevcut Durumu, (2008-2012) (1 000 m ³ /yıl).....	59
Tablo 50:	Kanalizasyon Şebekesi, Arıtma Tesisi İle Hizmet Verilen Belediye Sayıları ve Nüfusu (2008-2012).....	59
Tablo 51:	Atıksu Arıtma Tesislerinin GAP Bölgesi ile Türkiye Karşılaştırmalı Oranları (2008-2012).....	60
Tablo 52:	Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranı (%) (2008-2015).....	61
Tablo 53:	İlk, Orta, Orta Öğretim, Genel Öğretim ile Mesleki ve Teknik Öğretim Okullaşma Oranı (2012-2015).....	62
Tablo 54:	İlkokulda Derslik Başına Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2012-2015)..	63
Tablo 55:	Ortaöğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2012-2015).....	63
Tablo 56:	GAP Bölgesi ve Türkiye'de Hastane ve Yatak Sayısı (2007-2013).....	64
Tablo 57:	GAP Bölgesi'nde Sağlık Personeli Sayıları (2007-2013).....	65

Grafik Dizini

Grafik 1:	GAP Bölgesi Erkek-Kadın Nüfus Dağılımı, 2014.....	13
Grafik 2:	GAP Bölgesi Nüfus Piramidi 2014.....	13
Grafik 3:	GAP İlleri'nin Bölge Nüfusu İçindeki Payı (%), 2014.....	14
Grafik 4:	Bebek Ölüm Hızı ve Doğurganlık Hızı (2009-2013).....	16
Grafik 5:	Bölgelerin Net Göç Hızı (2008, 2011, 2014).....	19
Grafik 6:	GAP Bölgesi Yıllık Gelir Dağılımı (2007-2013).....	23
Grafik 7:	GAP Yatırım Tahsislerinin Türkiye İçindeki Payı (%) 2014.....	25
Grafik 8:	DSİ Tarafından Sulamaya Açılan Alanlar (%) 2014.....	37
Grafik 9:	GAP Bölgesi'nin Ülkeler ile İhracatı (İlk 10 Ülke 2014).....	46
Grafik 10:	GAP Bölgesi'nin Ülkeler ile İthalatı (İlk 10 Ülke 2014).....	47
Grafik 11:	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus +15 Yaş İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (2006-2014)	52

1. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ

1.1.Giriş

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu kaynakları değerlendirerek bu yörede yaşayan insanlarımızın gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmeyi, bölgelerarası farklılıkları gidermeyi ve ulusal düzeyde ekonomik gelişme ve sosyal istikrar hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlayan, aynı zamanda ülkemizi uluslararası alanda markalaştıran son derece önemli ve kapsamlı bir projedir.

GAP, başlangıçta Bölge'nin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayanan bir program olarak ele alınmış; Fırat-Dicle Havzası'nda sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 proje paketinin toplamı olarak planlanmıştır. Bu projelerle 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve yaklaşık 1,7 milyon hektar alanda sulama şebekesi yapımı öngörülmüştür. 2002 yılında hazırlanan GAP Bölge Kalkınma Planı ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün (DSİ) GAP Programı'nda ise yaklaşık 1,8 milyon ha alanın sulanması hedeflenmiştir. GAP, 1989 yılında Master Plan'ın hazırlanması ile tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını da içine alan entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüşmüştür.

1989 yılında, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuş ve bölgesel kalkınmanın planlanması, çeşitli sektörlerde farklı kuruluşlar tarafından yürütülmekte olan GAP yatırımlarının yönlendirilmesi, izlenmesi ve kuruluşlararası koordinasyonun sağlanması ile görevlendirilmiştir.

1990'larda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak Güneydoğu Anadolu Projesi uygulamalarında da sürdürülebilir kalkınma felsefesi benimsenmiş ve bu çerçevede insani gelişme, katılımcılık, eşitlik ve adalet ilkeleri temel alınmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde, GAP Master Planı'nın yapımından sonra Bölge'de ve Türkiye'de plan kapsamındaki varsayımlara uymayan önemli gelişmeler meydana geldiği ve özellikle kamu kesiminin finansal sorunları nedeniyle plan hedeflerinden önemli ölçüde sapma olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, dünyada yeni kalkınma anlayışı ve kavramları ön plana çıkmış ve bölge kalkınmasına farklı bir yaklaşım getirecek yeni bir plan hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. Bu çerçevede GAP İdaresi, GAP Bölge Kalkınma Planı'nı hazırlamıştır.

GAP bugün, su kaynakları geliştirme programının yanısıra tüm sektörlerdeki yatırımları da içine alan, sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak uygulanmaktadır.

2008 yılında GAP Bölgesi'ndeki gelişmeler ve GAP kapsamındaki yatırımlar gözden geçirilerek GAP Eylem Planı (2008-2012) hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. GAP Eylem Planı uygulamaları ile Bölge'de kamu yatırımları büyük ölçüde tamamlanmış, ekonomik ve sosyal alanda önemli merhaleler kat edilmiştir. Eylem Planı kapsamında devam eden yatırımları tamamlamak, GAP'ı sürdürülebilir kılmak ve bölgenin rekabet gücünü artıracak projeleri uygulamaya koymak üzere 2014-2018 dönemini kapsayan yeni GAP Eylem Planı da hazırlanarak hayata geçirilmiştir.

GAP'ın temel hedefleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak; kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmaktır.

1.2. GAP'ın Tarihçesi

Türkiye'nin sahip olduğu su kaynaklarından yararlanılması fikri Atatürk döneminde ortaya konulmuş ve ilk adımlar atılmıştır. 1936 yılında Atatürk'ün emriyle Elektrik İşleri Etüt İdaresi (EİEİ) kurulmuştur. EİEİ, ülkenin sahip olduğu su kaynaklarından elektrik enerjisi üretilmesi için "Keban Projesi" ile ilgili keşif etütlerine başlamış ve Fırat Nehri'nde incelemeler yapmak üzere Palu, Pertek, Keban Boğazı, Kömürhan, Karakaya ile Kemaliye'de birer rasat istasyonu kurmuştur. 1938 yılında Keban Boğazı'nda jeolojik ve topografik etütler yapılmış; 1950-1960 yılları arasında Fırat ve Dicle üzerinde sondaj çalışmalarına ağırlık verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası ekonomik güçlükler çalışmaları uzun süre aksatmış, daha sonra yeni ihtiyaçların ortaya çıkması üzerine 1954 yılında Devlet Su İşleri (DSİ) Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bu dönemde Türkiye'de havza çalışmaları yapılması fikri oluşmuş ve ülke 26 havzaya ayrılarak etüt ve planlama faaliyetlerine başlanmıştır. Çalışmaların verimli olabilmesi için yerel organizasyonlara gidilmesi benimsenmiştir. 1961 yılında Diyarbakır'da kurulan DSİ Fırat Planlama Amirliğince Fırat Havzası'nda su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesiyle ilgili ilk çalışmalar yürütülmüş, 1964 yılında Fırat Havzası'nın sulama ve enerji potansiyelini belirleyen "Fırat Havzası İstikşaf Raporu" geliştirilmiştir.

1968 yılında Aşağı Fırat Havzası'nda önerilen depolama tesisleri ve hidroelektrik santraller fizibilite aşamasında, sulama tesisleri de master plan aşamasında bir yerli-yabancı firmalar grubuna ihale edilmiş ve bu çalışmalar 1970 yılında tamamlanmıştır. Diğer yandan Dicle Havzası için de aynı paralelde çalışmalar DSİ Diyarbakır Bölge Müdürlüğüne sürdürülmüştür. Böylece, Aşağı Fırat Havzası ile Dicle Havzası'ndan ne şekilde faydalanılacağı açıklık kazanmış ve 1977 yılında bu iki havza için düşünülen projelerin birleştirilerek "Güneydoğu Anadolu Projesi" olarak adlandırılması benimsenmiştir.

Bölge'deki sosyo-ekonomik koşulların topyekün iyileştirilmesi düşüncesi ve su kaynaklarının geliştirilmesi ile sulamaların sağlayacağı değişimin bu geniş çerçevede ele alınması rasyoneli, bir bölgesel kalkınma projesi olarak ve entegre bir yaklaşımla projeyi ele almak gereğini ortaya çıkarmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin entegre bölgesel planlama çerçevesinde ele alınması, yürütülmekte olan faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi 1986 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'ye verilmiştir.

DPT 1988 yılında, GAP'ı entegre ve çok sektörlü bir sosyo-ekonomik kalkınma projesi olarak ele almak amacı ile GAP Master Plan çalışmasını başlatmıştır. 1989 yılında tamamlanan bu çalışma kapsamında, proje için muhtemel yönetim sistemleri ve alternatifleri de ele alınmıştır.

Bölge'de yapılacak uygulamaların çok kapsamlı olması nedeniyle planlama, projelendirme, uygulama veizleme-değerlendirme fonksiyonlarının bütünlük içinde gerçekleştirilmesini ve bölgesel kalkınmanın hızlandırılmasını sağlamak amacıyla, 6 Kasım 1989 tarih ve 20334 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 388 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuştur.

1.3 GAP'ın Gelişme Aşamaları

1.3.1. GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı

GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı kapsamında Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali inşaatı öngörülmüş, projenin tamamlanması sonucunda yaklaşık 1,8 milyon hektar alanın sulanması ve yılda 27 milyar kilovatsaat elektrik enerjisi üretilmesi planlanmıştır. Ayrıca münferit projeler kapsamında 7 baraj ve 1 HES'in yapımı yer almıştır.

Tablo 1: GAP Su Kaynakları Geliştirme Programı

KURULU GÜÇ	:	7 389MW(Münferit Projeler Dahil)		BARAJ ADEDİ	22		
ENERJİ ÜRETİMİ	:	26 950 GWh(Münferit Projeler Dahil)		HES ADEDİ:	19		
SULAMA ALANI	:	1 775 031 ha (Münferit Projeler Dahil)					
FIRAT HAVZASI				DİCLE HAVZASI			
Proje ve Üniteleri	Kurulu Güç (MW)	Enerji Üretimi GWh	Sulama Alanı (ha)	Proje ve Üniteleri	Kurulu Güç (MW)	Enerji Üretimi GWh	Sulama Alanı (ha)
1.KARAKAYA PROJESİ	1 800	7 354		8.DİCLE-KRALKIZI PROJESİ	205	444	114 766
Karakaya Brj. ve HES	1 800	7 354		Kralkızı Barajı ve HES	95	146	
2.AŞAĞI FIRAT PROJESİ	2 456	9 024	694 157	Dicle Barajı ve HES	110	298	
Atatürk Barajı ve HES	2 405	8 900		Dicle Sağ Sahil Caz. Sul.			46 155
Şanlıurfa HES	51	124		Dicle Sağ Sahil Pom. Sul. (P ₂ -P ₅)			23 085
Ş.Urfa Tüneli ve Sulamaları:				Dicle Sağ Sahil Pom.Sul. (P ₆)			8 097
(a) Ş.Urfa-Harran Ovası Sulaması			151 419	Dicle Sağ Sahil Pom.Sul. (P ₃ -P ₄)			37 429
(b) Mardin-Ceylanpınar Caz. Sul			109 284	9.BATMAN PROJESİ	198	483	31 681
(c) -Mardin-Ceylanpınarı Pomp.Sul.			118 069	Batman Barajı ve HES	198	483	
Mardin-Ceylanpınar YAS Sul.			111 939	Batman Sol Sahil Sulaması			13 800
Siverek-Hilvan Pom.Sul.			158 279	Batman Sağ Sahil Caz. Sul.			17 881
Bozova Pompaj Sul.			45 167	10.BATMAN-SİLVAN PROJESİ	160	623	235 123
3.SINIR FIRAT PROJESİ	861	3 168		Silvan Barajı ve HES	160	623	
Birecik Barajı ve HES	672	2 516		Dicle Sol Sahil Caz .Sul.			168 991
Karkamış Barajıve HES	189	652		Dicle Sol Sahil Pom .Sul.			66 132
4.SURUÇ YAYLAK PROJESİ			113 419	11.GARZAN PROJESİ	47	210	39 164
Yaylak Ovası Sulaması			18 322	Garzan Barajı ve HES	47	210	
Suruç Ovası Sulaması			95 097	Garzan Sulaması			39 164
5.ADIYAMAN-KAHTA PROJESİ	195	437	79 080	12.ILISU PROJESİ	1 200	3 833	
Çamgazi Barajı Sulaması			8 000	Ilisu Barajı ve HES	1 200	3 833	
Gömikan Barajı ve Sulaması			7 293	13.CİZRE PROJESİ	240	1 280	121 000
Koçalı Barajı ve HES, Sulama	39	136	19 160	Cizre Barajı ve HES	240	1 280	
Sırımtaş Barajı ve HES (4.628)	27	80		Nusaybin-Cizre-İdil Sul.			89 000
Fatopaşa HES	22	32		Silopi Ovası Sulaması			32 000
Kahta Barajı ve HES	75	71		TOPLAM	2 050	6 873	541 734
Bulam Reg. ve HES (4.628)	7	33		MÜNFERİT PROJELER(*)			36 548
Büyükçay Barajı ve HES, Sulama	30	84	12 322	KÜÇÜK SU İŞLERİ			3 258
Atatürk Baraj Gölünden Pom.Sul.			23 998	GENEL TOPLAM	2 050	6 873	581 540
Samsat Pompaj Sulaması			8 307				
6.ADIYAMAN-GÖKSU-ARABAN	13	52	70 968				
Çetintepe Barajı							
Adıyaman-Göksu Araban Sul.			70 968				
Erkenek HES	13	52					
7.GAZİANTEP PROJESİ			139 956				
Hancağız Barajı ve Sulaması			6 945				
Kayacık Barajı ve Sul.			20 000				
Kemlim Barajı ve Sul.			3 088				
Seve Barajı (İçme Suyu)							
Belkis-NizipPom. Sul.			10 164				
Birecik B. Göl. Pom.			95 976				
Bayramlı Regülatör ve Sul.			3 783				
TOPLAM	5 325	20 035	1 097 580				
MÜNFERİT PROJELER(*)	14	42	90 072				
KÜÇÜK SU İŞLERİ			5 839				
GENEL TOPLAM	5 339	20 077	1 193 491				

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2015

(*) Münferit Projelerküçük su işleritoplama dahildir.

1.3.2. Entegre Proje Yaklaşımı

Güneydoğu Anadolu'da çok geniş alanların sulamaya açılmasıyla başlayacak olan büyük değişim Bölge'nin sosyal ve ekonomik bütün sektörlerini etkileyecektir. İlk aşamada Bölge ekonomisinin sanayi, ticaret, ulaştırma gibi tarım dışı sektörlerinin tarımsal üretimdeki artıştan doğrudan etkilenmesiyle başlayacak olan değişim, ikinci aşamada tarım dışı sektörlerin birbirinden etkilenmeleriyle de birçok boyut kazanacaktır. Tarımda sulamayla başlayıp, sanayi ve giderek diğer hizmetlere yayılacak olan bu zincirleme reaksiyon bir yandan çok değişik konularda geniş yatırım ve gelişme olanakları yaratırken, diğer yandan da sosyal ve fiziki altyapıda önemli ihtiyaçlar doğuracaktır.

Yatırımlarda etkinliğin ve sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanması, birbirlerini tamamlayıcı nitelikteki yatırımların zaman ve mekan itibarıyla koordineli bir şekilde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu amaçla hazırlanan GAP Master Planı Nisan 1989'da tamamlanmıştır.

1.3.3. GAP Master Planı (1989)

Bölge kalkınmasının çerçevesini çizen GAP Master Planı, özellikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini mali ve teknik kapasiteleri de dikkate alarak bir takvime bağlamış; bu değişimin ekonomik ve sosyal sektörlerde uyacağı gelişmeyi, yaratacağı istihdamı, bunun getireceği nüfus büyüklüğü ile bu nüfusun kentler ve kırsal alanlarla muhtemel dağılımını saptamış; eğitim ve sağlık hizmetleriyle konut ve kentsel altyapı ihtiyaçlarını makro düzeyde belirlemiş ve yıllara göre finans ihtiyacını ortaya koymuştur. GAP Master Planı, çeşitli kamu kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünleştirilmesi ve eşgüdümlendirilmesini kolaylaştıran ve Bölge gelişmesinin alması gereken seyir ve alt ölçeklerde üretilen plan, program ve projeler için de bir rehber niteliği taşımaktadır.

GAP Master Planı'nda plan dönemi başlangıcı olarak kabul edilen 1985 yılında, GAP'ta kişi başına düşen Gayrisafi Bölgesel Hasıla'nın (GSBH), Türkiye kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasılası'nın (GSYİH) %47'si düzeyinde olduğu tahmin edilmiştir. GAP Master Planı'nda maksimum gelişme senaryosuna göre, GSBH'nin yılda %7,7 oranında artması öngörülmektedir.

Master Plan Hedefleri

- 1,7 milyon hektar alanın sulanması (GAP Bölge Kalkınma Planı'nda sulanacak alan 1,8 milyon ha olarak hedeflenmiştir.)
- Yılda 27 milyar kilovatsaat hidroelektrik enerji üretiminin sağlanması
- Kişi başına gelirin %209 oranında artması
- GSBH'da %445 artış sağlanması

1.3.4. Sürdürülebilir İnsani Gelişme

GAP, insanı merkez alan bir bölgesel kalkınma projesidir. Tüm kamu kaynaklı yatırımlar eşit, adil, erişilebilir, sürdürülebilir bir kalkınmanın aracıdır. Asıl hedef insan mutluluğudur.

Sürdürülebilir insani gelişme; doğal ve beşeri kaynakların optimum kullanımı yoluyla, gelecek kuşakların olanakları tüketilmeden, halkın tercih ve potansiyelinin eksiksiz bir biçimde hayata geçirilebileceği bir ortamın yaratılmasını ifade etmektedir. Bu çerçevede toplum, ekonomi, kültür, kalkınmada adillik, kadın-erkek eşitliği, eğitim, sağlık, fiziksel planlama, tarım ve çevre ile ilgili konular dikkate alınmakta, bütün bu konuların merkezinde ise insan bulunmaktadır.

GAP, Bölge'nin doğal kaynaklarının akılcı kullanımı ve yönetimi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve ulusal kaynakların rasyonel tahsisi ile Bölge'de sürdürülebilir insani gelişmeyi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Proje bölgesi ile Türkiye'nin daha gelişmiş bölgeleri arasındaki farkı ortadan kaldırmayı ve eşitlikçi bir gelişmeye katkıda bulunmayı öngören GAP'ta; sosyal, çevresel, kültürel araştırmalar ve bunlara dayalı uygulamalar da bu anlamda en önemli bileşenlerdir.

Sürdürülebilirlik kavramının uluslararası kalkınma konularının gündemine girmesiyle birlikte her ülke, özel koşullarından hareketle, kendi sürdürülebilir kalkınma ölçütlerini belirlemek durumunda kalmıştır. Türkiye'nin bu alandaki gereksinimlerini belirlemek amacıyla 1995 yılı Mart ayında GAP İdaresi, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (BMKP) ile birlikte Şanlıurfa'da bir seminer gerçekleştirmiştir. GAP Bölgesi'nin kalkınma süreciyle ilgili kesimlerin ve temsilcilerin yer aldığı, etkin bir danışma ve katılım sürecinin sağlandığı bu seminerde gerek seminerin sonuçlarına gerekse GAP Master Planı'nın amaç ve öngörülerine dayanarak, kalkınma süreci için "sürdürülebilirlik" bağlamında aşağıdaki hedefler benimsenmiştir:

1. Bölge'deki ekonomik koşulları mümkün olan en ileri düzeyde geliştirecek şekilde yatırımların artırılması,
2. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin ülke düzeyine ulaşacak biçimde geliştirilmesi,
3. Yeni istihdam olanaklarının yaratılması,
4. Kentlerde yaşam kalitesi ile kentsel ve toplumsal altyapının, daha sağlıklı kentsel çevreler yaratılmasına olanak tanıyacak biçimde iyileştirilmesi,
5. Kırsal altyapının sulamada optimal gelişmeye olanak tanıyacak biçimde tamamlanması,
6. Bölge içi ve bölgeler arası ulaşılabilirliğin artırılması,
7. Mevcut ve yeni kurulacak sanayilerin altyapı gereksinimlerinin karşılanması,
8. Suyun, toprağın, havanın ve bunlarla ilintili eko-sistemlerin öncelikli olarak korunması,
9. Karar alma ve proje uygulanmasında halk katılımının geliştirilmesi.

GAP çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenleri ise sosyal, tarımsal, fiziksel, mekansal, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik geçerlilik olarak ifade edilmiştir. Çevresel ve kültürel sürdürülebilirlik doğal kaynakların sürdürülebilirliğine, çevre ve kültürel mirasın korunmasına bağlıdır. Ekonomik geçerlilik verimli ve etkin projelerin uygulanması, istihdam olanakları, ekonomik gelişme ve özel sektör katılımı ile çok yakından ilgilidir. Sosyal sürdürülebilirlik ise katılımçılık, eşitlik, adillik ve insan kaynaklarının gelişimi ilkelerinin benimsenmesi ile sağlanabilmektedir.

Diğer yandan, sürdürülebilir kalkınma kamu sektörü ile birlikte özel sektör ve halk katılımından oluşan bir tabana dayalıdır. Kamu yatırımları sürdürülebilir kalkınmada gerekli altyapıyı oluşturmak, özelsektöre ağırlıklı olarak sanayi yatırımlarını gerçekleştirmek, halk ise planlamadan uygulamaya kadar her alanda gelişmenin içinde olmak durumundadır.

Sürdürülebilir insani gelişme kavramının GAP literatürüne girmesiyle birlikte proje, ağırlıklı bir biçimde çevresel ve insani boyutları da kapsamına almış ve temel hedef olarak da Bölge insanının yaşam kalitesinin yükseltilmesini benimsemiştir. Bu yaklaşım ile ekonomik büyümeye yönelik fiziksel yatırımlar da dahil tüm proje ve uygulamalar insani gelişmeye yaptığı katkı açısından değerlendirilmektedir.

1.3.5. GAP Bölge Kalkınma Planı

GAP Master Planı'nın yapımından sonra Bölge'de ve Türkiye'de plan kapsamındaki varsayımlara uymayan önemli gelişmeler (Körfez Savaşı, Irak Ambargosu, terör, ekonomik krizler) meydana gelmiş ve özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren derinleşen kamu kesiminin finansal sorunları nedeniyle plan hedeflerinden önemli ölçüde sapmış ve GAP'ın 2005 yılında tamamlanmasının mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. Diğer yandan, dünyada çevre konularına duyarlılık artmış, katılımcılık, kalkınmanın sürdürülebilirliği, cinsiyet dengeli kalkınma gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Tüm bu nedenlerle, Bölge kalkınmasına farklı bir yaklaşım getirecek yeni bir plan hazırlanması ihtiyacı doğmuştur.

Haziran 1998'de alınan Bakanlar Kurulu kararı ile GAP'taki tüm yatırımların tamamlanması için 2010 hedef yılı olarak belirlenmiş ve GAP'ın tüm sektörel bileşenleriyle birlikte öngörülen tarihte tamamlanması için gerekli koordinasyon ve planlama çalışmalarını yapma görevi GAP İdaresine verilmiştir. Böylece, 1989 yılından farklı olarak, insani gelişmeyi öncelikli hedef kabul eden GAP Bölge Kalkınma Planı (BKP), sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı doğrultusunda ve çeşitli kesimlerden paydaşların etkin katılımıyla hazırlanmıştır. Plan, aynı zamanda uygulanacak projeleri kapsayan eylem planını da içermektedir. Hazırlanan GAP Bölge Kalkınma Planı 6.11.2002 tarihli ve 2002/48 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilmiştir.

Plan'ın hazırlanması sürecinde paydaşların talepleri doğrultusunda üç temel amaç belirlenmiştir. Bunlar; "kalkınma altyapılarının geliştirilmesi ve çevrenin korunması", "insan kaynaklarının geliştirilmesi" ve "Bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması"dır. Bölge Kalkınma Planı bu amaçlar çerçevesinde hazırlanmıştır.

BKP, GAP Master Planı'nda ve daha sonraki çalışmalarda belirlenen yatırımlar ve projelerin tümünün 2010 yılı itibariyle gerçekleşmesini öngörmekte ve yeni Kalkınma Planı'nın çıkış noktalarını oluşturan insan odaklılık, katılımcılık, sürdürülebilirlik, insani gelişme ve toplumsal gelişme gibi ilkeleri ön plana çıkarmaktadır. Plan, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum, kamu maliyesindeki darboğazlar ve teknolojik kısıtlar gözönüne alınarak gerçekçi öngörülere dayanan bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

1.3.6. GAP Eylem Planı (2008-2012)

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamındaki ekonomik kalkınma, sosyal gelişme ve başta sulama olmak üzere temel altyapı yatırımlarının hızlandırılması amacıyla 2008-2012 dönemini kapsayan GAP Eylem Planı (EP) hazırlanmış ve uygulanmıştır.

GAP Eylem Planı kapsamında;

- ◆ Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi,
- ◆ Sosyal Gelişmenin Sağlanması,
- ◆ Altyapının Geliştirilmesi,
- ◆ Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi olmak üzere dört stratejik gelişme eksenini ve bu eksenler altında 73 ana eylem ve 300'ün üzerinde proje hayata geçirilmiştir.

1.3.7. GAP Eylem Planı (2014-2018)

GAP EP (2014-2018); öncelikle birinci EP kapsamında devam eden yatırımları tamamlamak, yapılan yatırımlarla doğan potansiyeli ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimin hızlandırılması yönünde tam olarak kullanmak, Bölge'nin rekabet gücünü artırmak ve GAP'ı daha ileriye

taşımak amacıyla hazırlanmıştır. Eylem Planı'nda insanı hedef alan, yenilikçi, sürdürülebilir, gelir eşitsizliğini giderici, dezavantajlı alanları ve grupları önceleyen ve yaşanabilir mekânlar oluşturan proje ve programlara yer verilmiştir. Bölgesel gelişmeye ivme kazandıracak, eğitilmiş ve nitelikli insan gücüne dayalı, istihdamı artıran, doğal kaynakları, kültürel mirası ve çevreyi koruyan, teknolojik gelişmeleri ön plana alan, sulama, ulaşım ve sanayi altyapısının tamamlanmasını amaçlayan proje ve programlar planın temel eylemleri arasındadır.

Son yıllarda büyümenin odağına şehirleşmenin taşınması, dünyada şehir ekonomileri ve yaşam tarzının hâkim olmaya başlaması, küresel rekabet ortamına katılmakta bilgiye dayalı ekonomi, finansal ve ihtisaslaşmış hizmetler, nitelikli işgücü, AR-GE ve yenilik kapasitesinin yoğunlaştığı şehirlerin önemli bir rol oynaması gibi gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler dikkate alınarak GAP EP (2014-2018)'de yaşam kalitesi yüksek yerleşimlerin oluşturulmasına yönelik eylemleri kapsayan "Şehirlerde Yaşanabilirliğin Artırılması" yeni bir eksen olarak yer almıştır.

1.3.7.1. Ekonomik Kalkınmanın Hızlandırılması

İleri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, uluslararası rekabet gücünü artırmış bir tarım sektörünün oluşturulması, sanayi altyapısının ve girişimcilik ortamının geliştirilmesi, özel sektör yatırımlarının teşvik edilmesi, bölgenin teknolojik altyapısının ve üniversite-sanayi işbirliğinin ilerletilmesi, turizmin canlandırılması ve doğal kaynakların korunmasına yönelik tedbirlerle ekonomik dönüşümün sağlanması amaçlanmaktadır.

1.3.7.2. Sosyal Gelişimin Güçlendirilmesi

İnsan odaklı kalkınma anlayışı çerçevesinde, bireylerin kendilerini geliştirebilecekleri, sağlıklı, güvenli ve yüksek standartta yaşam sürebilecekleri sosyal bir ortamın oluşturulması sağlanacaktır. Eğitim, sağlık, sosyal yardım, kültür, sanat ve spor faaliyetleri gibi kamu tarafından sunulan hizmetlere erişimin güçlendirilerek fırsat eşitliğinin sağlanması, istihdam edilebilirliğin artırılması ve sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi yönünde tedbirler alınacaktır.

1.3.7.3. Şehirlerde Yaşanabilirliğin Artırılması

Ülke genelinde ve Bölge'de mevcut coğrafi koşullara, kent-kır ayrımına, tarihi, kültürel ve çevresel değerlere uygun, insan ve toplum ihtiyaçlarına cevap veren, daha geniş ortak kullanım alanlarına sahip, sürdürülebilir, erişilebilir, yaşanabilir mekânların oluşturulması temel amaçtır. GAP Bölgesi'nde yer alan kentsel yerleşimlerin düzenli ve sağlıklı gelişmesi ve kentleşme olgusunun yaygınlaştırılması için sosyal, ekonomik ve mekânsal alanlarda bir iyileştirmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

1.3.7.4. Altyapının Geliştirilmesi

Bölge'de kaliteli ve yeterli altyapı hizmetlerinin sağlanması, ekonomik dönüşümün gerçekleştirilmesi ve sosyal gelişimin hızlandırılmasında temel belirleyici unsurlardandır. Sulama yatırımlarının tamamlanması, ulaştırma ağlarının iyileştirilerek ulaşımın daha konforlu hale getirilmesi, lojistik merkezlerin kurulması ve Bölge'nin bilgi iletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

1.3.7.5. Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi

Merkezi idarelerin taşra teşkilatları, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar ve diğer kurum ve kuruluşların ihtiyaç duyulan alanlarda beşeri, mali, idari ve teknik altyapılarının desteklenerek kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

2. GAP BÖLGESİ VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

GAP illeri, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2'ye göre TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis), TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa) ve TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak) şeklinde gruplandırılmıştır.

2.1. Demografik Bilgiler

2.1.1. Yüzölçümü ve Nüfus

Türkiye'nin güneydoğusundaki 9 ili (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) kapsayan alan GAP Bölgesi olarak anılmakta ve 75.193 km²'lik yüzölçümü ile ülkenin %9,7'sini oluşturmaktadır.

2014 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre GAP Bölgesi'nin nüfusu 8,3 milyon kişidir. Bu miktar ülke toplam nüfusunun %10,6'sına tekabül etmektedir.

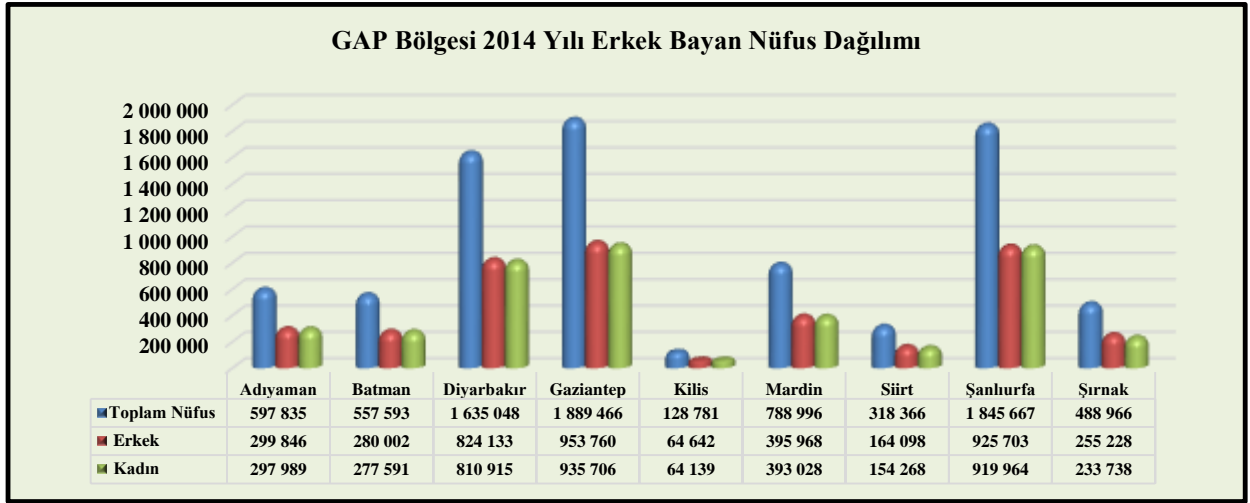
Tablo 2: GAP Bölgesi Nüfusunun İllere Göre Dağılımı(2000-2010-2014)

İller	2000	2010	2014
Adıyaman	623 811	590 935	597 835
Batman	456 734	510 200	557 593
Diyarbakır	1 362 708	1 528 958	1 635 048
Gaziantep	1 285 249	1 700 763	1 889 466
Kilis	114 724	123 135	128 781
Mardin	705 098	744 606	788 996
Siirt	263 676	300 695	318 366
Şanlıurfa	1 443 422	1 663 371	1 845 667
Şırnak	353 197	430 109	488 966
GAP	6 608 619	7 592 772	8 250 718
Türkiye	67 803 927	73 722 988	77 695 904
GAP/Türkiye (%)	9,7	10,3	10,6

Kaynak: 2000 Genel Nüfus Sayımı, 31/12/2010 ve 31/12/2014 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2015)

GAP Bölgesi'nde 2014 yılında yaşayan toplam nüfusun %50,5'i erkek ve %49,5'i kadın nüfustan oluşmaktadır (Grafik 1).

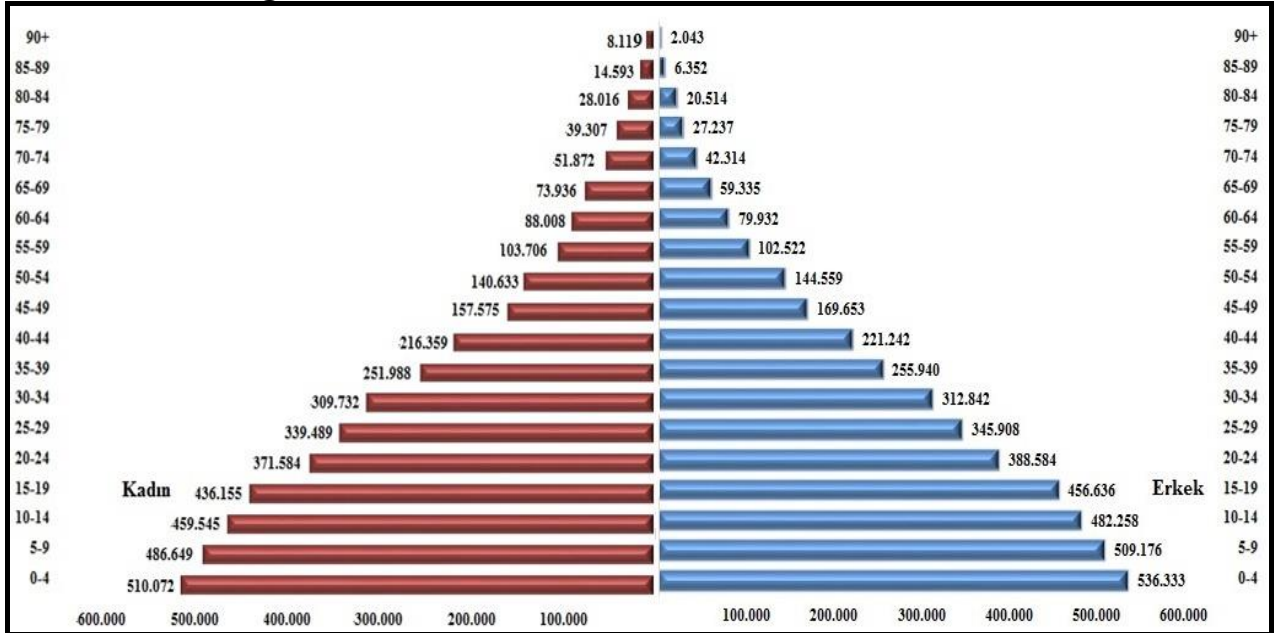
Grafik 1: GAP Bölgesi Erkek-Kadın Nüfus Dağılımı, 2014

Kaynak: 31/12/2014 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2015)

Bölge nüfusunun 0-4 ve 90+ yaş grubu incelendiğinde 0-14 ve 15-19 yaş grubundaki yoğunluğun diğer yaş gruplarından fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda Bölge nüfusunun çoğunluğunun gençlerden oluştuğunu söylemek mümkündür (Grafik 2).

Grafik 2: GAP Bölgesi Nüfus Prami, 2014

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

GAP Bölgesi'de 2000 yılında şehirleşme oranı %62,7 iken, 2010 yılında %68,5'e ve 2014 yılında da %91,8'e çıkmıştır. Türkiye geneline bakıldığında şehirleşme oranı 2000 yılında %64,9, 2010 yılında %76,3 ve 2014 yılında %91,8 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3). GAP Bölgesi ile Türkiye genelindeki şehirleşme sürecinin aynı paralellikte artış gösterdiğini söyleyebiliriz.

Nüfus yoğunluğu olarak incelendiğinde GAP Bölgesi'nde 2000 yılında km²'ye düşen kişi sayısı 88 iken, bu sayı 2010 yılında 101'e ve 2014 yılında 110'a yükselmiştir. GAP Bölgesi'ndeki nüfus yoğunluğunun Türkiye'den fazla olduğu görülmektedir.

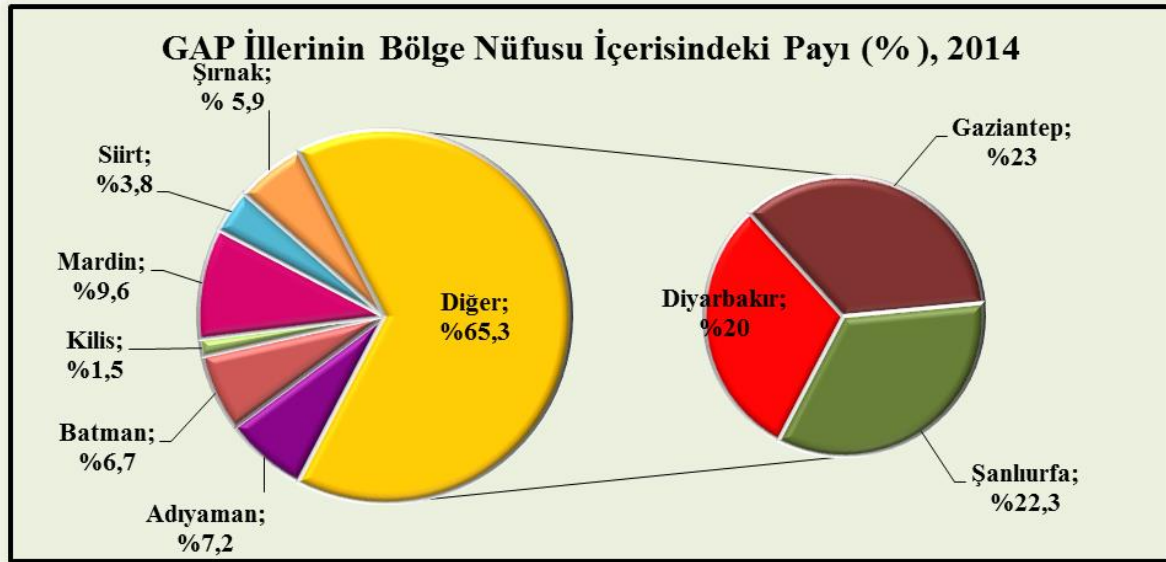
Tablo 3: GAP Bölgesi'nde Şehirleşme Oranı ve Nüfus Yoğunluğu(2000, 2010, 2014)

	2000 Yılı		2010 Yılı		2014 Yılı	
	Şehirleşme Oranı (%)	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/km ²)	Şehirleşme Oranı (%)	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/km ²)	Şehirleşme Oranı (%)	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/km ²)
GAP	62,7	88	68,5	101	91,8	110
Türkiye	64,9	87	76,3	96	91,8	101

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

GAP Bölgesi'ndeki il nüfuslarının Bölge toplam nüfusu içindeki paylarına bakıldığında; Bölge nüfusunun %65,3'nün Gaziantep, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinde, geri kalan Bölge halkının %34,7'nin Mardin, Batman, Adıyaman, Şırnak, Siirt ve Kilis illerinde yaşadığı görülmektedir (Grafik 3).

Grafik 3: GAP İlleri'nin Bölge Nüfusu İçindeki Payı (%), 2014

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2014, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

Bölge'nin 2014 yılı idari bölünüş yapısı dikkate alındığında, 1990-2000 yılları arasında on yıllık dönemde yıllık nüfus artış hızı GAP Bölgesi'nde binde 24,79, Türkiye'de binde 18,28 olmuştur. 2000-2010 yılları arasında ise yıllık nüfus artış hızı GAP Bölge'sinde binde 13,88 Türkiye'de binde 8,37 olarak gerçekleşmiştir. 2010-2014 dönemi nüfus artış hızının GAP Bölge'sinde binde 21,78, Türkiye genelinde ise binde 13,12 olduğu görülmektedir (Tablo 4). Yıllık nüfus artış hızı ise (2013-2014) Bölge'de binde 18,9, Türkiye genelinde binde 13,3 olarak gerçekleşmiştir.

Öteki bölge ve illere göç vermesine karşın, GAP Bölgesi'nin yıllık nüfus artış hızı ülke değerinin üzerinde olduğu için Bölge nüfusunun ülke toplam nüfusu içindeki payı da giderek artmaktadır.

Tablo 4: GAP Bölgesi Yıllık Nüfus Artış Hızı (Binde)

Nüfus	1990	2000	2010	2014
GAP	5 158 013	6 608 619	7 592 772	7 574 462
Türkiye	56 473 035	67 803 927	73 722 988	71 286 182
Yıllık Nüfus Artış Hızı Binde (%0)	1990-2000		2000-2010	2010-2014
GAP	24,79		13,88	21,78
Türkiye	18,28		8,37	13,12

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

Yıllık nüfus artış hızları hesaplanırken 2014 yılı idari bölünüş yapısı dikkate alınmıştır.

2014 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre ortalama hane halkı büyüklüğü Türkiye genelinde 3,6, GAP Bölgesi'nde ise 5,3 kişidir. 2014 yılı verilerine göre ortalama hane halkı büyüklüğü en yüksek ilimizden dördü GAP Bölgesi'nde olup, 7,3 kişi ile Şırnak Türkiye genelinde birinci sırada yer alırken Batman, Şanlıurfa ve Siirt illerinde hane halkı büyüklüğü 6'nın üzerindedir.

GAP Bölgesi'ne genel olarak bakıldığında, 10 yıllık sürelerde ve son dört yılda, Türkiye genelinde olduğu gibi hane halkı sayısında düşüşün olduğu söylenebilir (Tablo 5).

Tablo 5: Yıllara Göre Hane Halkı Büyüklüğü (1990-2014) (kişi)

	1990	2000	2010	2014
GAP	6,8	6,5	6,0	5,3
Türkiye	5,0	4,5	3,9	3,6

Kaynak: 2008 HÜNEE Araştırma Sonuçları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

Türkiye İstatistik Kurumu Ölüm İstatistikleri sonuçlarına göre; ülke genelinde bebek ölüm hızı 2009 yılında binde 13,9'dan 2013 yılında binde 10,8'e, aynı yıllarda Bölge'de binde 17,3'den, binde 15,5'e düşmüştür (Tablo 6).

Bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) doğurabileceği çocuk sayısı Türkiye genelinde 2009 ve 2012 yılında 2,1 çocuk olarak tespit edilmiştir. GAP Bölgesi'nde ise 2009 yılında 3,6 çocuk ve 2012 yılında da 3,5 çocuk olarak belirlenmiştir.

Bölge'de doğurganlık hızı en yüksek il 2009 yılında 4,65 çocuk ile Şırnak, en düşük il 2,75 çocuk ile Adıyaman'dır. 2012 yılında ise 4,39 çocuk ile en yüksek il Şanlıurfa olup, 2,76 çocuk ile en düşük il yine Adıyaman olmuştur (Tablo 6-Grafik 4).

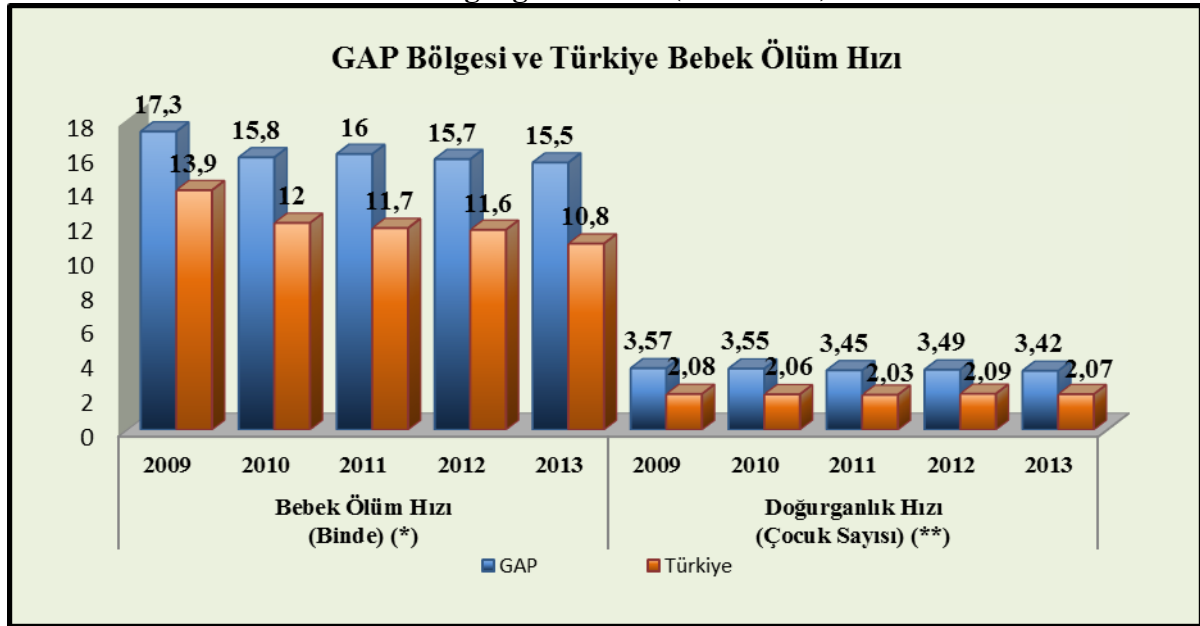
Tablo 6: Bebek Ölüm Hızı (Binde) ve Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı)

İller	Bebek Ölüm Hızı (Binde) (*)					Doğurganlık Hızı (Çocuk Sayısı) (**)				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
Adıyaman	17,3	14,0	14,6	14,3	12,9	2,75	2,78	2,76	2,78	2,72
Batman	13,5	12,2	14,3	14,7	17,2	3,68	3,61	3,39	3,38	3,30
Diyarbakır	15,8	13,5	13,9	14,9	14,2	3,22	3,22	3,17	3,21	3,13
Gaziantep	21,4	18,0	17,1	16,2	17,2	3,13	3,05	3,00	3,11	3,11
Kilis	18,9	15,9	14,7	16,6	25,1	2,90	2,97	2,78	2,90	2,92
Mardin	16,8	17,3	15,0	15,3	14,4	3,43	3,47	3,28	3,37	3,22
Siirt	15,7	14,4	20,1	17,4	15,2	4,22	4,10	3,93	3,83	3,66
Şanlıurfa	16,5	17,0	16,9	15,8	15,5	4,54	4,54	4,41	4,43	4,31
Şırnak	18,6	14,7	16,7	16,7	14,8	4,66	4,47	4,21	4,13	4,08
GAP	17,3	15,8	16,0	15,7	15,5	3,57	3,55	3,45	3,49	3,42
Türkiye	13,9	12,0	11,7	11,6	10,8	2,08	2,06	2,03	2,09	2,07

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Doğum ve Ölüm İstatistikleri, 2014

(*) **Bebek Ölüm Hızı:** Belli bir yıl içinde meydana gelen bir yaşından küçük bebek ölümlerinin o yıl içinde meydana gelen canlı doğumlara oranının binde olarak ifade edilmesidir.

(**) **Doğurganlık Hızı:** Bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca (15-49 yaşları arasında) doğurabileceği çocuk sayısıdır.

Grafik 4: Bebek Ölüm Hızı ve Doğurganlık Hızı (2009-2013)

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Doğum ve Ölüm İstatistikleri, 2014

2.2.Göç

Net göç; bir yerleşim yerinin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Yerleşim yerinin aldığı göç, verdiği göçten fazla ise net göç pozitif, aldığı göç verdiği göçten az ise net göç negatiftir. Net göç hızı; net göçün hesaplandığı nüfusta yaşanan birey yıla bölümü olarak da ifade edilebilir. Buna göre; 2013-2014 yılında Türkiye genelinde en fazla göç veren net göçün en yüksek olduğu ilk yirmi il sıralamasında Erzurum, Van, Ağrı, Yozgat, Ordu ve Muş illerimizde net göç -10 000 üzerindedir. GAP illerimizden sadece 4 ilimiz Mardin, Adıyaman Siirt ve Kilis ilk 20 il içinde yer almakla birlikte net göçü -10 000 altındadır (Tablo 7).

Tablo 7:Göç Hızı En Yüksek Olan İlk 20 İl ve Bu İller İçerisinde GAPİllerinin Sırası (2008, 2010, 2014)

İller	2008 Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)	İller	2010 Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)	İller	2014 Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)
Malatya	733 789	25 500	27 830	-2 330	-38,42	Çankırı	179 067	11 536	17 958	-6 422	-35,23	Çankırı	183 550	14 519	23 080	-8 561	-45,57
Erzurum	774 967	18 999	43 585	-24 586	-31,23	Yozgat	476 096	16 181	29 618	-13 437	-27,83	Kars	296 466	10 280	20 020	-9 740	-32,32
Trabzon	748 982	25 918	27 027	-1 109	-30,04	Tokat	617 802	25 430	40 995	-15 565	-24,88	Ağrı	549 435	14 480	30 995	-16 515	-29,61
Yozgat	484 206	15 352	30 117	-14 765	-30,04	Kırıkkale	276 647	12 488	19 229	-6 741	-24,07	Ardahan	100 809	5 323	8 033	-2 710	-26,52
Ağrı	532 180	12 195	27 450	-15 255	-28,26	Kars	301 766	9 906	16 657	-6 751	-22,12	Yozgat	432 560	16 200	27 722	-11 522	-26,28
Hatay	1 413 287	29 459	32 624	-3 165	-28,02	Ardahan	105 454	4 586	6 857	-2 271	-21,31	Muş	411 216	12 077	22 688	-10 611	-25,47
Bitlis	326 897	11 721	20 957	-9 236	-27,86	Siirt	300 695	8 911	13 973	-5 062	-16,69	Erzurum	763 320	27 994	45 209	-17 215	-22,30
Bayburt	75 675	2 996	4 949	-1 953	-25,48	Erzurum	769 085	23 294	35 711	-12 417	-16,02	Kırıkkale	271 092	13 306	18 744	-5 438	-19,86
Ardahan	112 242	4 640	7 447	-2 807	-24,70	Çorum	535 405	14 462	22 860	-8 398	-15,56	Bitlis	338 023	11 447	17 470	-6 023	-17,66
Iğdır	184 025	5 559	9 356	-3 797	-20,42	Niğde	337 931	12 602	17 666	-5 064	-14,87	Çorum	527 220	15 875	24 652	-8 777	-16,51
Konya	1 969 868	45 502	56 760	-11 258	-18,25	Muş	406 886	11 782	17 841	-6 059	-14,78	Ordu	724 268	28 555	39 937	-11 382	-15,59
Rize	319 410	13 253	13 825	-572	-18,15	Ağrı	542 022	14 950	22 966	-8 016	-14,68	Van	1 085 542	27 587	44 435	-16 848	-15,40
Kırıkkale	279 325	11 360	16 605	-5 245	-18,60	Bitlis	328 767	10 800	15 347	-4 547	-13,74	Hakkari	276 287	7 187	10 897	-3 710	-13,33
Çorum	545 444	15 828	24 072	-8 244	-15,00	Hakkari	251 302	6 013	9 225	-3 212	-12,70	Kilis	128 781	5 759	7 451	-1 692	-13,05
Adıyaman	585 067	12 155	20 971	-8 816	-14,96	Kırşehir	221 876	9 875	12 626	-2 751	-12,32	Bingöl	266 019	9 400	12 852	-3 452	-12,89
Kayseri	1 184 386	30 021	28 621	1 400	-13,34	Sivas	642 224	23 467	31 362	-7 895	-12,22	Adıyaman	597 835	16 578	24 330	-7 752	-12,88
Artvin	166 584	6 700	8 660	-1 960	-11,70	Zonguldak	619 703	15 712	23 267	-7 555	-12,12	Niğde	343 898	13 785	17 946	-4 161	-12,02
İzmir	3 795 978	117 067	89 819	27 248	-11,12	Ordu	719 183	27 896	36 241	-8 345	-11,54	Siirt	318 366	10 551	14 366	-3 815	-11,91
Diyarbakır	1 492 828	31 677	47 777	-16 100	-10,73	Nevşehir	282 337	9 231	12 366	-3 135	-11,04	Zonguldak	598 796	18 115	24 783	-6 668	-11,07
Samsun	1 233 677	35 404	40 633	-5 229	-10,15	Bayburt	74 412	3 984	4 780	-796	-10,64	Mardin	788 996	22 207	30 796	-8 589	-10,82

Kaynak: Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

Not:Yabancıları kapsamamaktadır.İç göç rakamlarıdır, Net Göç Hızı en yüksek olan ilk 20 il alınmıştır.

Tablo 8:GAP Bölgesi'ndeki İllerin Aldığı, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2008-2010-2014)

2008 Yılı						2010 Yılı						2014 Yılı					
İller	Nüfus 2008	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)	İller	Nüfus 2010	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)	İller	Nüfus 2013	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (Binde)
Mardin	750 697	27 606	41 432	-13 826	-18,25	Siirt	300 695	8 911	13 973	-5 062	-16,69	Kilis	128.781	5.759	7.451	-1.692	-13,05
Adıyaman	585 067	12 155	20 971	-8 816	-14,96	Adıyaman	590 935	14 150	20 135	-5 985	-10,08	Adıyaman	597.835	16.578	24.330	-7.752	-12,88
Diyarbakır	1 492 828	31 677	47 777	-16 100	-10,73	Mardin	744 606	25 478	30 495	-5 017	-6,72	Siirt	318.366	10.551	14.366	-3.815	-11,91
Şanlıurfa	1 574 224	25 510	37 282	-11 772	-7,45	Diyarbakır	1 528 958	34 810	44 858	-10 048	-6,55	Mardin	788.996	22.207	30.796	-8.589	-10,82
Batman	485 616	16 467	19 669	-3 202	-6,57	Kilis	123 135	4 813	5 572	-759	-6,15	Şanlıurfa	1.845.667	35.670	49.030	-13.360	-7,21
Şırnak	429 287	13 223	15 877	-2 654	-6,16	Şırnak	430 109	11 733	13 554	-1 821	-4,22	Şırnak	488.966	12.749	16.142	-3.393	-6,92
Siirt	299 819	11 870	12 625	-755	-2,52	Şanlıurfa	1 663 371	32 555	37 555	-5 000	-3	Diyarbakır	1.635.048	36.920	48.019	-11.099	-6,77
Kilis	120 991	4 998	4 611	387	3,2	Batman	510 200	19 561	18 839	722	1,42	Batman	557.593	18.543	21.515	-2.972	-5,32
Gaziantep	1 612 223	37 184	36 229	955	0,59	Gaziantep	1 700 763	40 380	36 327	4 053	2,39	Gaziantep	1.889.466	46.438	44.415	2.023	1,07
GAP	7 350 752	132 328	188 111	-55 783	-7,56	GAP	7 592 772	142 862	171 779	28 917	-3,8	GAP	8.250.718	148.175	198.824	-50.649	-6,12

Kaynak: Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2014

Not:Yabancıları kapsamamaktadır.İç göç rakamlarıdır. .

Göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısını ifade eden 'Net Göç' hızı sıralamasında 2013-2014 yılında Bölge'de net göç hızı en yüksek olan il binde -13,05 ile Kilis'dir. Bunu diğer iller izlemektedir (Tablo 8).

Türkiye geneline bakıldığında net göç hızı en yüksek ilk beş il içerisinde (binde -45,57 Çankırı, binde -32,32 Kars, binde -29,61 Ağrı, binde -26,52 Ardahan, binde -26,28 Yozgat) GAP illeri yer almamaktadır.

Bölge'de en fazla göç alan-veren illere bakıldığında; en fazla göç alan illerin Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa olduğu görülmektedir. 2013-2014 döneminde GAP Bölgesi'ne 148.175 kişi göç ederken Bölge'den diğer bölgelere 198.824 kişi göç etmiştir. GAP Bölgesi'nin net göç hızı binde -6,1 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 8).

Türkiye'de göçün yönü İstanbul başta olmak üzere genel olarak doğudan batıya, büyük kentlere ve iç kesimlerden sahil kesimlerine doğrudur. Bununla birlikte bölgelerdeki gelişmiş kent merkezleri kendilerine yakın yerleşimlerin verdikleri göçün bir bölümünü almaktadır. GAP Bölgesi için de durum aynıdır. Bölge'de iller arası göç son yıllarda daha fazla oranda bölge içinde gerçekleşmekle birlikte, Bölge'den göç özellikle İstanbul'a yönelmektedir. İstanbul'u Gaziantep, Ankara Mersin, Antalya İzmir ve Adana izlemektedir.

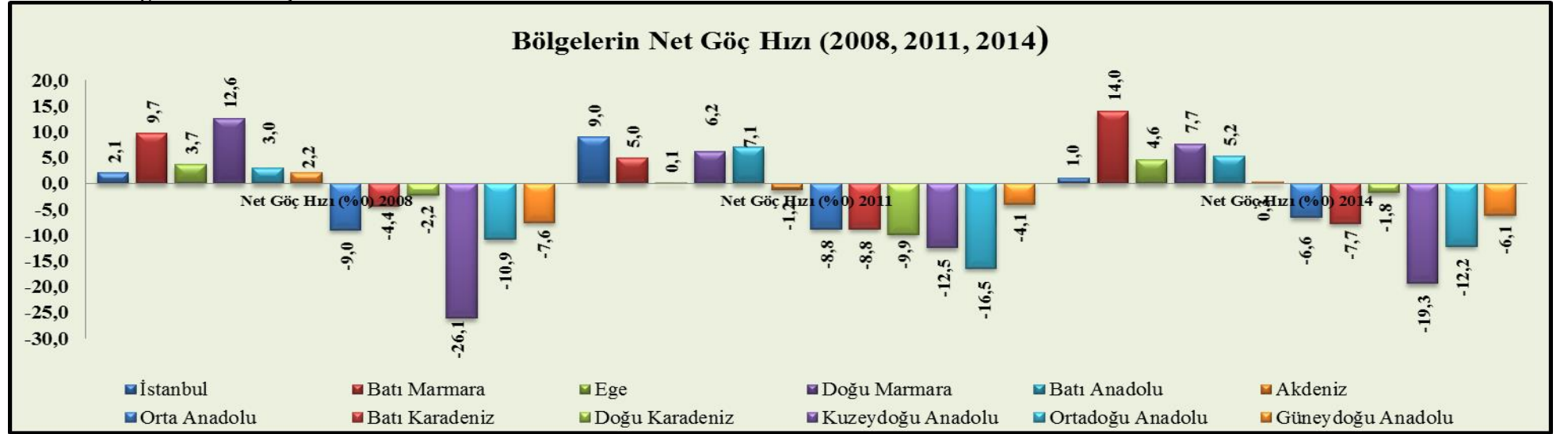
Türkiye'deki bölgelerin 2013-2014 yıllarında aldığı ve verdiği göçler ile net göç hızına bakıldığında; en çok göç alan bölgenin binde -14 ile Batı Marmara olduğu görülmektedir. Batı Marmara'yı sırasıyla binde 7,7 ile Doğu Marmara, binde 5,2 ile Batı Anadolu, binde 1 ile İstanbul ve 0,3 ile Akdeniz izlemektedir. En çok göç veren bölgeler ise -19,3 ile Kuzeydoğu Anadolu, binde -12,2 ile Ortadoğu Anadolu, -7,2 ile Batı Karadeniz, -6,6 Orta Anadolu ve binde -6,1 ile Güneydoğu Anadoludur (Tablo 9, Grafik 5).

Tablo 9: Bölgelerin Aldığı ve Verdiği Göç(2008, 2011, 2014)

Bölgeler	2008					2011					2014				
	Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)	Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)	Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (%)
İstanbul	9 050 691	205 975	186 526	19 449	2,15	13 624 240	450 445	328 663	121 782	9,0	14 377 018	438 998	424 662	14 336	1,0
Batı Marmara	6 748 952	196 213	176 150	20 063	2,98	3 210 147	106 010	90 149	15 861	5,0	3 351 582	147 561	101 113	46 448	14,0
Ege	4 478 029	142 834	162 363	- 19 529	-4,35	9 687 692	192 204	190 979	1 225	0,1	10 023 549	235 605	189 490	46 115	4,6
Doğu Marmara	3 107 425	106 527	76 453	30 074	9,73	6 952 685	207 410	164 586	42 824	6,2	7 332 137	237 154	180 965	56 189	7,7
Batı Anadolu	2 507 387	89 402	95 024	-5 622	-2,24	7 163 453	234 526	184 218	50 308	7,1	7 499 242	248 056	208 817	39 239	5,2
Akdeniz	6 579 426	212 978	130 817	82 161	12,57	9 495 788	207 518	219 315	- 11 797	-1,2	9 906 771	226 062	222 621	3 441	0,3
Orta Anadolu	9 384 848	198 469	163 777	34 692	3,7	3 843 731	100 887	134 765	- 33 878	-8,8	3 886 251	116 952	142 812	- 25 860	-6,6
Batı Karadeniz	7 350 752	132 328	188 111	- 55 783	-7,56	4 477 107	134 817	174 374	- 39 557	-8,8	4 493 559	160 815	195 633	- 34 818	-7,7
Doğu Karadeniz	12 697 164	374 868	348 193	26 675	2,1	2 513 021	85 271	110 220	- 24 949	-9,9	2 566 840	113 914	118 470	- 4 556	-1,8
Kuzeydoğu Anadolu	2 201 862	57 012	115 280	- 58 268	-26,12	2 230 394	72 372	100 345	- 27 973	-12,5	2 206 326	80 017	123 105	- 43 088	-19,3
Ortadoğu Anadolu	3 792 508	96 173	130 472	- 34 299	-9	3 709 838	102 675	164 354	- 61 679	-16,5	3 801 911	101 298	148 095	- 46 797	-12,2
Güneydoğu Anadolu	3 618 056	90 455	130 068	- 39 613	-10,89	7 816 173	151 585	183 752	- 32 167	-4,1	8 250 718	148 175	198 824	- 50 649	-6,1

Kaynak: Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

Grafik 5: Bölgelerin Net Göç Hızı 2008-2011-2014

Kaynak: Bölgesel İstatistikler, Göç İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

3. GAP BÖLGESİ KATMA DEĞER VE YILLIK GELİR DAĞILIMI

3.1. Kişi Başı Gayri Safi Katma Değer

Ülke nüfusunun yaklaşık %10'unu oluşturan GAP Bölgesi'nde kişi başına düşen Gayri Safi Katma Değer (GSKD), Bölge içinde en fazla TRC1 (Gaziantep,Adıyaman, Kilis) Bölgesi'ndedir.

Kişi başına GSKD açısından bakıldığında; 2004, 2008 ve 2011 yıllarında GAP Bölgesi'ni oluşturan üç TRC bölgesinin ülkedeki 26 bölge içerisinde en alt sıralarda yer aldığı görülmektedir. Türkiye ortalamasına bakıldığında aynı yıllar itibariyle kişi başı GSKD, GAP Bölgesi'nde ülke genelinin yaklaşık üçte biri kadardır. GSKD, TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) ve TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) bölgelerinden daha fazladır (Tablo 10).

Tablo 10: Kişi Başı Gayrisafi Katma Değer (GSKD)

Bölge Kodu	Bölge Adı	Kişi Başı GSKD (\$)		
		2004	2008	2011
TR	Türkiye	5 103	9 384	9 244
TR10	İstanbul	7 943	14 591	13 865
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	6 300	12 243	12 029
TR22	Balıkesir, Çanakkale	4 515	9 000	8 954
TR31	İzmir	6 598	11 568	11 443
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	5 320	9 076	8 668
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	4 042	8 256	8 283
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	6 930	12 983	12 126
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	7 183	13 265	13 138
TR51	Ankara	6 978	12 598	12 259
TR52	Konya, Karaman	3 887	7 213	7 118
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	6 048	10 334	10 122
TR62	Adana, Mersin	4 065	7 363	7 232
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	3 155	5 937	5 904
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	3 674	6 789	7 087
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	3 635	6 813	6 675
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	5 209	8 734	8 536
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	4 178	6 676	6 594
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	3 549	6 914	6 762
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	3 545	7 059	6 652
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	2 975	5 520	5 901
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	2 048	3 601	4 001
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	3 017	5 517	5 820
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	1 877	3 419	3 515
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	2 678	4 597	4 952
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	2 377	3 724	4 282
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	1 853	3 812	4 689

Kaynak: Ulusal Hesaplar Veri Tabanı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

3.2.Sektörler İtibariyle Gayri Safi Katma Değer

2004, 2008 ve 2011 yıllarında GAP Bölgesi'nin sektörler itibarıyla yarattığı katmadeğer Tablo 11'de verilmiştir. 2011 yılında TRC2 Bölgesi'nden (Şanlıurfa, Diyarbakır) sağlanan katma değer daha yüksek olduğu görülmektedir. Tarım sektörünün Türkiye içerisindeki payına bakıldığında sağladığı katma değer 2011 yılında %10 civarındadır. Sanayinin yarattığı katma değer ise %4,9'dur.

Tablo 11: Sektörler İtibariyle Türkiye ve GAP Bölgesi'nde Bölgesel Katma Değer 2004-2008-2011 (Bin TL)

İBBS2	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler
	2004			
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	8 035 266	962 451	2 344 792	4 728 023
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	9 354 714	2 731 977	1 490 874	5 131 863
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	4 951 075	1 048 149	1 144 420	2 758 507
GAP	22 341 055	4 742 577	4 980 086	12 618 392
Türkiye	494 884 058	52 997 645	138 411 772	303 474 641
GAP/Türkiye (%)	4,51	8,95	3,60	4,16
İBBS2	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler
	2008			
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	13 489 538	1 401 496	4 120 510	7 967 532
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	14 441 022	3 110 344	2 394 383	8 936 295
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	9 504 753	1 236 721	2 961 044	5 306 988
GAP	37 435 313	5 748 561	9 475 937	22 210 815
Türkiye	854 585 214	72 274 585	232 475 082	549 835 548
GAP/Türkiye (%)	4,38	7,95	4,08	4,04
İBBS2	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmetler
	2011			
TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis)	20 288 517	2 123 119	6 494 548	11 670 850
TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır)	23 258 247	5 582 836	4 421 200	13 254 212
TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	15 891 229	2 744 831	4 579 954	8 566 445
GAP	59 437 993	10 450 786	15 495 702	33 491 507
Türkiye	1150 453 139	103 635 252	316 326 396	730 491 491
GAP/Türkiye (%)	5,17	10,08	4,90	4,58

Kaynak: Ulusal Hesaplar Veri Tabanı, TÜİK, 2015

3.3. GAP Bölgesi Yıllık Gelir Dağılımı

GAP Bölgesi'nde 2007 yılında %20'lik gruplarda, en düşük gelire sahip gruptakilerin toplam gelirden aldıkları pay %7,1 iken, 2013 yılında %6,8 gerilemiş azda olsa en düşük gelir grubunda bir iyileşme görülmektedir. Bu iyileşme Türkiye genelinde de görülmektedir.

Buna göre, Türkiye genelinde son yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay, ilk yüzde 20'lik gruba göre (P80/P20 göstergesi) 7,7 kat, GAP Bölgesin'nde ise bu oran 6,7 kat'tır.

Türkiye'de hanehalkı başına düşen ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelir 2013 yılında 13.250 TL olarak hesaplanmıştır. İstanbul Bölgesi 18.248 TL ile ortalama yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri en yüksek bölgedir. Bunu, 16.294 TL ortalama gelir ile Batı Anadolu Bölgesi ve 15.243 TL ile Ege Bölgesi izlemektedir. En düşük ortalamaya sahip bölge ise 6.920 TL ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'dir (Tablo 12, Grafik 6).

Tablo 12: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (2007-2013)

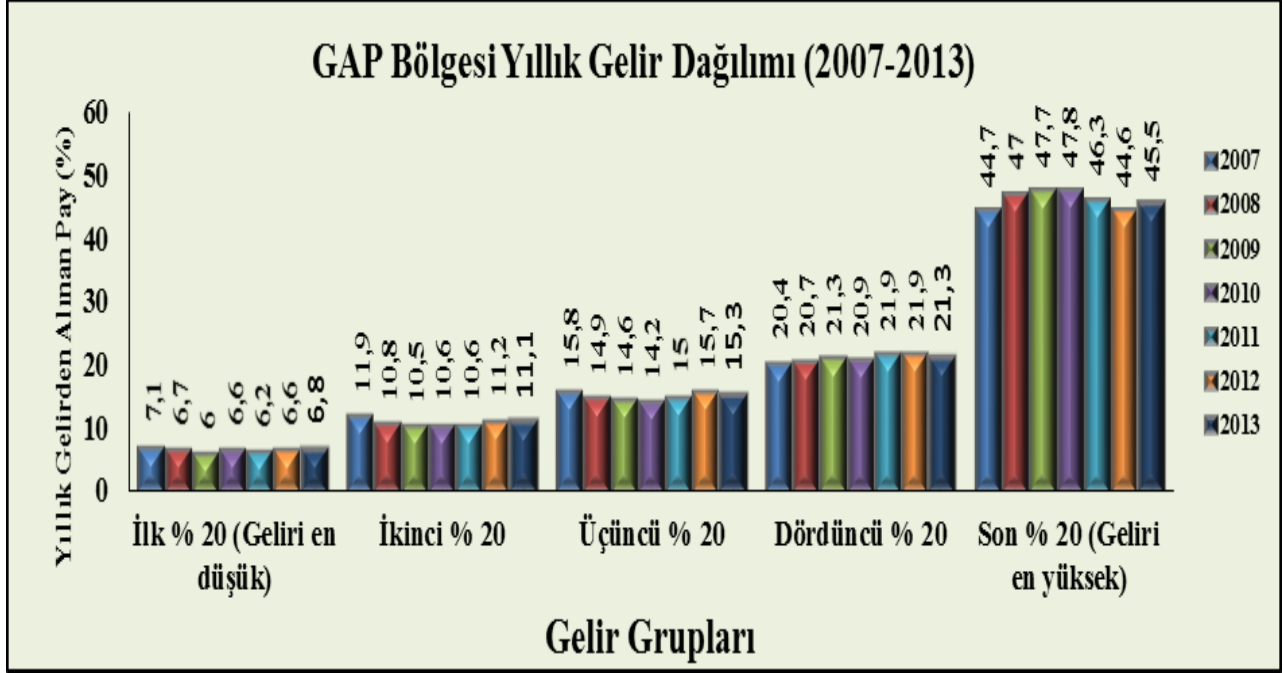
İBBS 1. Düzey	Toplam TL	İlk 20%	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü 20%	Son 20%	Gini Katsayısı
2007							
GAP %	100	7,1	11,9	15,8	20,4	44,7	0,37
GAP Ortalama	3 591	1 272	2 142	2 819	3 704	8 029	
Türkiye %	100	5,8	10,6	15,2	21,5	46,9	0,41
Türkiye Ortalama TL	8 050	2 340	4 251	6 121	8 675	18 870	
2008							
GAP %	100	6,7	10,8	14,9	20,7	47	0,39
GAP Ortalama	4 193	1 387	2 263	3 117	4 354	9 856	
Türkiye %	100	5,8	10,4	15,2	21,9	46,7	0,41
Türkiye Ortalama TL	8 372	2 427	4 342	6 347	9 185	19 560	
2009							
GAP %	100	6	10,5	14,6	21,3	47,7	0,41
GAP Ortalama	4 655	1 400	2 430	3 409	4 939	11 119	
Türkiye %	100	5,6	10,3	15,1	21,5	47,6	
Türkiye Ortalama TL	9 396	2 617	4 832	7 083	10 085	22 368	0,41
2010							
GAP %	100	6,6	10,6	14,2	20,9	47,8	0,4
GAP Ortalama	5 144	1 674	2 702	3 708	5 380	12 298	
Türkiye %	100	5,8	10,6	15,3	21,9	46,4	0,4
Türkiye Ortalama TL	9 735	2 841	5 151	7 457	10 658	9 735	
2011							
GAP %	100	6,2	10,6	15	21,9	46,3	0,4
GAP Ortalama	5 418	1 676	2 861	4 064	5 954	12 545	
Türkiye %	100	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7	0,4
Türkiye Ortalama TL	10 774	3 129	5 698	8 178	11 693	25 172	
2012							
GAP %	100	6,6	11,2	15,7	21,9	44,6	0,35
GAP Ortalama	5 870	1 940	3 277	4 614	6 411	13 142	
Türkiye %	100	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6	0,38
Türkiye Ortalama TL	11 859	3 468	6 301	9 055	12 850	27 624	
2013							
GAP %	100	6,8	11,1	15,3	21,3	45,5	0,38
GAP Ortalama	6 920	2 358	3 854	5 271	7 388	15 736	
Türkiye %	100	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6	0,4
Türkiye Ortalama TL	13 250	4 016	7 076	10 080	14 193	30 889	

Kaynak: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, Türkiye İstatistik Yıllığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2015

Not: Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; "İlk yüzde 20'lik grup" geliri en düşük olan gruba, "Son yüzde 20'lik grup" ise geliri en yüksek gruba tanımlanmaktadır. Bu grupların toplam gelirden aldıkları paylar gelir dağılımı eşitsizliği hakkında bilgi vermektedir.

Gini Katsayısı; Kişisel gelir dağılımını ölçmek için, yaygın olarak kullanılan dağılım ölçüsü olup "0 ile 1" arasında değişir. Bir toplumda gelir adaletili dağılmışsa 0, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişi almışsa, bu katsayı 1'e eşit olmaktadır.

Grafik 6: GAP Bölgesi Yıllık Gelir Dağılımı (2007-2013)

Kaynak: Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, TÜİK, 2015

4. GAP'IN FİNANSMAN DURUMU

1989 yılında hazırlanan GAP Master Planı bölge kalkınmasının çerçevesini çizmiş, özellikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesini, mali ve teknik kapasiteleri de dikkate alarak bir takvime bağlamıştır. Bölge'de meydana gelecek değişimin ekonomik ve sosyal sektörlerde oluşturacağı gelişmeyi, yaratacağı istihdamı, bunun getireceği nüfus büyüklüğü ile bu nüfusun kentler ve kırlar itibariyle muhtemel dağılımını saptamış; eğitim ve sağlık hizmetleriyle konut ve kentsel altyapı ihtiyaçlarını makro düzeyde belirlemiş ve yıllara göre finans ihtiyacını ortaya koymuştur. 1990-2005 Plan dönemine ilişkin yatırım öngörülleri ile 1990 öncesinde tamamlanan GAP kamu yatırımlarının toplamından yola çıkarak GAP'ın 2005 yılında bitirilebilmesi için gerekli olan kamu yatırım maliyeti (32 milyar ABD Doları eşdeğeri olarak) hesaplanmıştır. Bu maliyet hesaplarına 1980 yılından önce yapımına başlanan ve bir kısmı tamamlanan tarım ve enerji yatırımları da (Karakaya Barajı ve HES gibi) dahildir.

Ancak, GAP Master Planı'nın yapımından sonra Bölge'de ve Türkiye'de plan kapsamındaki varsayımlara uymayan önemli gelişmeler meydana gelmiş ve özellikle kamu kesiminin finansal sorunları nedeniyle plan hedeflerinden önemli ölçüde sapma olmuştur. Ayrıca, dünyada yeni kalkınma anlayışı ve kavramları ön plana çıkmış ve bölge kalkınmasına farklı bir yaklaşım getirecek yeni bir plan hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. Bu çerçevede önce GAP Bölge Kalkınma Planı (2002-2010), daha sonra da GAP Eylem Planı (2008-2012) hazırlanmıştır. Her iki planda da sosyal gelişme, çevre, doğal ve kültürel varlıkların korunması gibi yeni proje ve programlar yer almış, GAP'ın kapsamı daha da genişlemiş ve böylece projenin toplam maliyetinde artış olmuştur.

4.1. GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri

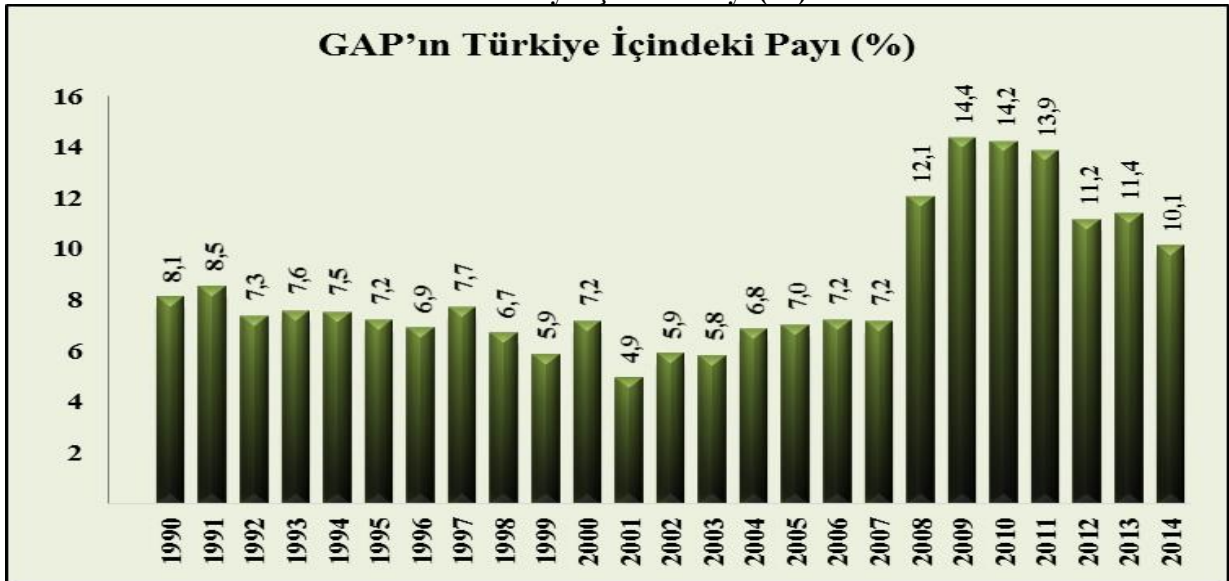
GAP yatırımları, yaklaşık 50 kamu kurum ve kuruluşunun ekonomik ve sosyal sektörlerdeki proje ve faaliyetlerinin toplamından oluşmaktadır. Farklı sektörlerde çeşitli kuruluşlar tarafından yürütülen bu yatırımlar için tahsis edilen ödenekler, projeleri uygulayan kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım bütçesinde yer almakta ve ilgili kurum tarafından kullanılmaktadır.

1990-2007 dönemi itibariyle GAP Bölgesi'ndeki bütün yatırımlara kamu kaynaklarından yılda ortalama %7 düzeyinde pay ayrılmıştır. GAP EP'nin uygulamaya başlanmasıyla birlikte 2008 yılında GAP yatırımlarının toplam kamu yatırımları içindeki payı %12'ye yükselmiş, daha sonraki yıllarda ise %14 seviyesine ulaşmıştır. 2014 yılında GAP Bölgesi'ndeki bütün yatırımlara 4,8 milyar TL ayrılmıştır. Tablo 13'de GAP'a yapılan kamu yatırım tahsislerinin yıllar itibariyle dağılımı ve genel bütçe içindeki payı görülmektedir.

Tablo 13: GAP'a Yapılan Kamu Yatırım Tahsisleri (1990-2014) (Bin TL)

Yıllar	Türkiye		GAP		GAP'ın Türkiye İçindeki Payı (%)
	Cari Fiyatlarla	2014 Yılı Fiyatlarıyla	Cari Fiyatlarla	2014 Yılı Fiyatlarıyla	
1990	25 084	29 556 139	2 038	2 401 348	8,1
1991	39 800	27 734 419	3 398	2 367 878	8,5
1992	66 133	28 681 276	4 856	2 106 003	7,3
1993	103 154	27 402 799	7 823	2 078 175	7,6
1994	182 703	21 397 853	13 755	1 610 961	7,5
1995	226 652	15 459 930	16 321	1 113 255	7,2
1996	515 657	19 566 362	35 618	1 351 508	6,9
1997	1 008 100	21 173 540	77 536	1 628 521	7,7
1998	2 535 000	30 721 367	169 715	2 056 756	6,7
1999	3 560 000	28 552 567	208 891	1 675 386	5,9
2000	5 905 000	32 989 595	422 618	2 361 049	7,2
2001	6 887 000	22 939 453	338 887	1 128 776	4,9
2002	9 835 000	24 080 554	577 842	1 414 820	5,9
2003	12 464 000	26 084 404	724 689	1 516 614	5,8
2004	11 977 543	22 115 980	818 253	1 510 866	6,8
2005	16 174 256	29 039 166	1 131 637	2 031 735	7,0
2006	17 521 667	27 502 029	1 262 913	1 982 270	7,2
2007	17 076 806	26 144 151	1 221 005	1 869 327	7,2
2008	17 123 197	23 136 452	2 063 346	2 787 943	12,1
2009	21 534 153	29 155 345	3 092 933	4 187 559	14,4
2010	27 795 290	37 162 451	3 960 763	5 295 561	14,2
2011	31 286 345	35 882 758	4 334 174	4 970 926	13,9
2012	38 168 774	42 664 151	4 261 396	4 763 287	11,2
2013	45 649 121	48 388 070	5 202 204	5 514 336	11,4
2014	47 523 961	47 523 961	4 808 656	4 808 656	10,1

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2015

Grafik 7: GAP Yatırım Tahsislerinin Türkiye İçindeki Payı (%)

Kaynak: GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2015

GAP kapsamındaki yatırımlar büyük ölçüde kamu kaynaklarıyla finanse edilmiştir. Dış kaynak daha çok HES'lerin elektro mekanik teçhizatı temininde hükümet kredisi olarak kullanılmış olup, 2 milyar ABD Doları eşdeğerindedir. Bunun dışında Birecik Barajı yapı-ışlet-devret modeli ile Karkamış Barajı da anahtar teslimi yöntemi ile yapılmıştır (Tablo14).

Tablo 14: GAP Kapsamında Sağlanan Krediler

Proje Sahibi	Proje Adı	Karakteristik	Başlama Bitiş Tarihi	Kredi Kaynağı	Döviz Türü	Temin Edilen Kredi
DSİ	Karakaya Projesi	Makine alımı	1971-1991	İsviçre Bank.	SFr	562 227
		İnşaat		IBRD	\$	120 000
				AYB	ECU	85 000
				İtalya Hükümeti	\$	85 000
DSİ	Atatürk Bar.ve HES	Makine alımı	1975-1996	ABD Eximbank	\$	110 000
		Müşavir Firmalar		İsviçre Bank.	SFr	56 496
		Elektro-mek.don.		Almanya-İsviçre	SFr	1 029 000
DSİ	Kralkızı-Dicle Pr.	Enerji ve tarım	1981-1998	AKSKF	\$	69 000
DSİ	Batman Projesi	Enerji ve tarım	1985-1999	AKSKF	\$	32 169
				KfW	\$	21 242
DSİ	Çınar-Göksu Projesi	Tarım	1986-1995	AKSKF	\$	17 755
DSİ	Adıyaman-Çamgazi	Tarım	1986-1997	AKSKF	\$	22 000
DSİ	Karkamış Bar. HES	Enerji	1993-2001	Avusrurya-Alman-Fransa Bnk.Kon.	ATS	1 250 000
					\$	77 500
DSİ	Şanlıurfa İçmesuyu		1979-2006	İslam Kalkın.Bnk.	\$	19 200
DSİ	Diyarbakır İçmesuyu	Arıtma Tesisi	1993-2001	Fransa Hükümeti	FFr	60 000
DSİ	Gaziantep İçmesuyu	Arıtma Tesisi	1990-2000	Almanya Hük.	DM	25 000
				Fransa Hükümeti	FFr	120 000
GASKİ Gn.Md.		Atıksu Arıtma Tes				
KHGM	Ş.urfa-Havi Su Temini	1098 ünite su	1992-1996	AKSKF	\$	31 000
Gaziantep Üniv.	Araşt.ve Uyg.Hast.	İnşaat-400 yatak	1990-2000	AKSKF	\$	6 000
San.ve Tic.Bak.	Gaziantep OSB II	500 ha tevsii	1987-1996	AKSKF	\$	6 700

GAP İdaresi 1994 - 2013 döneminde yürüttüğü çeşitli projeler için toplam 10,9 milyon ABD Doları ve 66 milyon Avro tutarında hibe finansman sağlamıştır (Tablo 15).

Tablo 15: GAP İdaresi Tarafından Sağlanan Hibeler

Finansman Kaynağı	Proje Adı	Yılı	Hibe Miktarı (ABD Doları)
ABD Ticaret ve Kalkınma Teşkilatı	GAP Uluslararası Havalimanı	1994-1994	720 000
	GAP Coğrafi Bilgi Sistemi	1995-1995	377 000
Kanada Uluslararası Kalkınma Teşkilatı	GAP Bölgesi Hasat Sonrası Teknolojileri	1994-1996	284 000
	Atatürk Baraj Gölü Çevresi Alt-Bölge Gelişme Planı	1994-1996	249 000
Fransa Hükümeti	Sulama Kanalları Regülasyonu ve Sulama Teknolojileri Projesi	1989-1991	187 266
	Küçük Yerleşimlerde Atıksuların Yeniden Kullanımı		540 000
Dünya Bankası	Şanlıurfa Harran Ovaları Tarla içi Köy Geliştirme Projesi	1999-1999	300 000
	GAP Kentsel Planlama ve Sanitasyon	1999-1999	350 000
ABD Ulusal Sağlık Örgütü	GAP Sağlık Çalışması		150 000
Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO)	Sıtma Hizmetleri		200 000
ABD Ortak Dağıtım Komitesi(JDC)	Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi		100 000
Uluslararası Çalışma Teşkilatı(ILO)	Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu Projesi		30 000
	Kendi İşini Kur Projesi	2000-2001	30 000
GAP-FAO Kırsal Kalkınma Programı	10 proje		430 000
İsrail	Sulama Teknolojileri		70 000
	Atıksuyun Geri kazanımı		50 000
Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	Sürdürülebilir Kalkınma Programı		5 900 000
(İsviçre Hükümeti)	(6 Proje için)		(2 200 000)
İsveç Hükümeti	GAP Bölgesinde Kadının Güçlendirilmesinde Yenilikler Projesi		950 000
TOPLAM (DOLAR)			10 917 266
Finansman Kaynağı	Proje Adı	Yılı	Hibe Miktarı (EURO)
Avrupa Birliği (AB)	GAP Bölgesel Kalkınma Programı	2004-2007	47 000 000
Avrupa Birliği(AB)	Türkiye'nin Az Gelişmiş Bölgelerindeki Kadın ve Kadın STK'larının Güçlendirilmesi Hibe Programı		5 000 000
Avrupa Birliği(AB)	GAP Sel Projesi		14 000 000
AB TOPLAMI (EURO)			66 000 000

5. GAP EYLEM PLANI'NIN FİNANSMANI

GAP Eylem Planı kapsamında yer alan eylemler için 2008-2012 döneminde, 2008 yılı fiyatlarıyla, toplam 26,7 milyar TL'lik kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır. Söz konusu kaynağın 7,3 milyar TL'lik kısmı Eylem Planı olmaksızın mutad olarak bütçe kapsamında tahsis edilecek kısımdan oluşmaktadır. Bu dönemde Eylem Planı için gereken ek finansman ihtiyacı 19,4 milyar TL olup, bu tutarın 4,9 milyar TL'lik kısmının merkezi bütçe dışından, 14,5 milyar TL'lik kısmının ise merkezi bütçe kapsamında finanse edilmesi öngörülmektedir.

Tablo 16: GAP Eylem Planı Finansman Tablosu (2008 Yılı Fiyatlarıyla, Bin TL)

Eksen/Eylem	Toplam Finansman İhtiyacı	Hâlihazırda Öngörülen Olağan Kaynak	Eylem Planı Sonucunda Ek Finansman İhtiyacı	Merkezi Bütçe Dışı Finansman Kaynakları	2008-2012 Merkezi Bütçeden Öngörülen Ek Kaynak
Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi	1 344 213	247 377	1 096 836	0	1 096 836
Sosyal Gelişmenin Sağlanması	5 114 770	2 416 618	2 698 152	0	2 698 152
Altyapının Geliştirilmesi	20 099 067	4 622 808	15 476 259	4 882 046	10 594 213
Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi	121 125	200	120 925	0	120 925
Yedek Ödenek	22 890	0	22 890	0	22 890
Genel Toplam	26 702 065	7 287 003	19 415 062	4 882 046	14 533 016

Kaynak: GAP Eylem Planı (2008-2012)

GAP EP kapsamındaki yatırımlara 2008-2012 döneminde, 2012 yılı fiyatlarıyla, revize ödeneklerle birlikte toplam 18,2 milyar TL kaynak tahsis edilmiştir (Tablo 17). 2008-2012 dönemi harcaması ise toplam 14,7 milyar TL olmuştur (Tablo 18). Beş yılda program ödeneğine göre harcama %88 ve revize ödeneğe görede harcama %81 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 17: GAP Eylem Planı 2008-2012 Dönemi Yatırım Tahsisleri (2012 Yılı Fiyatlarıyla, Bin TL) (*)

Eksen/Eylem	2008 Yılı Yatırımı	2009 Yılı Yatırımı	2010 Yılı Yatırımı	2011 Yılı Yatırımı	2012 Yılı Yatırımı	2008-2012 Toplam
Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi	130 527	276 188	429 712	330 110	276 736	1 443 273
Sosyal Gelişmenin Sağlanması	645 113	820 232	1 001 202	1 140 192	917 117	4 523 856
Altyapının Geliştirilmesi	1 545 876	2 172 932	3 198 555	2 730 732	2 543 688	12 191 783
Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi		13 622	2 996	1 926	2 750	21 294
Yedek Ödenek	23 786					23 786
Genel Toplam	2 345 302	3 282 974	4 632 465	4 202 960	3 740 291	18 203 992

*Revize Ödenek

Tablo 18: GAP Eylem Planı 2008-2012 Dönemi Yatırım Harcamaları (2012 Yılı Fiyatlarıyla, Bin TL)

Eksen/Eylem	2008 Yılı Harcama	2009 Yılı Harcama	2010 Yılı Harcama	2011 Yılı Harcama	2012 Yılı Harcama	2008-2012 Toplam Harcama
Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi	124 630	248 919	384 006	330 682	172 732	1 260 968
Sosyal Gelişmenin Sağlanması	586 441	720 420	827 351	992 445	873 099	3 949 756
Altyapının Geliştirilmesi	1 252 210	1 677 849	2 503 787	2 110 609	1 909 863	9 454 318
Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi		12 390	2 996	1 889	2 060	19 335
Genel Toplam	1 963 281	2 659 578	3 718 140	3 435 625	2 957 754	14 684 377

Kaynak: GAP Eylem Planı (2008-2012)

6. GAP BÖLGESİ SEKTÖREL VERİLERİ

6.1. Tarım Sektörü

GAP Bölgesi'nin doğal kaynak potansiyeli yüksektir. Yer üstü su kaynağı açısından Fırat ve Dicle nehirlerinin yıllık ortalama debisi 53 milyar m³/yıl, nehirlerin ana kol debileri ise sırasıyla, 30 milyar m³ ile 16,7 milyar m³'tür. Bölge'nin yıllık toplam 46,7 milyar m³ düzeyindeki ana kol akarsu potansiyeli, Türkiye toplam akarsu potansiyelinin %28,5'ini oluşturmaktadır. Bölge'nin yer altı suyu potansiyeli, toplam 1,5 milyar m³ olarak tahmin edilmektedir.

İşlemeli tarıma elverişli I., II. ve III. sınıf arazi miktarı 2.467,5 bin ha olup, toplam arazinin %33'ü kadardır. Kısıtlı işlemeye uygun 649,3 bin ha arazi de (IV. sınıf) hesaba katıldığında, Bölge topraklarının %42,2'si tarıma elverişli görülmektedir.

Tarıma kazandırılabilir taşlı arazi miktarı 266 bin ha'dır. Bunun %60'ı Şanlıurfa ili sınırları içerisindedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin toplam arazi varlığının (7,5 milyon ha) %43,6'sı bitkisel üretim (3.290.575 ha), %29,4'ü çayır-mera (2.214.473 ha) ve %19,2'si orman-fundalık (1.451.185 ha) arazisidir. Türkiye'de ortalama işletme büyüklüğü 61 dekar iken, GAP Bölgesi'nde ortalama 104,8 dekar olup, Türkiye ortalama işletme büyüklüğünün hayli üstündedir.

Bölge'de yaklaşık 2,1 milyon ha'lık brüt alan sulama potansiyeline sahiptir. Bu, Türkiye'nin ekonomik olarak sulanabilir arazisinin %20'sini oluşturmaktadır. DSİ Genel Müdürlüğü, Fırat-Dicle Havzası'nda, yaklaşık 1,8 milyon ha alanda sulama imkanı oluşturacaktır. Buna ek olarak, mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) projelerinin 200 bin ha ve halk sulamalarının ise 100 bin ha brüt alanda sulama potansiyelinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Bölge kırsal alanı agro-ekolojik yapılara ve üretim imkanlarına sahip bulunmaktadır. Planlama çalışmalarında, agro-ekolojik açıdan birbirinden farklılık gösteren 22 adet bölge tespit edilmiştir. Sulama alanları ile sulama dışı alanların gelir yapıları farklı potansiyel taşıdığı gibi söz konusu bölgelerin alt bölgeleri de farklı gelir imkanlarına sahip bulunmaktadır. GAP İdaresi tarafından planlama sürecinde Bölge'nin 7 iline bağlı 21 köyünde gerçekleştirilen bir gözlem çalışmasının sonuçlarına göre, dağlık bölgelerdeki köylerin gelir düzeyi, ovada ve çok sınırlı alanlarda sulama imkanına sahip bulunan köylerdeki gelirin 1/3'ü düzeyini ancak yakalayabilmektedir. Bu bağlamda, sadece işletme ve köy düzeyinde sürdürülecek kalkınma faaliyetlerinin sınırlı sonuçlar vereceği gözlenmekte, bu nedenle benzerlik gösteren kırsal alt bölgeler düzeyinde kalkınmanın ekonomik ve sosyal bir çok dinamiğe dayandırılması ihtiyacı doğmaktadır. Özellikle, kamu hizmetlerini bütünleştiren ve eş zamanlı sunulmasına imkan veren kalkınma programlarının katılımcı bir süreçle hayata geçirildiği katılımcı kırsal kalkınma yaklaşımı önem kazanmaktadır.

GAP Bölgesi'nde sulama ile birlikte ürün deseni de çeşitlenmiş 1995 öncesi kuru tarımın ağırlıklı olduğu bölgemiz su tarıma geçiş ile başta pamuk olmak üzere ayçiçeği, soya, mısır gibi sulu tarım gerektiren ikinci ürünlerin ekiminde geçmiş bir dönemde tek ürün alınan arazilerden en az iki ürün alınmaya başlanmıştır.

Bölge'de 2014 yılında gerçekleşen ürün desenine baktığımızda sulu tarım alanlarında pamuk başat üründür. GAP Bölgesi, Türkiye pamuk üretiminin yaklaşık %58'ini karşılamakta

olup, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni %22 ile Ege ve %20 ile Akdeniz bölgeleri izlemektedir. Tahıl ve diğer bitkisel ürünlerde; Türkiye'de yetiştirilen bitkisel ürünlerden kırmızı mercimeğin %97'si, dane burçağın %73,6'sı, dane mısırın %26'sı, silajlık mısırın %4,5'i, durum buğdayının %42'si, mısırın (dane) %26'sı, sebzelerde; acurun %69'u, nanenin %67'si, salçalık biberin %21'i, karpuzun %16,5'i, patlıcanın %16,5'i, meyvelerde; antepfıstığı'nın %86,8'i, işlenmemiş baharatlık kırmızı biberin %75,9'u, kurutmalık çekirdekli üzümün %46'sı, şaraplık üzümün %21,9'u GAP Bölgesi'nden karşılanmaktadır. Sulamaların devreye girmesiyle birlikte özellikle yaş sebze, meyve ve endüstri bitkilerinin üretimlerinde büyük artışlar meydana gelmiş ve ürün deseni zenginleştirmiştir (Tablo 19-20-21).

Bölge'dekuru tarımdan sulu tarıma geçişle birlikte, üretim yapısı ve ilişkilerinde önemli değişimler yaşanmış ve tarımsal hasıla ile birlikte ürünlerin verimliliğinde artmıştır.

Tablo 19: GAP Bölgesi'nde Seçilmiş Bitkisel Ürünlerin Ekim Alanları ve Üretim Miktarları (1995-2005-2014)

Ürün adı	GAP 1995		Türkiye 1995		GAP/ Türkiye (Üretim) %	GAP 2005		Türkiye 2005		GAP/ Türkiye (Üretim) %	GAP 2014		Türkiye 2014		GAP/ Türkiye (Üretim) %
	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)		Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)		Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	
Tahıllar															
Arpa	6 756 840	1 349 063	35 250 000	7 500 000	18,0										
Arpa (Biralık)						465 760	136 512	3 500 000	900 000	15,2	207 783	57 700	1 796 991	481 000	12,0
Arpa (Diğer)						5 966 310	1 629 302	33 000 000	8 600 000	18,9	4 218 290	826 503	26 075 982	5 819 000	14,2
Buğday (Durum)						5 907 280	1 540 216	20 000 000	4 500 000	34,2	4 752 954	1 396 472	12 824 636	3 300 000	42,3
Buğday (Diğer)	10 423 300	1 873 804	94 000 000	18 000 000	10,4	5 758 840	1 443 906	72 500 000	17 000 000	8,5	8 023 179	2 237 440	66 367 448	15 700 000	14,3
Darı	14 140	1 268	41 000	6 000	21,1	12 950	2 028	36 000	7 200	28,2	9 980	1 491	26 672	6 744	22,1
Baklagil															
Nohut	1 057 610	113 098	7 450 000	730 000	15,5	726 150	96 233	5 578 000	600 000	16,0	369 390	49 810	3 885 175	450 000	11,1
Mercimek (Kırmızı)	4 671 420	507 161	4 750 000	515 000	98,5	3 802 070	511 236	3 867 000	520 000	98,3	2 252 066	315 466	2 324 461	325 000	97,1
Burçak	34 450	2 646	92 000	7 300	36,2	4 890	536	20 000	2 300	23,3	27 658	3 242	42 297	4 403	73,6
Burçak (Yeşil Ot)		850		1 493	56,9	4 390	1 188	20 000	3 000	39,6	14 617	6 630	47 723	30 455	21,8
Mürdümük (Dane)	1 000	20	15 150	1 735	1,2	1 000	150	186 000	16 200	0,9	3 850	399	12 725	1 291	30,9
Mürdümük (Yeşil Ot)											13 452	7 821	231 804	146 812	5,3
Yağlı Tohumlar															
Ayçiçeği	18 300	1 702	5 850 000	900 000	0,2	29 280	2 619	4 900 000	865 000	0,3	42 807	9 106	5 524 651	1 480 000	0,6
Mısır (Dane)	23 710	8 869	5 150 000	1 900 000	0,5	490 080	410 870	6 000 000	4 200 000	9,8	1 768 741	1 544 385	6 586 450	5 950 000	26,0
Mısır (Silajlık)						38 180	174 187	1 800 000	7 600 000	2,3	196 553	836 109	4 015 913	18 563 390	4,5
Aspir						10	2	1 730	215	0,9	5 486	327	443 050	62 000	0,5
Soya	550	115	310 000	75 000	0,2	6 100	1 667	86 000	29 000	5,7	15 700	5 334	343 178	150 000	3,6
Susam	431 230	10 623	730 000	30 000	35,4	151 560	6 827	424 500	26 000	26,3	8 273	429	263 496	17 716	2,4
Yerfıstığı						50	11	258 500	85 000	0,0	6 005	2 401	333 289	123 600	1,9
Endüstri Bitkileri															
Pamuk (Kütlü)	2 042 320	599 685	7 566 940	2 223 507	27,0	2 950 950	1 179 252	5 468 800	2 240 000	52,6	2 894 671	1 375 432	4 681 429	2 350 000	58,5
Şekerpancarı	13 380	50 893	3 122 510	11 170 569	0,5	9 680	40 533	3 358 120	15 181 247	0,3	17 643	122 962	2 887 851	16 572 790	0,7
Tütün	275 190	37 231	2 099 190	204 440	18,2	177 680	14 807	1 853 420	135 247	10,9	78 529	6 735	1 060 315	70 000	9,6
Yumur ve Soğanlı Bitkiler															
Patates	5 390	8 837	2 000 000	4 750 000	0,2	1 550	1 205	1 528 000	4 060 000	0,0	2 690	7 698	1 297 032	4 166 000	0,2
Soğan (Taze)	16 470	27 970	160 450	235 000	11,9						7 793	11 751	93 858	148 255	7,9
Soğan (Kuru)	99 140	185 504	1 430 000	2 850 000	6,5	40 010	89 080				29 819	54 994	600 441	1 790 000	3,1
Sarımsak (Taze)	6 750	10 637	27 800	29 500	36,1	5 050	7 757	22 460	27 000	28,7	5 518	8 364	21 658	25 089	33,3
Sarımsak (Kuru)	8 740	8 371	100 000	75 000	11,2	11 940	6 193	110 000	82 000	7,6	17 303	16 065	105 572	91 000	17,7

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2015

Not: 2014 Yılı rakamları geçicidir.

Tablo 20: GAP Bölgesi'nde Seçilmiş Sebzelerin Ekim Alanları ve Üretim Miktarları (1995-2005-2014)

Ürün adı	GAP 1995		Türkiye 1995		GAP/ Türkiye (Üretim) %	GAP 2005		Türkiye 2005		GAP/ Türkiye (Üretim) %	GAP 2014		Türkiye 2014		GAP/ Türkiye (Üretim) %
	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)		Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)		Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)	
Acur						6 230	11 430	13 450	23 500	48,6	13 645	23 129	18 927	33 238	69,6
Biber (Salçalık)						86 620	166 928	289 010	685 000	24,4	71 639	179 987	298 351	829 809	21,7
Biber (Dolmalık)	41.630	39.336	205.740	330.000	11,9	37 520	63 705	189 010	400 000	15,9	24 191	37 506	151 025	391 009	9,6
Domates	79.170	188.709	1.826.990	7.250.000	2,6										
Domates (Sofralık)						87 380	235 223	1 381 300	7 067 000	3,3	97 985	353 805	1 230 976	7 935 110	4,5
Domates (Salçalık)						25 660	89 079	629 860	2 983 000	3,0	66 429	313 665	599 314	3 914 890	8,0
Biber (Sivri)	17.830	13.488	433.240	750.000	1,8	16 820	29 391	326 910	744 000	4,0	16 450	21 446	313 431	907 126	2,4
Patlıcan	54.580	116.147	313.020	750.000	15,5	54 720	164 416	307 890	930 000	17,7	35 083	95 391	242 919	827 380	11,5
Kavun	162.420	282.425	1.197.930	1.800.000	15,7	122 550	258 694	925 430	1 825 000	14,2	82 823	171 725	791 488	1 707 302	10,1
Karpuz	273.920	631.224	1.361.270	3.600.000	17,5	239 530	726 387	1 165 460	3 970 000	18,3	215 166	638 479	954 627	3 885 617	16,4
Hıyar	51.860	63.003	465.990	1.250.000	5,0	34 990	58 723	388 850	1 617 000	3,6	45 291	100 804	312 954	1 701 708	5,9
Kabak (Sakız)	4.600	6.768	131.130	290.000	2,3	1 930	3 307	108 430	294 000	1,1	3 494	7 114	92 242	299 858	2,4
Marul (Göbekli)	2.630	3.613	90.970	165.000	2,2	5 420	7 265	109 310	204 000	3,6	3 945	7 237	104 562	230 755	3,1
Maydonoz	1.570	1.235	26.230	27.000	4,6	4 130	1 775	49 090	57 000	3,1	2 126	1 981	50 260	58 351	3,4
Nane	2.300	1.438	4.120	3.000	47,9	4 170	3 321	8 710	7 750	42,9	5 554	9 869	10 652	14 700	67,1
Tere	180	36	2.000	1.500	2,4	690	138	3 020	1 600	8,6	911	670	6 359	8 732	7,7

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2015

Not: 2014 yılı rakamları geçicidir.

Tablo 21: GAP Bölgesi'nde Seçilmiş Meyvelerin Ekim Alanları ve Üretim Miktarları (1995-2005-2014)

Ürün adı	GAP 1995		Türkiye 1995		GAP/ Türkiye (Üretim) %	GAP 205		Türkiye 2005		GAP/ Türkiye (Üretim) %	GAP 2014		Türkiye 2014		GAP/ Türkiye (Üretim) %
	Toplu Meyvelik Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)	Toplu Meyvelik Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)		Toplu Meyvelik Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)	Toplu Meyvelik Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)		Toplu Meyvelik Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)	Toplu Meyvelik Alanı (Dekar)	Üretim (Ton)	
Badem	10 540	5 402	74 530	37 000	14,6	8 670	4 139	82 000	45 000	9,2	70 913	10 324	270 203	73 230	14,1
Ceviz	13 730	10 221	53 620	110 000	9,3	6 300	5 912	197 000	150 000	3,9	40 374	8 916	693 947	180 807	4,9
Antep Fıstığı	1 929 990	30 965	2 065 870	36 000	86,0	2 318 740	47 723	2 410 000	60 000	79,5	2 718 213	69 452	2 823 338	80 000	86,8
Dut	12 680	4 273	34 210	75 000	5,7	2 860	3 422	12 000	55 000	6,2	11 452	8 323	20 773	62 879	13,2
İncir	11 240	7 210	489 930	300 000	2,4	6 200	7 551	490 000	285 000	2,6	13 309	7 064	494 642	300 282	2,4
Kırmızı Biber (Baharatlık-İşlenmemiş)	20 780	5 145	57 840	13 887	37,0	50 850	35 842	78 000	45 000	79,6	85 416	141 463	108 508	186 291	75,9
Nar	25 530	9 695	46 400	53 000	18,3	21 560	13 519	67 000	80 000	16,9	72 143	47 710	304 548	397 335	12,0
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	1 413 980	575 933	5 650 000	2 308 000	25,0	711 620	347 426	2 680 000	1 600 000	21,7	621 608	338 086	2 298 938	1 580 585	21,4
Üzüm (Kurutmalık-Çekirdekli)						338 710	168 785	726 000	400 000	42,2	353 947	196 897	628 137	427 533	46,1
Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)		7 800		1 242 000	0,6	12 870	10 116	340 000	400 000	2,5	10 032	7 644	340 077	586 164	1,3
Üzüm (Şaraplık)						175 890	87 838	690 000	450 000	19,5	223 978	97 277	687 512	445 127	21,9
Trabzon Hurması	390	25	8 770	9 200	0,3	5 430	846	18 800	18 000	4,7	2 572	2 260	20 619	33 470	6,8
Zerdali						2 330	1 415	19 000	34 000	4,2	370	381	9 891	8 210	4,6
Zeytin (Sofralık)	201 020	4 752	5 562 090	515 000	0,9	51 910	8 235	1 710 000	400 000	2,1	78 047	6 608	2 200 498	438 000	1,5
Zeytin (Yağlık)						356 410	69 197	4 910 000	800 000	8,6	714 201	58 979	6 060 417	1 330 000	4,4

Kaynak: TÜİK, Bitkisel Üretim İstatistikleri, 2015

Not: 2014 yılı rakamları geçicidir.

6.1.1. Sulama Yatırımları

6.1.1.1 Tamamlanan Ana Kanallar

DSİ tarafından 2008-2014 döneminde 970.984 m ana kanal tamamlanmıştır

Tablo 22:DSİ Tarafından Tamamlanan Ana Kanallar (2014) (m)

İşin Adı	Toplam Ana Kanal Uzunluğu (m)	Tamamlanan Ana Kanal Uzunluğu (m)	Kalan Ana Kanal Uzunluğu (m)
Yukarı Harran Anakanalı	86 372	86 372	
Batman Sağ Sahil Cazibe Anakanalı	141 335	138 800	2 535
Batman Sol SahilCazibe Anakanalı	112 945	111 420	1 525
Kayacık Ovası Anakanalı	37 200	37 200	
Bozova Pompaj Sulaması Günişik Anakanalı 2. kısım	57 938	55 414	2 524
Bozova Pompaj 2. Kısım Ana Kanalı	74 923	15 325	59 598
Belkıs-Nizip Anakanalı	37 839	37 839	
Kralkızı Dicle Pombaj Sulaması 1. Kısım	113 879	113 879	
Kralkızı Dicle Cazibe 1. Kısım Anakanalı	25 692	25 692	
Kralkızı Dicle Cazibe 2. Kısım Anakanalı	26 980	23 980	3 000
Kralkızı Dicle Cazibe 3. Kısım Anakanalı	33 825	33 825	
Kralkızı Dicle Cazibe 3. Kısım Anakanalı İkmal	27 885	1 396	26 489
Kralkızı Dicle Cazibe 4. Kısım Anakanalı	68 126	26 230	41 896
Aşağı Mardin 1. Kısım Anakanalı	28 530	28 530	
Aşağı Mardin 2. Kısım Anakanalı	42 762	42 762	
Aşağı Mardin 3. Kısım Anakanalı	37 308	37 308	
Aşağı Mardin 3. Kısım Ana Kanalı İkmalı	25 321	25 321	
Suruç Ovası Pompaj Sulaması Ana İletim Kanalı 1. Kısım	29 150	29 150	
Suruç Ovası Pompaj Sulaması Ana İletim Kanalı 2. Kısım (Suruç Tüneli)	18 766	18 766	
Suruç Ovası Pompaj Sulaması Ana İletim kanalı 3. Kısım	1 112	1 112	
Suruç Ovası Pompaj Sulaması Sol Sahil Anakanalı	46 304	46 304	
Suruç Ovası Pompaj Sulaması SağSahil Anakanalı	24 603	24 603	
Silvan Barajı İletim Kanalı 1. Kısım (Babakaya Tüneli+İletim Kanalı	12 805		12 805
Silvan Barajı İletim Kanalı2. Kısım (Silvan Tüneli)	11 377	2 756	8 621
Gaziantep P2 Pompaj Sulaması 1. Kısım	14 568	7 000	7 568
Toplam	1 137 545	970 984	166 561

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2015 Şubat

6.1.1.2. Sulamaya Açılan Alanlar

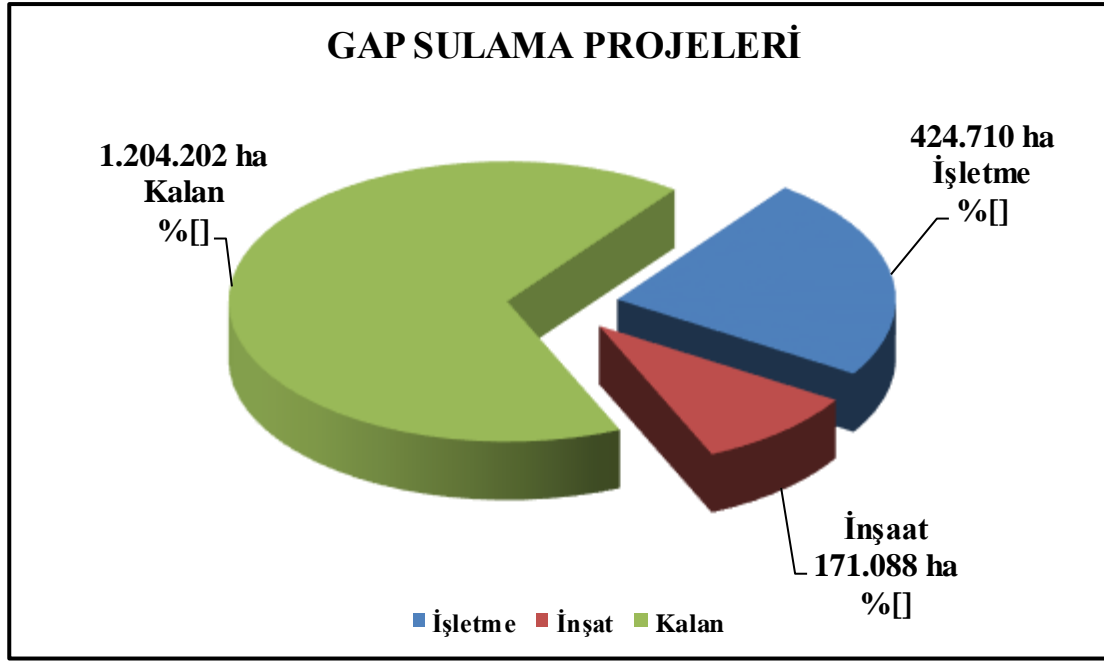
GAP Bölgesi'nde 1,8 milyon ha alanın sulamaya açılması planlanmıştır. 2014 yılı sonu itibariyle Fırat ve Dicle Havzası'nda toplam 424.710 ha alan sulamaya açılmıştır. 171.088 ha alanda halen sulama şebeke inşaatı devam etmekte olup, 1.204.202 ha alan planlama aşamasındadır. Sulama projelerinin % 23,6'sı işletmededir.

Tablo 23: DSİ Tarafında GAP Bölgesi'nde Sulamaya Açılan Alanlar (2014)

İşin Adı	Sulama Alanı (ha)	Sulamaya Açılan Alan (ha)
Kralkızı-Dicle Pom. Sul. 1. Ks.	23.085	11.692
Kralkızı-Dicle Cazibe Sul. 1. Ks.	1.336	1.336
Batman Sol Sahil Sulaması	13.836	13.836
Batman Sağ Sahil Sulaması	17.881	8.000
Devegeçidi Sulaması	10.600	10.600
Silvan 1. ve 2. Kısım Sulaması	8.790	8.790
Nusaybin Çağ-Çağ Sulaması	8.600	8.600
Çınar-Göksu Sulaması	4.234	4.234
Garzan-Kozluk Sulaması	3.973	3.973
Silopi-Nerdüş Sulaması	2.740	2.740
Derik-Dumluca Sulaması	1.860	1.860
10. Bölge Küçük Su İşleri Toplamı	3.258	3.258
Bozova Pompaj Sulaması 1. Kısım	8.669	8.669
Bozova Merkez Pompaj Sulaması	1.080	1.080
Yaylak Ovası Sulaması	18.322	18.322
Yukarı Harran Sulaması	13.455	13.455
Şanlıurfa Ovası 2. Kısım İnş.	35.192	35.192
Şanlıurfa Ovası 3. Kısım İnş.	15.368	15.368
Harran Ovası Sulaması 3. Kısım İnş.	22.861	22.861
Harran Ovası Sulaması 4. Kısım İnş.	23.738	23.738
Harran Ovası Sulaması 5. Kısım İnş.	22.045	22.045
Harran Ovası Sulaması 6. Kısım İnş.	28.683	28.683
Suruç Taşbasan Sağ Sahil Sulama Şebekesi İnşaatı	17.657	8.500
Suruç Taşbasan Sol Sahil 1. Kısım Sulaması	13.089	6.921
Suruç Taşbasan Sol Sahil 2. Kısım Sulaması	20.187	8.000
Suruç Ovası TP1 Pompaj Sulaması	5.445	5.445
Bozova Buğdayhöyük sulaması	2.770	2.770
Paşabağ Sulaması	400	400
Akçakale YAS Sulaması	10.255	10.255
Ceylanpınar YAS Sulaması	9.000	9.000
Hacıhıdır Sulaması	2.080	2.080
15. Bölge Küçük Su İşleri Toplamı	900	900
Çamgazi Sulaması	8.000	8.000
Belkıs-Nizip Sulaması	11.925	10.164
Kayacık Ovası Sulaması	20.000	12.000
Samsat Pompaj Sulaması	2.806	2.806
Hancağzı Sulaması	6.945	6.945
20. Bölge Küçük Su İşleri Toplamı	4.939	4.939
TİGEM Ceylanpınar YAS Sulaması		57.253
Genel Toplam	426.004	424.710

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2015 Şubat

Grafik 8: DSİ Tarafından Sulamaya Açılan Alanlar (%) (2014)

Toplam Alan: 1,8 milyon ha (2014 Yılı Sonu)

Tablo 24: 2014 Yılı İçerisinde Sulamaya Açılan Alanlar (ha)

İşin Adı	Sulamaya Açılan Alan (ha)
Batman Sol Sahil Sulaması	836
Suruç Taşbasan Sol Sahil 1. Kısım Sulaması	6.921
Suruç Ovası TP1 Pompaj Sulaması	5.445
TOPLAM	13.202

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2015 Şubat

Not: 2013 yılında toplam sulamaya açılan alan miktarı 411.508 ha olup, 2014 yılı sonunda 13.202 ha alan sulamaya açılarak 424.710 ha'ya ulaşılmıştır.

Tablo 25: İnşaatı Devam Eden Projeler (2014)

İşin Adı	Sulama Alanı (ha)	İnşaatı Devam Eden Alan (ha)
Kralkızı-Dicle Pom. Sul. 1. Ks.	23.085	11.393
Batman Sağ Sahil Sulaması	17.881	9.881
Pamukçay Barajı Sulaması	5.100	5.100
Ambar Barajı Sulaması	12.325	12.325
Suruç Taşbasan Sağ Sahil Sulama Şebekesi İnşaatı	17.657	9.157
Suruç Taşbasan Sol Sahil 1. Kısım Sulaması	13.089	6.168
Suruç Taşbasan Sol Sahil 2. Kısım Sulaması	20.187	12.187
Bozova Pompaj Sulaması 3. Kısım Şebeke İnşaatı	16.291	16.291
Karalkızı Dicle Cazibe Sulaması 3. Kısım Şebeke	14.040	14.040
Bozova Pompaj Sulaması 2. Kısım Şebeke 1. Ünite İnşaatı	8.548	8.548
Mardin Cey. Ov. Cazibe Sul. 1. Kısım Şebeke	26.496	26.496
Mardin Cey. Ov. Cazibe Sul. 2. Kısım Şebeke	23.169	23.169
Mardin Cey. Ov. Cazibe Sul. 3. Kısım Şebeke	16.333	16.333
Genel Toplam	214.201	171.088

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2015 Şubat

Tablo 26: Yıllar İtibariyle Sulamaya Açılan Alanlar (2014)

Yıllar	Sulama Alanı (ha)	Yıl İçinde İşletmeye Açılan Sulama Alanı (ha)
2002	198.854	4.758
2003	206.954	8.100
2004	224.604	17.650
2005	245.613	21.009
2006	261.835	16.222
2007	272.697	10.862
2008	287.295	14.598
2009	300.397	13.102
2010	308.535	8.138
2011 (DSİ 4.630 ha+TİGEM 57.253 ha)	370.418	61.883
2012	377.672	7.254
2013	411.508	33.836
2014	424.710	13.202

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2015 Şubat

6.1.2. Sulama Yönetimi

DSİ Genel Müdürlüğü tarafından inşa edilen sulamaların yönetimi, tüm Türkiye’de olduğu gibi GAP Bölgesi’nde de kullanıcılara devredilmektedir. Bu kullanıcılar şunlardır;

- 42 adet Sulama Birliği
- 6 adet Köye Hizmet Götürme Birliği
- 10 adet Sulama Kooperatifi
- GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi
- GAP Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

6.1.3. Traktör Sayısı

Tarımın temel girdilerinden biri olan makine kullanımında olumlu değişimler yaşanmış; 1995 yılında 37 bin olan traktör sayısı 2005’te 49.699’a, 2010’da 54.984’e, 2014’de 62.303’e ulaşmıştır. Türkiye’de bulunan traktörlerin %5,3’ü Bölge’de bulunmaktadır. Bölge’de 70 beygir ve yukarısı traktör sayısı da sırasıyla 2005 yılında 3.810 iken, 2014 yılında 8.499’a çıkmıştır.

Tablo 27: GAP Bölgesi ve Türkiye Traktör Sayısı (2005, 2010, 2014)

İli	Paletli			Tek Akslı			İki Akslı		
	2005	2010	2014	2005	2010	2014	2005	2010	2014
Adıyaman					91	738	9 247	10 611	11 327
Batman					2	28	1 486	1 724	1 469
Diyarbakır					61	103	8 621	9 064	9 346
Gaziantep	1	1	1		19	772	8 661	10 074	14 003
Kilis							1 568	1 554	1 854
Mardin	2	3	3	1	810	11	3 883	4 161	5 083
Siirt	25					933	1 365	1 819	1 417
Şanlıurfa				2	54	282	13 020	13 970	15 921
Şırnak				3	47	16	1 839	2 007	1 883
GAP	28	4	4	6	1 084	2 883	49 690	54 984	62 303
Türkiye	211	199	200	16 169	25 610	65 875	1 005 985	1 071 073	1 177 225
GAP/Türkiye (%)	13,3	2,0	2,0	0,0	4,2	4,4	4,9	5,1	5,3

Kaynak: Tarımsal Alet Makine Sayıları, TÜİK, 2015

Not: 2014 yılı rakamları geçicidir.

2014 yılı itibariyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde en fazla traktör Şanlıurfa (15.921 adet), Gaziantep (14.003 adet), Adıyaman (11.327 adet ve Diyarbakır (9.346 adet) adet ilerinde bulunmaktadır. En az traktör ise Batman (1.469 adet) ilindedir.

Bölge'de sulamaya açılan alanların artmasına paralel olarak modern tarım tekniklerinin kullanımında yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu da bölgede kullanılan tarımsal alet ve makinelerin kullanımında artırmıştır. 2005 yılında Bölge'de 339.346 adet olan alat makine sayısı 2014 yılında 461.117 adet olmuştur.

6.1.4. Hayvancılık

GAP Bölgesi'nde hayvancılık, bitkisel üretime koşut bir gelişme sağlayamamıştır. 1995-2005 döneminde GAP Bölgesi'ndeki hayvan varlığında, tüm ülke genelinde olduğu gibi, önemli düşüşler olmuştur. Yaşanan olağan dışı durumlar nedeniyle Bölge'de Türkiye geneline göre daha yüksek oranlarda azalmalar belirlenmiştir. Bu düşüş 2010 yılından sonra toparlanmaya başlamıştır.

1995-2014 dönemi incelendiğinde tiftik keçisi dışında 2005 yılından itibaren bir artışın yaşandığı görülmektedir. Buna göre 2005-2014 döneminde, 2005 yılına göre sığır varlığında %62,5, kıl keçisinde %30 ve koyun varlığında %8,6 oranında bir artış varken, keçivarlığında da %−57,7 oranında bir düşüş olmuştur. Hayvan varlığındaki bu değişimler Türkiye genelinde de yaşanmaktadır. Özellikle tiftik keçisinde (%−75,1) yaşanan bu düşüş önlem alınmaz ise ırkı yok olma tehlikesi ile karşı karşıya getirmektedir (Tablo 28). Ayrıca yerli ırklara dayalı hayvansal üretim de düşük verimli önemli bir nedendir.

Tablo 28: GAP Bölgesi ve Türkiye'nin Yıllara Göre Büyük ve Küçükbaş Hayvan Varlığındaki Değişimi, (1995-2005-2014)

GAP				
Yıllar	Sığır	Koyun	Kıl Keçisi	Tiftik Keçisi
1995	638 640	4 923 660	1 735 150	61 010
2005	649 951	3 603 069	1 205 913	17 494
2014	1 037 616	5 346 182	2 256 441	25 819
1995-2014 (%) Değişim	62,5	8,6	30,0	-57,7
Türkiye				
1995	11 789 000	33 791 000	8 397 000	714 000
2005	10 526 440	25 304 325	6 284 498	232 966
2014	14 122 847	31 115 190	10 169 348	177 811
1990-2014 (%) Değişim	19,8	-7,9	21,1	-75,1

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 2015

Not: 2014 yılı rakamları geçicidir.

6.1.5. Su Ürünleri

Bölge, su ürünleri açısından yüksek bir potansiyele sahiptir. 2000 yılı itibariyle, 136 bin ha'lık baraj göl alanı oluşmuş; anılan yılda, 1,5 bin tonu avcılıktan ve 0,4 bin tonu yetiştiricilikten olmak üzere toplam 1,9 bin ton balık üretilmiştir. 2008 yılında avcılık ve yetiştiricilikten toplam 3,4 bin ton ve balık üretilmiş olup, 2013 yılında ise üretim 9,5 bin tona ulaşmıştır. GAP Bölgesi'nde yapılan yetiştiriciliğin Türkiye içerisindeki payı %1,4'ten %7,1 çıkmıştır. Özellikle yetiştiricilikteki artış çarpıcıdır.

Tablo 29: GAP Bölgesi Su Ürünleri (2008-2013)

İller	Avcılık (Ton)	Yetiştiricilik (Ton)	Avcılık (Ton)	Yetiştiricilik (Ton)
	2008		2013	
Adıyaman	821	86	743	308
Batman			4,5	840
Diyarbakır	6	80	107	1 329
Gaziantep	175	388	174	1 164
Kilis			4	-
Mardin	1	512	2	91
Siirt		26	3	28
Şanlıurfa	268	513	632,5	4 126
Şırnak			3	40
GAP	1.271	2.123	1.673	7 926
Türkiye	21 352	152 186	244 117,5	111 350
GAP'ın Payı (%)	5,9	1,4	6,9	7,1

Kaynak: Su Ürünleri İstatistikleri, TÜİK, 2015

6.2. Enerji Sektörü

GAP kapsamında 2014 yılı itibariyle 13 hidroelektrik santrali tamamlanmış; GAP enerji yatırımlarında %74 oranında fiziki gerçekleşme sağlanmıştır. Bu çerçevede GAP, belli bir süreden beri Türkiye ekonomisine ve Bölge halkının refahına doğrudan katkı sağlamaktadır.

Karakaya, Atatürk, Kralkızı, Dicle, Batman, Birecik, Karkamış, Şanlıurfa, Çağçağ, Erkenek, Sırımtaş, Garzan ve Bulam HES'lerinin işletmeye alınışından 2014 yılı sonuna kadar 403,2 milyar kilovat-saat elektrik enerjisi üretilmiş olup, üretilen bu enerjinin parasal değeri 24,2 milyar ABD Doları'dır (1kWh=6 sent).

Tablo 30: GAP Enerji Projelerinde Fiziki Gerçekleşme Durumu

Adı	Kurulu Güç (MW)	Enerji Üretimi (GWh)	Projenin Hangi Safhada Olduğu	İşletmeye Geçiş Yılı
FIRAT HAVZASI	5.317	20.001		
Karakaya Barajı ve HES	1 800	7 354	İşletme	1987
Atatürk Barajı ve HES	2 400	8 900	İşletme	1993
Karkamış Barajı ve HES	189	652	İşletme	1999
Birecik Barajı ve HES	672	2 516	İşletme	2000
Şanlıurfa HES	51	124	İşletme	2006
Erkenek HES	12	52	İşletme	2010
Sırımtaş Barajı ve HES(1)	27	80	İşletme	2013
Koçali Barajı, HES ve Sulaması	39	136	Kati Proje	
Büyükçay Barajı, HES ve Sulaması	30	84	Master Plan	
Kahta Barajı ve HES	75	71	Master Plan	
Fatopaşa HES	22	32	Master Plan	
DİCLE HAVZASI	2.045	6.749		
Dicle Barajı ve HES	110	298	İşletme	1999
Kralkızı Barajı ve HES	94	146	İşletme	1998
Batman Barajı ve HES	198	483	İşletme	2003
Garzan Barajı ve HES(2)	43	158	İşletme	2013
Ilısu Barajı ve HES	1 200	3 833	İnşa	
Silvan Barajı ve HES	160	623	İnşa	
Cizre Barajı ve HES	240	1 208	Kati Proje	
MÜNFERİT PROJELER				
FIRAT HAVZASI	21,4	75		
Çağçağ HES	14,4	42	İşletme	1968
Bulam HES (4.628) (3)	7	33	İşletme	2010
Toplam	7.383	26.825		13 adet

Kaynak: DSİ Genel Müdürlüğü, 2015

(1)- Baraj inşaatından vazgeçilmiştir. HES İnşaatı Tektuğ Elektrik Üretim A.Ş., tarafından yapılarak işletilmeye başlanmıştır.

(2)- Garzan Barajı ve HES Projesi FERNAS Enerji Elektrik Üretim A.Ş.'ye Yap-İşlet modeli ile yaptırılmıştır.

(3)- Bulam HES Adıyaman ilinde Ak Enerji tarafından 2010 yılında tamamlanarak devreye alınmıştır.

2014 yılında ülke genelinde üretilen 23,1 milyar kilovat-saat hidrolik enerji içinde GAP'ın payı milyar kilovat-saat ile %47,8'dir (Tablo 31).

Tablo 31: Enerji Üretiminde GAP - Türkiye Karşılaştırması (Milyar kWh)

Yıllar	TÜRKİYE	GAP	GAP/ TÜRKİYE
	Hidrolik	Hidrolik	Hidrolik (%)
1995	32.0	16.1	50.0
1996	40.4	19.3	48.0
1997	39.8	19.4	48.7
1998	42.2	20.1	47.5
1999	34.6	14.8	42.7
2000	30.9	12.1	39.2
2001	24.0	11.5	47.9
2002	33.7	12.4	36.8
2003	35.3	15.3	43.3
2004	46.1	22.4	48.7
2005	39.6	18.7	47.2
2006	44.2	21.4	48.5
2007	35.8	18.2	51.0
2008	33.3	15.6	47.0
2009	35.9	12.1	33.7
2010	41.3	17,5	41.4
2011	36,8	17.3	47.2
2012	38.3	19.2	50.0
2013	37.8	16.9	43.2
2014	23.1	11.4	47.8

Kaynak: TEİAŞ Genel Müdürlüğü, 2015

6.3.Sanayi Sektörü

GAP’la birlikte Bölge’de gerek tarım ve sanayide, gerekse sosyal yaşamda değişimler ve gelişmeler yaşanmaktadır. Özellikle tarımsal alanların sulamaya açılması sonucu üretimde önemli artışlar olmakta ve tarımsal girdileri hammadde olarak kullanan sanayi dalı tekstil ve gıda, hızla gelişme sürecine girmiş bulunmaktadır. Bunun sonucu olarakta ekonomik ve sosyal değişimin hızı her yönüyle artmaya başlamıştır.

6.3.1. Yatırım Teşvikleri

Yatırımların desteklenmesi suretiyle, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi, istihdam yaratılması ve uluslararası rekabet gücünün artırılması, tasarrufların katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan yatırımlara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.

GAP Bölgesi’ne verilen yatırım teşviklerinin belge sayısının Türkiye içerisindeki payı 2001 - 2008 döneminde %7 civarındadır. GAP Eylem Planı (2008-2012) döneminde yeni yatırım teşvik sistemlerinin uygulanmasıyla, özellikle Haziran 2012’den sonra Bölge’ye yapılan özel sektör yatırımlarında dikkate değer bir artış gözlenmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında verilen toplam teşvik belgesi sayısı 966, sabit yatırım tutarı 5.621 milyon TL ve istihdam öngörüsü 22.843 kişi iken, bu rakamlar 2012 ve 2013 yıllarında sırasıyla 1.254 belge, 12.794 milyon TL ve 58.262 kişi, 2014 Eylül ayı sonu itibariyle de 398 belge, 5.423 milyon TL ve 16.181 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2001 – 2008 yılında % Türkiye içerisindeki payı ortalama %7 olan teşvik belge sayısı 2012 - 2014 döneminde ortalama %13’ü aşmıştır. Yabancı yatırım teşvik belge sayısında 2001-2010 döneminde 4’ün altındayken 2012-2014 döneminde ortalama 14’ü geçmiştir. (Tablo 32).

Tablo 32: GAP Bölgesi ve Türkiye Yerli ve Yabancı Yatırım Teşvik Belge Sayısı (2006-2014)

İller	Sermaye Türü	2006			2008			2010			2012			2014		
		Teşvik Belgesi (Adet)	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam	Teşvik Belgesi (Adet)	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam	Teşvik Belgesi (Adet)	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam	Teşvik Belgesi (Adet)	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam	Teşvik Belgesi (Adet)	Yatırım Tutarı (Milyon TL)	İstihdam
Adıyaman	Yabancı Sermaye													1	15	68
	Yerli Sermaye	8	69	720	24	176	803	54	314	934	29	619	1 281	27	615	1 164
Batman	Yabancı Sermaye										1	1	160			
	Yerli Sermaye	6	9	388	18	145	507	24	58	721	37	158	3 661	45	182	2 136
Diyarbakır	Yabancı Sermaye				1	1	20	2	41	375	2	3	180	1	4	10
	Yerli Sermaye	19	36	403	16	29	359	85	219	1 648	64	345	2 626	89	375	2 474
Gaziantep	Yabancı Sermaye	1	1	35	2	4	120	1	2	15	4	52	87	9	33	188
	Yerli Sermaye	95	233	2 564	113	240	2 291	164	1 116	4 715	219	1 837	4 821	108	1 577	3 666
Kilis	Yabancı Sermaye							1	1	19						
	Yerli Sermaye	2	1	12	1		5	17	18	201	8	63	244	6	45	228
Mardin	Yabancı Sermaye							2	10	80				1	1	
	Yerli Sermaye	14	26	407	19	46	564	74	134	1 391	46	1 182	3 109	35	1 372	2 298
Siirt	Yabancı Sermaye													1	766	22
	Yerli Sermaye	2	5	38	7	459	160	14	34	247	7	123	731	7	101	111
Şanlıurfa	Yabancı Sermaye							1	1	21	3	12	1 172	4	26	659
	Yerli Sermaye	7	10	182	31	91	583	101	308	2 559	93	527	4 521	51	279	2 780
Şırnak	Yabancı Sermaye															
	Yerli Sermaye	6	7	57	2	20	60	8	35	158	12	33	338	13	33	377
GAP	Yabancı Sermaye	1	1	35	3	6	140	7	55	510	10	68	1 599	17	844	947
	Yerli Sermaye	159	397	4 771	231	1 206	5 332	541	2 236	12 574	515	4 889	21 332	381	4 578	15 234
GAP Genel Toplam		160	398	4 806	234	1 211	5 472	548	2 291	13 084	525	4 957	22 931	398	5 423	16 181
Türkiye	Yabancı Sermaye	135	1 616	17 800	181	5 693	21 053	202	7 310	14 591	235	7 176	14 664	191	7 979	8 340
	Yerli Sermaye	2 369	11 933	81 908	2 700	17 975	85 112	3 800	53 946	130 997	4 033	50 096	132 612	2 833	34 430	88 893
Türkiye Genel Toplam		2 504	13 548	99 708	2 881	23 667	106 165	4 002	61 257	145 588	4 268	57 272	147 276	3 024	42 409	97 233
GAP/Türkiye %		6,4	2,9	4,8	8,1	5,1	5,2	13,7	3,7	9,0	12,3	8,7	15,6	13,2	12,8	16,6

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı , 1.01.2001-30.09.2014 tarihlerini arasında düzenlenen yatırım teşvik belgeleri, 2015

6.3.2. İhracat ve İthalat

6.3.2.1. İhracat

Son yıllarda GAP Bölgesi'nden yapılan ihracat düzeyinde de önemli oranda artış kaydedilmiştir. 2000 yılında 503 milyon dolar olan ihracat, 2005 yılında 2,2 milyar dolara, 2010 yılında 5,2 milyar dolara ve 2014 yılında 9,2 milyar dolara ulaşmıştır. GAP Bölgesi'nden yapılan ihracatın Türkiye toplam ihracatı içindeki payı da 2000 yılında yüzde 1,8'den 2014 yılında yüzde 5,7'e yükselmiştir. İhracat değerinin artmasında; mevcut ticaret ağlarının bölge ile entegre hale getirilmesi, mevcut ulaşım ağlarının iyileştirilmesi ve yenilerinin yapılması bölge ticaretini olumlu yönde etkilemiştir (Tablo 33).

Kişi başı ihracat değeri de 2000 yılında 76,2 dolardan, 2005 yılında 320 dolara, 2010 yılında 681,9 dolara ve 2014 yılında 1.117 dolara yükselmiştir.

GAP Bölgesi, 2000 yılında 679 olan ihracatçı firma sayısı, 2005 yılında 1.320, 2010 yılında 1.883 ve 2014 yılında 2.674 olmuştur. Bölge, ülke toplam ihracatından aldığı yüzde 5,8'lik pay ile İBBS 1 (12 bölge) bölgeleri içinde İstanbul, Doğu Marmara, Batı Anadolu'dan sonra 4. sırada yer almıştır.

Tablo 33: GAP Bölgesi'nin İl Bazında İhracat Değerleri ve İhracatçı Firma Sayısı (Bin Dolar)

İller	İhracatçı Firma Sayısı				İhracat Değeri			
	2000	2005	2010	2014	2000	2005	2010	2014
Adıyaman	11	21	36	42	4 800	22 207	71 509	332 419
Batman	6	35	39	55	505	44 434	26 914	46 698
Diyarbakır	15	82	128	178	7 604	57 349	164 989	264 084
Gaziantep	470	822	1 086	1 697	420 108	1 652 554	3 517 993	6 655 399
Kilis	9	15	29	40	8 071	4 496	23 296	44 065
Mardin	75	96	207	255	31 579	171 436	563 835	931 212
Siirt	4	8	7	14	748	5 785	11 324	1 481
Şanlıurfa	43	66	131	176	15 069	32 392	173 072	249 294
Şırnak	46	175	220	217	15 026	250 740	624 800	693 778
GAP	679	1 320	1 883	2 674	503 509	2 241 394	5 177 732	9 218 429
Türkiye	25 031	42 156	50 379	63 583	27 774 906	73 476 408	113 883 219	157 627 674
GAP/Türkiye (%)	2,7	3,1	3,7	4,2	1,8	3,1	4,6	5,8

Kaynak: TÜİK, 2015

(*) Veriler; Maliye Bakanlığı kayıtlarında, Firmaların ait olduğu vergi dairelerinin İl Merkezleri esas alınarak oluşturulmaktadır. 2014 yılı verileri geçici sonuçlardır.

Bölge'den 2014 yılında yapılan 9,2 milyar dolar ihracatı mal gruplarına göre incelediğimizde ilk sırayı 147 milyar doları imalat sanayi, ikinci sırayı 6 milyar doları tarım ve Ormancılık ile üçüncü sırayı 3 milyar dolar ile madencilik ve taşocakçılığı almaktadır (Tablo 34).

Tablo 34: GAP Bölgesi İhracatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı (2002-2005-2010-2014)

Gruplar	GAP İhracat (Bin Dolar)				Türkiye İhracat (Bin Dolar)			
	2002	2005	2010	2014	2002	2005	2010	2014
Tarım ve ormancılık	34 089	31 226	111 850	214 001	1 754 287	3 328 814	4 934 710	6 030 846
Balıkçılık	-	-	-	5 047	51 419	139 500	156 014	346 537
Madencilik ve taşocakçılığı	2 617	15 981	63 641	99 878	387 193	810 241	2 687 124	3 406 725
İmalat sanayi	647 554	2 182 593	4 990 949	8 876 886	33 701 646	68 813 408	105 466 686	147 074 971
Elektrik, gaz ve su				365	15 841	103 449	181 375	88 884
Toptan ve perakende ticaret	5 167	11 532	13 105	22 166	147 246	279 812	451 656	672 861
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri	7	20	96	71	55	258	2 037	2 556
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler	1	42	32	14	1 400	926	3 617	4 294
GAP	689 434	2 241 394	5 179 672	9 218 429	36 059 089	73 476 408	113 883 219	157 627 674

Kaynak: Fasillara Göre Dış Ticaret, TÜİK, 2015

6.3.2.2. İthalat

GAP Bölgesi'nde yapılan ithalat iller ve yıllar bazında incelendiğinde en fazla ithalatın Gaziantep ilinden yapıldığı görülmektedir. Gaziantep ilini Şanlıurfa ve Mardin illeri izlemektedir. Yapılan ithalatın Türkiye toplamı içindeki payı 2000 yılında %1,3'ten 2014 yılında %2,7'e yükselmiştir (Tablo 35).

Tablo 35: GAP Bölgesi İl Bazında İthalat Değerleri ve İthalatçı Firma Sayısı (Bin Dolar)

İller	İthalatçı Firma Sayısı				İthalat Değeri			
	2000	2005	2010	2014	2000	2005	2010	2014
Adıyaman	24	27	42	48	6 686	24 799	85 425	51 280
Batman	21	23	46	58	5 805	6 978	26 900	34 373
Diyarbakır	46	71	113	144	12 238	16 347	39 575	55 448
Gaziantep	593	841	986	1 305	510 485	1 686 155	3 430 219	5 807 534
Kilis	26	47	31	30	4 374	11 434	49 700	31 256
Mardin	150	87	108	118	41 479	30 340	93 013	171 629
Siirt	4	8	12	13	719	3 088	36 431	15 088
Şanlıurfa	199	208	241	255	37 757	114 511	247 412	255 021
Şırnak	104	31	31	36	74 281	10 819	9 493	35 596
GAP	1 167	1 343	1 610	2 007	693 824	1 904 471	4 018 167	6 457 225
Türkiye	39 606	51 302	59 262	67 558	54 502 821	116 774 151	185 544 332	242 182 568
GAP/Türkiye (%)	2,9	2,6	2,7	3,0	1,3	1,6	2,2	2,7

Kaynak:TÜİK, 2015

(*) Veriler; Maliye Bakanlığı kayıtlarında, firmaların ait olduğu vergi dairelerinin il merkezleri esas alınarak oluşturulmaktadır.

2014 yılı verileri geçici sonuçlardır.

Bölge'den 2014 yılında yapılan 6,5 milyar dolar ithalatı mal gruplarına göre incelediğimizde 5,3 milyar doları ile imalat sanayi ve 1 milyar dolar ile tarım ve Ormancılıktır (Tablo 36).

Tablo 36: GAP Bölgesi İthalatının Ürün Gruplarına Göre Dağılımı (2002-2005-2010-2014)

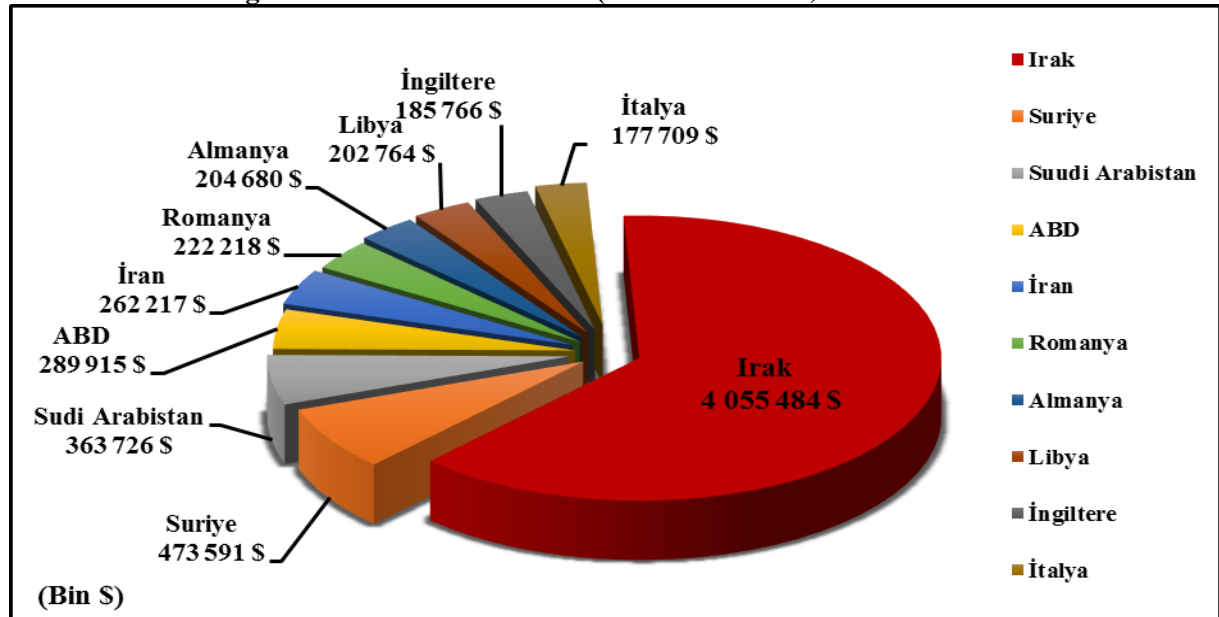
Gruplar	GAP İthalat (Bin Dolar)				Türkiye İthalat (Bin Dolar)			
	2002	2005	2010	2014	2002	2005	2010	2014
Tarım ve ormancılık	97 693	235 759	714 796	985 849	1 702 642	2 801 365	6 456 707	8 588 523
Balıkçılık					1 199	24 233	33 322	69 365
Madencilik ve taşocakçılığı	17 283	48 317	6 585	8 712	7 192 305	16 321 199	25 932 549	37 126 090
İmalat sanayi	656 144	1 612 866	3 277 434	5 393 858	41 383 030	94 208 255	145 366 975	187 747 666
Elektrik, gaz ve su				5 344	128 215	18 208	20 471	438 829
Toptan ve perakende ticaret	1 863	7 516	19 800	63 435	1 138 651	3 379 441	7 703 896	8 153 867
Gayrimenkul, kiralama, ve iş faaliyetleri	3	1	8		2 337	5 985	2 284	3 036
Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmetler		12	9	1	5 419	15 465	28 128	55 193
Toplam	772 986	1 904 471	4 018 632	6 457 198	51 553 797	116 774 151	185 544 332	242 182 568

Kaynak: Fasillara Göre Dış Ticaret, TÜİK, 2015

6.3.2.3. GAP Bölgesi'nin Dış Ticareti

2000 yılı ve öncesinde Bölge'den yapılan ihracatın %45'i Almanya, ABD ve İngiltere'ye yapılırken, 2000 yılından sonra ihracatın yaklaşık %45'i Irak'a yapılmıştır. 2014 yılında da durum değişmemiş Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden yapılan 9,2 milyar dolar ihracatın 4 milyar doları (%44) Irak'a yapılmıştır. Bölge'nin dış ticaretinin yoğun olduğu ilk 10 ülke grafik 9'da verilmiştir.

Grafik 9: GAP Bölgesi'nin Ülkeler ile İhracatı (İlk 10 Ülke 2014) Bin Dolar

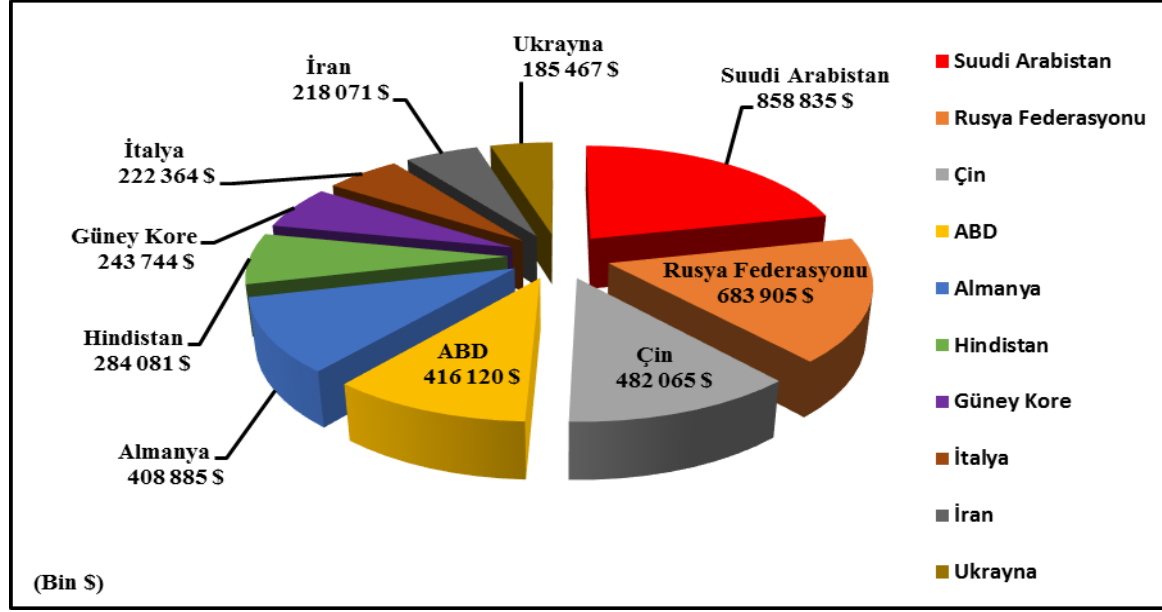
Kaynak: TÜİK, 2015

(*) Veriler; Maliye Bakanlığı kayıtlarında, Firmaların ait olduğu vergi dairelerinin il merkezleri esas alınarak oluşturulmaktadır. 2014 yılı verileri geçici sonuçlardır.

Not: İlk 10 ülke alınmıştır.

Bölge'den gerçekleştirilen ithalata baktığımızda 2000 yılından önce yapılan ithalatın %50'i Almanya, ABD ve İngiltere'den yapılırken, 2000 yılından sonra ithalatın yaklaşık %35'i Çin, Sudi Arabistan ve Rusya'dan yapılmıştır. 2014 yılına baktığımızda; Bölge'nin 6,5 milyar dolarlık ithalatında ilk sırayı 0,9 milyar dolar ile Sudi Arabistan (%13,3), 0,7 milyar dolar ile Federal Rusya (%10,6), Çin (%7,5) ve ortalama %6 ile ABD ve Almanya izlemektedir. Bölge'den yapılan ithalatın yoğun olduğu ilk 10 ülke grafik 10'da verilmiştir (Grafik 10).

Grafik 10: GAP Bölgesi'nin Ülkeler ile İthalatı (İlk 10 Ülke 2014) Bin Dolar

Kaynak: TÜİK, 2015

(*) Veriler; Maliye Bakanlığı kayıtlarında, Firmaların ait olduğu vergi dairelerinin il merkezleri esas alınarak oluşturulmaktadır. 2014 yılı verileri geçici sonuçlardır.

Not: İlk 10 ülke alınmıştır.

6.3.3. Organize Sanayi Bölgeleri

GAP'ta tarımsal üretim artışı Bölge sanayiinde bir canlanmaya yol açmış bulunmaktadır. Tarıma dayalı sanayiler başta olmak üzere gelişecek olan diğer sanayi dalları için gerekli altyapı yatırımları da devam etmektedir.

Organize sanayi bölgeleri (OSB) kurulmasının temel amaçları, şehirlerin planlı gelişmesine katkıda bulunmak; sanayinin az gelişmiş bölgelere yaygınlaştırılmasını sağlamak; tarım alanlarının sanayide kullanılmasını disipline etmek; sanayiler arası ilişkinin kolayca gelişmesine yardımcı olmak; sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurmak; müşterek arıtma tesisleri ile çevre kirliliğini önlemek olarak sıralanabilir.

GAP Bölgesi'nde 2014 yılı itibariyle 17 adet OSB tamamlanmıştır.

Tamamlanan OSB'lerde 1.393 firma üretime geçmiş bulunmaktadır. Üretime geçen OSB'lerde; Adıyaman'da 4.382, Batman'da 790, Diyarbakır'da 3.500 Gaziantep'te 75.090, Kilis'de 550, Mardin'de 4.000, Siirt'te 50, Şanlıurfa'da 8.700 ve Şırnak'ta 20 olmak üzere 97.082 kişiye istihdam olanağı sağlanmıştır (Tablo 37).

Tablo 37: GAP Bölgesi'nde Tamamlanan OSB'ler

İller	Proje Adı	Alan (ha) (YP'de esas alınan)	İmar Planında Planlanan Alan	Parsel Sayısı (*)	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Üretimdeki Firma Sayısı	OSB'de Çalışan Kişi Sayısı
Adıyaman	Merkez 1. Etap	210	232	93	93	78	4.322
	Gölbaşı	50	110	37	10	5	60
Batman	Merkez	113	113	59	55	28	790
Diyarbakır	Merkez	523	523	243	235	104	3 500
Gaziantep	1. Etap	260	260	173	173	173	15 000
	2. Etap	500	435	282	282	274	26 000
	3. Etap	540	616	294	294	246	20 000
	4.Etap	1 030	1 100	131	131	61	14 000
	Nizip	100	92,7	34	34	3	90
	Merkez Besi	-	460	212	0	0	0
Kilis	Merkez	90	85,5	37	37	21	550
Mardin	Merkez	300	253	145	144	138	4 000
Siirt	Merkez	70	70	76	7	3	50
Şanlıurfa	Merkez 1	286	391	265	265	255	8 500
	Merkez 2	96	1 170	345	64	3	200
Şırnak	Merkez	50	76	17	3	1	20
	Cizre	40	82	62	0	0	0
Toplam	17 OSB	4 248	6 069	2 505	1 827	1 393	97 082

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2014

(*) Bölge Verilerine Göre

Not: Gaziantep Merkez Besi OSB kendi imkanlarıyla tamamlanmıştır.

Tablo 38: GAP Bölgesi'nde Devam Eden OSB'ler

İller	Proje Adı	Alan (ha) (YP de esas alınan)	İmar Planında Esas Alınan	Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Üretim eki Firma Sayısı	OSB'de Çalışan Kişi Sayısı
Adıyaman	Merkez (Tevsii I II) Arıtma	106	177	-	-	-	-
	Besni	124	124	45	16	4	540
	Kahta	93	155	89	87	15	20
Batman	Merkez 2 Tevsii	46	-	-	-	-	-
Diyarbakır	Merkez TDİ - Besi	188	188	105	105	0	0
Kilis	Tevsi	100	100	256	0	0	0
Mardin	Tevsi	39	36	38	0	0	0
Şanlıurfa	Birecik	50	100	60	0	0	0
	Viranşehir	-	183	136	38	15	151
Toplam	9 OSB	746	1.063	729	246	34	711

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2014

Not: Şanlıurfa Viranşehir OSB kendi imkanlarıyla yapılmaya devam etmektedir.

6.3.4. Küçük Sanayi Siteleri

Küçük sanayi sitelerinin (KSS) ana amaçları; sağlıklı işyeri temini ve ekonomik verimi artırmak, teknolojik gelişmelerden yararlanmak ve orta ölçekli sanayiye geçişi kolaylaştırmak, düzenli şehirleşme ve çevre kirliliğini önlemek, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak usta, çırak ve kalfalara mesleki eğitim vermek ve şehirlere göçü önlemek olarak sıralanabilir.

GAP Bölgesi'nde 2014 yılı sonu itibari ile 36 adet küçük sanayi sitesi (KSS) tamamlanmıştır. Tamamlanan KSS'lerde 9.741 adet işyeri mevcuttur (Tablo 39).

Tablo 39: GAP Bölgesi'nde Tamamlanan KSS'ler

İller	Proje Adı	İşyeri Adedi
Adıyaman	Merkez	350
	Gölbashi	60
	Besni	258
	Kahta (Özkahta)	150
	Adıyaman 2. Kısım	94
Batman	Merkez	250
	Merkez Ek	100
Diyarbakır	Bismil	108
	Merkez	320
	Merkez Oto	298
	Merkez Oto Tamirciler 3. Bölüm	376
	Merkez Marangoz	99
	Ergani	118
	Silvan	220
Gaziantep	Merkez 1. Bölüm	300
	Merkez 2. Bölüm	1.146
	Merkez 3. Bölüm	1.235
	Merkez Ayakkabıcılar	300
	Merkez 25 Aralık	357
	İslahiye	95
	Nizip 1. Bölüm	238
	Nizip 2. Bölüm	380
	Oğuzeli	64
Nurdağı	96	
Kilis	Merkez(1.Bölüm) ⁽¹⁾	250
Mardin	Kızıltepe	200
	Nusaybin	154
	Merkez	190
Siirt	Merkez	128
Şanlıurfa	Merkez 1. Bölüm (Evren)	500
	Merkez 2. Bölüm (Evren)	500
	Siverek	100
	Suruç	105
	Birecik Fırat	202
Şırnak	Merkez 73 (1.Bölüm)	250
	Merkez 73 ⁽²⁾ (2.Bölüm)	150
Toplam	36 KSS	9.741

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 2014

(1) Şırnak Merkez Yeni (2.Bölüm) 73 KSS'de 100 işyeri tamamlanmış olup kalan 50 işyerinde çalışmalar devam etmektedir.

GAP Bölgesi'nde 4 KSS inşaatı devam etmektedir. Devam eden KSS'lerdeki işyeri sayısı 348'dir.

Tablo 40: GAP Bölgesi'nde Devam Eden KSS'ler

İller	Proje Adı	İşyeri Adedi
Kilis	Pekmezcierve Helvacılar	100
	Merkez Yeni (II.Bölüm) ⁽¹⁾	150
Şırnak	Şırnak 73 ⁽²⁾	50
	Cizre(II.Bölüm)	48
Toplam	4 KSS	348

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.2014

(1)Kilis Merkez KSS'de 250 işyeri tamamlanmış olup 150 işyerinde ise çalışmalar devam etmektedir.

(2)Şırnak Merkez Yeni (2.Bölüm) 73 KSS'de 100 işyeri tamamlanmış olup kalan 50 işyerinde çalışmalar devam etmektedir.

6.3.5 İstihdam

Bölge genelinde 2008 yılında %15,8 olan işsizlik oranı, 2012 yılında %12,4'e kadar gerilemiş, ancak 2013 yılında Türkiye genelinde yaşanan işsizlik oranındaki artış 2014 yılında da devam etmiştir. Bu durum Bölge'ye de yansımıştır. 2014 yılında işsizlik oranı 15,6'ya çıkmıştır. İşgücüne katılma oranı 2008 yılında %35,7, 2014 yılında %41,3 ve istihdam oranı da 2008 yılında %30,1, 2014 yılında %34,8 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 41).

Tablo 41: Kurumsal Olmayan Sivil Nüfusun Yıllara Göre İşgücü Durumu (15+Yaş), (2008-2014)

Yıllar	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücüne Dahil Olmayan Nüfus	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
TRC 1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis								
2008	1 447	634	530	104	813	43,8	16,4	36,6
2009	1 525	641	531	110	884	42,0	17,2	34,8
2010	1 559	698	614	85	860	44,8	12,1	39,4
2011	1 592	679	581	98	914	42,6	14,4	36,5
2012	1 638	715	631	84	923	43,6	11,8	38,5
2013	1 686	763	707	56	923	45,3	7,3	42,0
2014	1 723	744	684	60	979	43,2	8,0	39,7
TRC 2 Şanlıurfa, Diyarbakır								
2008	1 696	540	464	76	1 157	31,8	14,1	27,3
2009	1 810	622	505	117	1 187	34,4	18,8	27,9
2010	1 932	647	563	85	1 285	33,5	13,1	29,1
2011	2 022	663	608	55	1 359	32,8	8,4	30,1
2012	2 121	610	569	42	1 511	28,8	6,9	26,8
2013	2 127	805	664	141	1 322	37,9	17,5	31,2
2014	2 088	884	730	153	1 205	42,3	17,4	35,0
TRC 3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt								
2008	1 039	319	264	56	720	30,7	17,4	25,4
2009	1 093	345	293	52	748	31,5	15,1	26,8
2010	1 165	420	370	49	745	36,0	11,8	31,8
2011	1 234	419	365	53	815	33,9	12,7	29,6
2012	4 845	432	340	92	803	35,0	21,3	27,3
2013	1 279	473	373	99	807	36,9	21,1	29,2
2014	1 293	480	364	115	813	37,1	24,0	28,2
Güneydoğu Anadolu								
2008	4 182	1 493	1 258	236	2 690	35,7	15,8	30,1
2009	4 428	1 608	1 329	279	2 819	36,3	17,4	30
2010	4 656	1 765	1 547	219	2 890	37,9	12,4	33,2
2011	4 848	1 761	1 554	206	3 088	36,3	11,7	32,1
2012	4 949	1 757	1 539	218	3 239	35,2	12,4	30,8
2013	5 092	2 041	1 744	296	3 052	40,1	14,5	34,3
2014	5 104	2 107	1 779	328	2 997	41,3	15,6	34,8
Türkiye								
2008	50 772	23 805	21 194	2 611	26 967	46,9	11	41,7
2009	51 686	24 748	21 277	3 471	26 938	47,9	14	41,2
2010	52 541	25 641	22 594	3 046	26 901	48,8	11,9	43,0
2011	53 593	26 725	24 110	2 615	26 876	49,9	9,8	45,0
2012	54 724	27 339	24 821	2 518	27 385	50,0	9,2	45,4
2013	55 608	28 271	25 524	2 747	27 337	50,8	9,7	45,9
2014	56 986	28 786	25 933	2 853	28 200	50,5	9,9	45,5

Kaynak: Hane Halkı İşgücü İstatistikleri, Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) 2015

Not: İki bin kişiden az gözlem değerlerinde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

Tablo 42 ve grafik 11’den de görüleceği gibi tarım sektöründe çalışan sayısında yıllar bazında dalgalanmalar söz konusuysen, sanayi sektöründe çalışan sayısında sürekli bir artış görülmüştür. Hizmet sektöründe de 2012 yılı hariç çalışan sayısında sürekli bir artıştan söz edilebilir.

2014 yılında Türkiye genelinde tarım, sanayi ve diğer hizmetlerde artan istihdam Bölge’de de aynı artışı göstermiştir.

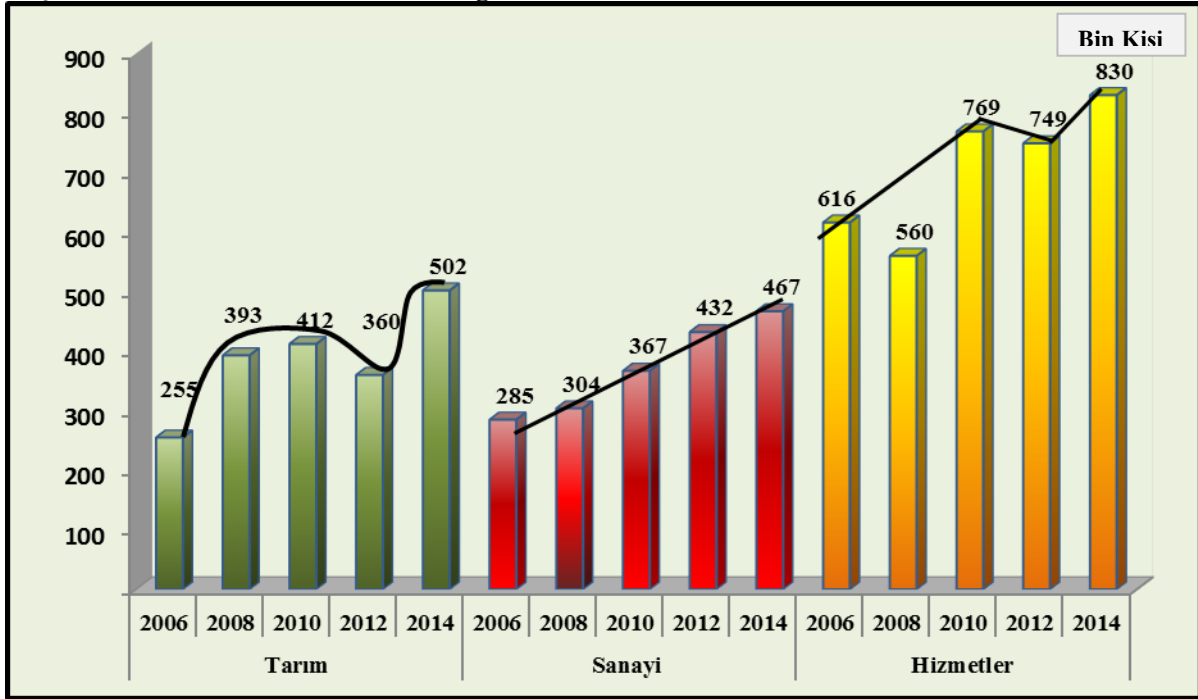
Tablo 42: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus +15 Yaş İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (2006-2014)

Bölgeler	2006						
	Bin Kişi				%		
	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	449	92	164	193	20,5	36,5	43,0
Şanlıurfa, Diyarbakır	447	111	75	262	24,8	16,8	58,6
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	260	52	46	162	20	17,7	62,3
Güneydoğu Anadolu	1 156	255	285	616	22,1	24,7	53,3
Türkiye	20 423	4 907	5 465	10 050	24,0	26,8	49,2
Bölgeler	2008						
	Bin Kişi				%		
	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	530	170	175	185	32,1	33,0	34,9
Şanlıurfa, Diyarbakır	464	155	78	231	33,4	16,8	49,8
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	263	68	51	144	25,9	19,4	54,8
Güneydoğu Anadolu	1 257	393	304	560	31,3	24,2	44,6
Türkiye	21 194	5 016	4 235	11 943	23,7	20,0	56,4
Bölgeler	2010						
	Bin Kişi				%		
	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	614	150	198	265	24,4	32,2	43,3
Şanlıurfa, Diyarbakır	563	157	97	308	27,9	17,2	54,9
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	370	104	72	194	28,1	19,5	52,4
Güneydoğu Anadolu	1 547	412	367	768	26,6	23,7	49,6
Türkiye	22 594	5 683	5 927	10 985	25,2	26,2	48,6
Bölgeler	2012						
	Bin Kişi				%		
	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	631	147	219	265	23,3	34,7	42,0
Şanlıurfa, Diyarbakır	569	171	135	263	30,1	23,7	46,2
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	341	42	78	221	12,3	22,9	64,8
Güneydoğu Anadolu	1 541	360	432	749	23,4	28,0	48,6
Türkiye	24 821	6 097	6 460	12 264	24,6	26,0	49,4
Bölgeler	2014						
	Bin Kişi				%		
	Toplam	Tarım	Sanayi	Hizmet	Tarım	Sanayi	Hizmet
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	685	128	229	328	18,7	33,5	48,0
Şanlıurfa, Diyarbakır	730	285	145	300	39	19,9	41,1
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	364	89	73	202	24,5	20,1	55,5
Güneydoğu Anadolu	1 779	502	447	830	28,2	25,1	46,7
Türkiye	25 933	5 470	7 227	13 235	21,1	27,9	51,0

Kaynak: Hane Halkı İşgücü İstatistikleri, TÜİK, 2014

Not. 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

Grafik 11: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Kurumsal Olmayan Sivil Nüfus +15 Yaş İstihdam Edilenlerin Sektörel Dağılımı (2006-2014)

Kaynak: Hane Halkı İşgücü İstatistikleri, TÜİK, 2015

Not. 2000 kişiden az değerlerde örnek büyüklüğü güvenilir tahminler için yeterli değildir.

6.4.UlaştırmaSektörü

Bölge'nin karayolu ulaşım altyapısı önemli ölçüde iyileştirilmiştir. GAP Eylem Planı kapsamındaki 9 ilde bulunan yol ağı 6.110 km'dir. 2000'li yıllarda GAP Bölgesi'nde 98 km olan otoyol ağı 2014 yılı sonunda 291 km'ye, 294 km olan bölünmüş yol ağı ise 1.729,5 km'ye ulaşmıştır. Böylece 2000 yılında GAP Bölgesi'ndeki otoyol ağının ülke toplamı içinde %5,7 olan oranı 2014 yılında %13,7'e çıkmıştır. Bölünmüş yol ağı ise aynı dönem itibariyle %4,8'den, %8,9' a ulaşmıştır.

Tablo 43: GAP Bölgesi ve Türkiye Yol Uzunlukları (2005-2014)

İller	İl ve Devlet Yolu (km)			Otoyol (km)		
	2005	2010	2014	2005	2010	2014
Adıyaman	764	764	764	-	-	-
Batman	353	357	373	-	-	-
Diyarbakır	1 044	1 064	1 091	-	-	-
Gaziantep	593	514	513	63	138	145
Kilis	148	148	148	-	-	-
Mardin	732	761	768	-	-	-
Siirt	503	539	541	-	-	-
Şanlıurfa	1 144	1 148	1 207	-	146	146
Şırnak	666	686	706	-	-	-
GAP	5 947	5 981	6 110	63	284	291
Türkiye	61 939	62 785	63 754	1 667	2 080	2 127
GAP/Türkiye %	9,6	9,5	9,6	3,8	13,7	13,7

Kaynak: TÜİK ve Karayolları Genel Müdürlüğü , 2015

GAP Eylem Planı'nın amaçlarından biri de Bölge'de karayolu ulaşım ağının geliştirilmesidir. Eylem Planı'nda; Gaziantep-Şanlıurfa otoyolu başta olmak üzere, Şanlıurfa-Diyarbakır, Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi, Şanlıurfa-Akçakale, Diyarbakır-Batman, Diyarbakır-Mardin gibi ana karayolu güzergâhlarının çok şeritli hale getirilmesi planlanmıştır. Bu yolla Bölge'de son yıllarda yaşanan nüfus artışı ve ekonomik faaliyetin gerekli kıldığı ulaşım darboğazlarının giderilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra Bölge'de standardı yetersiz olan güzergâhlarda kesintisiz ve güvenli ulaşımı sağlamak için karayolu altyapı iyileştirme yatırımlarına hız verilmiştir.

6.5.Kültür-Turizm Sektörü

6.5.1.Turizm

GAP Bölgesi doğal güzelliklerinin yanı sıra çok sayıda kültürel varlığa da sahip olmasına rağmen turizm altyapısındaki yetersizlikler nedeniyle turizm potansiyelini yeterince kullanamamaktadır.

Son yıllarda Bölge'nin gelişmesine paralel olarak turizm sektöründe de alınan tedbirler, sağlanan teşvikler ve uygulanan politikalar ile çok sayıda turistik tesis inşa edilmiş, değişen tüketici taleplerine cevap verecek turizmin altyapısı oluşturulmaya başlanmıştır. Buda Bölge'de daha iyi hizmet veren Turizm İşletme Belgeli konaklama tesislerine giden yerli ve yabancı turist sayısına yansımıştır. 2013 yılında belediye ve turizm belgeli konaklama tesislerine gelen ve geceleleyen yabancı turist sayısında 2005 yılına göre artış sağlanmıştır.

Belediye Belgeli tesislere giden yerli-yabancı turist sayısı 2005 yılında 159 bin iken, 2013 yılında 898,8 bin kişiyi geçmiştir. 2005 yılına göre tesise gelen turist sayısında yaklaşık 5,6 kat artış meydana gelmiştir. Aynı dönemlerde geceleme sayısına baktığımızda yerli ve yabancı turist sayısı 320,8 bin'den 1.198,9 bin kişiye çıkmış ve 3,7 kat artış gerçekleşmiştir (Tablo 44).

Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinde ise; 2005 yılında 543,7 bin olan yerli ve yabancı turist sayısı, 2013 yılında yaklaşık 2,4 kat artarak 1.282,7 bin kişiye ulaşmıştır. Gecelemede de; aynı dönemde yerli yabancı toplam turist sayısı 762 binden 2,5 kat artarak 1.868,2 bin kişi olmuştur (Tablo 45).

Bölge'de 2005 yılında toplam 70 turizm işletmesi belgeli 8.890 yatak kapasiteli konaklama tesisi varken, bu sayı 2013 yılında 12.271 yatak kapasitesine sahip 88 konaklama tesisine ulaşmıştır.

Tablo 44: Belediye Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayıları (2005-2013)

İller	Tesis Geliş Sayısı2005			Geceleme Sayısı2005			Tesis Geliş Sayısı2010			Geceleme Sayısı2010			Tesis Geliş Sayısı2013			Geceleme Sayısı2013		
	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli
Adıyaman	20 548	7 517	13 031	21 426	8 387	13 039	47 880	1 885	45 995	51 954	3 984	47 970	41 621	933	40 688	44 307	1 515	42 792
Batman	16 776		16 776	16 776		16 776	22 523		22 523	22 523		22 523	25 046		25 046	25 046		25 046
Diyarbakır	36 422	3 472	32 950	64 743	4 528	60 215	173 981	8 680	165 301	255 375	19 492	235 883	299 450	39 674	259 776	363 406	51 858	311 548
Gaziantep	37 635	2 185	35 450	68 626	6 289	62 337	85 623	11 979	73 644	143 594	19 731	123 863	135 952	31 709	104 243	212 851	45 486	167 365
Kilis	8 440	1 600	6 840	11 589	2 243	9 346	4 705	371	4 334	6 783	703	6 080	28 156	11 000	17 156	52 514	23 591	28 923
Mardin	9 314	364	8 950	10 106	380	9 726	23 118	3 078	20 040	32 902	3 936	28 966	155 097	7 426	147 671	198 582	13 571	185 011
Siirt	20 602	142	20 460	25 465	252	25 213	21 213	204	21 009	28 302	394	27 908	16 455	640	15 815	34 372	843	33 529
Şanlıurfa	40 512	5 062	35 450	51 170	7 414	43 756	125 281	10 721	114 560	173 632	17 551	156 081	149 948	16 002	133 946	212 009	22 746	189 263
Şırnak	42 695	1 581	41 114	50 941	1 614	49 327	37 607	2 577	35 030	42 594	3 151	39 443	47 094	4 223	42 871	55 835	4 468	51 367
GAP	159 198	10 934	148 264	320 842	31 107	289 735	541 931	39 495	502 436	757 659	68 942	688 717	898 819	111 607	787 212	1 198 922	164 078	1 034 844
Türkiye	11 158 166	3 257 825	7 900 265	28 080 619	15 032 937	13 047 158	23 499 891	7 834 701	15 665 190	51 028 935	25 814 082	25 214 853	21 219 062	5 630 534	15 588 528	47 027 016	20 354 369	26 672 647
GAP/ Türkiye%	1,4	0,3	1,9	1,1	0,2	2,2	2,3	0,5	3,2	1,5	0,3	2,7	4,2	2	5	2,5	0,8	3,9

Tablo 45: Turizm Belgeli Konaklama Tesislerine Geliş ve Geceleme Sayıları (2005-2013)

İller	Tesis Geliş Sayısı2005			Geceleme Sayısı2005			Tesis Geliş Sayısı2010			Geceleme Sayısı2010			Tesis Geliş Sayısı2013			Geceleme Sayısı2013		
	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli
Adıyaman	54 475	9 061	45 414	62 817	9 503	53 314	52 340	7 742	44 598	57 349	9 409	47 940	67 262	6 775	60 487	79 686	7 190	72 496
Batman	39 724	498	39 226	66 475	1 965	64 510	56 299	585	55 714	77 957	870	77 087	133 309	4 557	128 752	178 047	9 705	168 342
Diyarbakır	148 881	13 226	135 655	198 450	17 900	180 550	218 195	19 680	198 515	317 799	35 851	281 948	225 882	22 582	203 300	333 082	37 299	295 783
Gaziantep	219 876	24 546	195 330	330 863	46 305	284 558	264 346	38 546	225 800	387 924	65 007	322 917	458 577	119 879	338 698	680 904	198 057	482 847
Kilis	-	-	-	-	-	-	2 375	153	2 222	4 464	214	4 250						
Mardin	12 420	1 321	11 099	14 895	1 744	13 151	110 668	9 855	100 813	166 069	16 909	149 160	149 333	15 499	133 834	229 940	22 168	207 772
Şanlıurfa	50 131	4 400	45 731	57 596	5 347	52 249	95 115	7 760	87 355	123 981	12 436	111 545	180 863	21 113	159 750	268 126	34 121	234 005
Şırnak	18 218	859	17 359	30 914	1 229	29 685	4 745	395	4 350	5 387	907	4 480	67 542	1 790	65 752	98 511	3 122	95 389
GAP	543 725	53 911	489 814	762 010	83 993	678 017	804 083	84 716	719 367	1 140 930	141 603	999 327	1 282 768	192 195	1 090 573	1 868 296	311 662	1 556 634
Türkiye	23 411 002	12 952 616	10 458 386	74 927 084	56 108 453	18 818 631	29 753 966	17 415 364	12 338 602	98 158 007	74 325 670	23 832 337	38 282 433	21 181 668	17 100 765	122 685 184	89 594 261	33 090 923
GAP/ Türkiye %	2,3	0,4	4,7	1	0,1	3,6	2,7	0,5	5,8	1,2	0,2	4,2	3,4	0,9	6,4	1,5	0,3	4,7

Kaynak: TÜİK, 2015

6.5.2.Kültür

Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Topluma bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerlerin bütünüdür.

Tarih öncesi çağlardan başlamak üzere bir çok uygarlığın izlerini taşıyan ve Yukarı Mezopotamya olarak adlandırılan Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Şanlıurfa-Göbeklitepe ile arkeoloji açısından en eski tapınağı bünyesinde barındırırken, Hz. İbrahim'in doğduğu mağara, Mardin, Siirt ve Şırnak'ta üç büyük dine ait kültür varlıklarıyla inanç, Halfeti ile doğa, Soğmatar ile gizem, UNESCO Dünya Kültür Mirasında yer alan ve dünyanın sekizinci harikası Adıyaman-Nemrut ile görsel şölen, Harran, Zeugma, Haleplibahçe ile kültür mozaiğinin renklerini sunmaktadır

Anadolu uygarlıklarının gelişmesinde tartışmasız önemli bir yeri olan Mezopotamya'nın parçası olan Güneydoğu Anadolu, tarihsel geçmişini günümüze kadar kalan sivil ve dini mimarlık örnekleri, sit alanları ve ticaret yapıları ile kanıtlamaktadır. 2014 yılı itibariyle Bölge'de korunması gereken taşınmaz kültür varlıkları tablo 46'da verilmiştir.

Tablo 46: Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıkları İstatistiği (2014)

Tescilli Taşınmaz Kültür Varlıkları	Adıyaman	Batman	Diyarbakır	Gaziantep	Kilis	Mardin	Siirt	Şanlıurfa	Şırnak
Sivil Mimarlık Örneği	11	14	528	771	283	832	21	1 168	17
Dinsel Yapılar	48	34	158	68	32	156	52	107	31
Kültürel Yapılar	31	19	195	73	23	75	36	136	27
İdari Yapılar	3	3	64	16	5	15	1	19	1
Askeri Yapılar	4	6	9	4	1	3	2	8	4
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	4	2	3	18	10	30		14	
Mezarlıklar	6	10	44	11	2	24	11	33	2
Şehitlikler			3				1	2	
Anıt ve Abideler	2			3	2			1	
Kalıntılar	23	5	13	5	1	7	1	17	2
Korunmaya Alınan Sokaklar								14	
GAP	132	93	1 017	969	359	1 142	125	1 519	84

Kaynak: İllere Göre Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015

6.6. Kırsal ve Kentsel Altyapı

GAP Bölgesi'ndeki hızlı nüfus artışı ve göç nedeniyle kentsel alanlarda altyapı problemleri gün geçtikçe ağırlaşmakta ve birçok sosyo-ekonomik soruna neden olmaktadır. Kırsal alandaki yaşam koşullarının güçlüğü ve kentlerin çekim gücü insanları göç etmeye yönelten sebeplerin başında gelmektedir. Hızlı kentleşme kentler üzerindeki baskıyı artırmakta ve daha geniş kitleleri çevre sorunlarıyla yüz yüze bırakmaktadır. Bu nedenle bölge şehirleri, gerekli kentsel planlama hizmetlerinin verilmediği çok geniş alanlara yayılmış durumdadır. Özellikle büyük şehirlerin etrafında oluşan gecekondu türü yerleşimlerde sorunlar daha da ağırlaşmakta, çevreyle ilgili altyapı ve hizmet sunumu ise giderek artan talebi karşılayamamaktadır.

GAP Bölgesi'nde 2014 yılı itibarıyla 9 il ve bu illere bağlı 199 belediye mevcuttur. Bu belediyelere bağlı 84 ilçe, 4.258 köy ve toplam 8.250.718 nüfus mevcuttur. Gaziantep, Diyarbakır, Mardin ve Şanlıurfa "Büyükşehir Belediyesi" statüsüne sahip illerdir (Tablo 47).

Tablo 47: GAP Bölgesi Mevcut Belediye ve Bu Belediyelere Bağlı Nüfus Sayısı (2014)

İl	Belediye Sayısı	İlçe Sayısı	Köy Sayısı	Nüfus
Adıyaman	23	9	420	597 835
Batman	11	6	272	557 593
Diyarbakır	17	17	750	1 635 048
Gaziantep	9	9	498	1 889 466
Kilis	4	4	136	128 781
Mardin	10	10	585	788 996
Siirt	12	7	283	318 366
Şanlıurfa	13	13	1078	1 845 667
Şırnak	19	7	236	488 966
GAP	199	84	4 258	8 250 718
Türkiye	3 216	850	35 300	77 695 904
GAP/Türkiye (%)	6,2	9,9	12,1	10,6

Kaynak: TÜİK, 2015

Bölge'de 2012 yılında içme ve kullanma suyu şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı 187 olup, hizmetten yararlanan nüfus 5,5 milyondur. İçmesuyu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye sayısı ise 20'dir. Bu hizmetten yararlanan nüfus da 2,3 milyondur (Tablo 48).

GAP Bölgesi'nde 2008 yılında Adıyaman, Batman ve Siirt illeri hariç toplam 7 adet içme ve kullanma suyu arıtma tesisi mevcuttur. 2012 yılında Adıyaman ve Siirt illerinde birer arıtma tesisi yapılarak tesis sayısı 9'a çıkmıştır. Bölgede ki 9 tesisin toplam kapasitesi 4,6 milyar m³/yıl olup, 2012 yılında bu tesislerde 2,7 milyar m³/yıl içme ve kullanma suyu arıtılmıştır (Tablo 49).

TÜİK tarafından yayınlanan "Belediye Kanalizasyon İstatistikleri Anketi" sonuçlarına göre; Bölge'de kanalizasyon şebekesi ile hizmet veren belediye sayısı 2008 yılında 157 ve bu hizmetten yararlanan nüfus 4,9 milyondur. 2012 yılında ise belediye sayısı 166'ya ve bu hizmetten yararlanan nüfus da 5,7 milyona çıkmıştır. Arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye sayısı 2008 yılında 15, hizmet verdiği nüfus 1,9 milyon iken, 2012 yılında belediye sayısı 16'ya, hizmet verdiği nüfus 2,9 milyona ulaşmıştır (Tablo 50).

Yine aynı anket sonuçlarına göre; 2008 yılında Bölge'de toplam 5 ilde 2,7 milyon m³/yıl kapasiteli 7 adet atıksu arıtma tesisi mevcuttur. Bu tesislerden 1,2 milyon m³/yıl atık su arıtılmaktadır. 2012 yılında ise 8 ilimizdeki tesis sayısı 15'e ulaşmış olup, bu tesislerin toplam kapasitesi de 2,9 milyon m³/yıla çıkmıştır. 2012 yılında 1,6 milyon m³/yıl atıksu arıtılmıştır (Tablo 51).

Tablo 48: İçme, Kullanma Suyu Şebekesi ve Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı ve Nüfusu (2008, 2012)

İller	Toplam Belediye Sayısı		Toplam Belediye Nüfusu		İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı		İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusu		İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı %		İçmesuyu Arıtma Tesisi ile Hizmet verilen Belediye Sayısı (1)		İçmesuyu Arıtma Tesisi ile Hizmet verilen Belediye Nüfusu (1)		Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Payı % (1)	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Adıyaman	28	28	378 554	407 994	28	28	373 641	404 577	99	99	-	1	-	330	-	-
Batman	12	12	358 047	412 197	11	12	352 102	399 224	98	97	-	-	-	-	-	-
Diyarbakır	32	30	1 078 864	1 188 888	31	30	1 062 767	1 153 171	99	97	7	5	617 520	788 843	57	66
Gaziantep	28	23	1 405 420	1 641 407	28	23	1 378 485	1 353 683	98	82	4	5	721 766	884 901	51	54
Kilis	5	5	84 278	90 481	5	5	84 278	90 481	100	100	1	1	50 133	85 119	59	94
Mardin	31	31	530 789	539 374	31	31	518 466	533 418	98	99	1	-	4 844	-	1	-
Siirt	13	13	197 437	213 341	12	13	193 264	209 818	98	98	-	6	-	32 263	-	15
Şanlıurfa	26	26	997 759	1 092 285	25	25	984 457	1 073 577	99	98	2	2	494 792	527 523	50	48
Şırnak	20	20	308 103	344 302	19	20	290 525	310 458	94	90	-	-	-	-	-	-
GAP	195	188	5 339 251	5 930 269	190	187	5 237 985	5 528 407			15	20	1 889 055	2 318 979		
Türkiye	3 225	2 950	58 581 515	63 743 047	3 190	2 928	58 052 383	62 649 551	99	98	434	411	29 074 451	35 868 415	50	56
GAP/Türkiye (%)	6,05	6,37	9,11	9,30	5,96	6,39	9,02	8,82	0,00	0,00	3,46	4,87	6,50	6,47	0,00	0,00

Kaynak: TÜİK, 2014

(1) Başka ildeki bir belediyenin arıtma tesisini kullanan belediyelerin nüfusları bağlı oldukları ile dahil edilmiştir.

0 Kullanılan birimin yarısından azdır

Not: Toplam belediye sayısı ve nüfusile anket uygulanan belediye sayısı ve nüfusu aynıdır. Bu nedenle başlıklar birleştirilmiştir.

Tablo 49: Belediyelerin İçme ve Kullanma Suyu Arıtma Tesisi Mevcut Durumu (2008, 2012)(1 000 m³/yıl)

İller	Toplam Tesis Sayısı		Toplam Kapasite		Toplam Arıtılan Miktar		Fiziki Arıtma Tesisi Sayısı		Fiziki Arıtma Tesisi Kapasitesi		Fiziksel Arıtma Tesisinde Arıtılan Miktar		Konvansiyonel Arıtma Tesisi Sayısı		Konvansiyonel Arıtma Tesisi Kapasitesi		Konvansiyonel Arıtma Tesisinde Arıtılan Miktar		Gelişmiş Arıtma Tesisi Sayısı		Gelişmiş Arıtma Tesisi Kapasitesi		Gelişmiş Arıtma Tesisinde Arıtılan Miktar	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Adıyaman	-	1	-	946	-	40	-	1	-	946	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Batman	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diyarbakır	1	1	94 608	94 608	51 850	61 000	-	-	-	-	-	-	1	1	94 608	94 608	51 850	61 000	-	-	-	-	-	-
Gaziantep	2	2	158 614	158 614	78 321	71 012	-	-	-	-	-	-	2	1	158 614	146 000	78 321	68 313	-	1	-	12 614	-	2 699
Kilis	1	1	10 958	10 958	3 154	5 138	-	-	-	-	-	-	1	1	10 958	10 958	3 154	5 138	-	-	-	-	-	-
Mardin	1	1	631	512	631		1	1	631	512	631		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Siirt	-	1	-	18 250	-	2 160	-	-	-	-	-	-	-	1	-	18 250	-	2 160	-	-	-	-	-	-
Şanlıurfa	1	1	109 500	109 500	51 407	55 277	-	-	-	-	-	-	1	1	109 500	109 500	51 407	55 277	-	-	-	-	-	-
Şırnak	1	1	460	460			1	1	460	460			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GAP	7	9	374 771	393 848	185 363	194 627	2	3	1 091	1 918	631	40	5	5	373 680	379 316	184 732	191 888		1		12 614		2 699
Türkiye	170	258	4 422 745	629 842	2 120 561	729 430	71	79	136 743	132 800	54 425	43 314	84	132	4 166 692	4 291 360	2 019 619	2 602 102	15	47	119 310	205 681	46 517	84 015
GAP/Türkiye %	4,1	3,5	8,5	8,5	8,7	7,1	2,8	3,8	0,8	1,4	1,2	0,1	6,0	3,8	9,0	8,8	9,1	7,4	0,0	2,1	0,0	6,1	0,0	3,2

Kaynak: TÜİK, 2014

(1) Faal olmayan içmesuyu arıtma tesislerinin kapasiteleri de dahil edilmiştir.

Tablo 50: Kanalizasyon Şebekesi ve Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Sayıları ve Nüfusu (2008, 2012)

İller	Toplam Belediye Sayısı ve Anket Uygulanan Belediye		Toplam Belediye Nüfusu ve Anket Uygulanan Belediye		Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı		Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusu		Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusu İçindeki Oranı (%)		Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Sayısı		Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusu		Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Nüfusu İçindeki Oranı (%)	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Adıyaman	28	28	378 554	407 994	22	24	345 341	385 912	91	95	1	-	233	-	-	-
Batman	12	12	358 047	412 197	11	11	328 790	395 009	92	96	-	1	-	341 984	-	83
Diyarbakır	32	30	1 078 864	1 188 888	26	27	1 009 962	1 153 041	94	97	7	5	559 851	883 786	52	74
Gaziantep	28	23	1 405 420	1 641 407	22	18	1 366 414	1 606 730	97	98	4	4	1 197 404	1 423 989	85	87
Kilis	5	5	84 278	90 481	5	5	80 774	81 018	96	90	-	1	-	4 026	-	4
Mardin	31	31	530 789	539 374	28	30	386 973	496 176	73	92	-	-	-	-	-	-
Siirt	13	13	197 437	213 341	13	13	190 697	204 720	97	96	-	1	-	132 643	-	62
Şanlıurfa	26	26	997 759	1 092 285	17	19	931 067	1 021 582	93	94	3	4	118 418	117 521	12	11
Şırnak	20	20	308 103	344 302	13	19	253 191	306 594	82	89	-	-	-	-	-	-
GAP	195	188	5 339 251	5 932 281	157	166	4 893 209	5 652 794			15	16	1 875 906	2 905 961	149	
Türkiye	3 225	2 950	58 581 515	63 743 047	2 421	2 300	51 673 078	58 754 795	88	92	442	536	32 518 318	43 543 737	56	68
GAP/Türkiye %	6,05	74,58	9,11	9,31	6,48	94,70	9,47	9,62			3,39	378,36	5,77	6,67		

Kaynak: TÜİK, 2014

0: Kullanılan birimin yarısından azdır

Not: Toplam belediye sayısı ve nüfusüne anket uygulanan belediye sayısı nüfusu aynıdır. Bu nedenle başlıklar birleştirilmiştir.

Tablo 51: Atıksu Arıtma Tesislerinin GAP Bölgesi ile Türkiye Karşılaştırmalı Oranları (2008, 2012) (1000 m3/yıl)

İl	Anket Uygulanan Belediye Sayısı		Toplam Tesis Sayısı		Toplam Kapasite		Toplam Arıtılan Miktar		Fiziksel Arıtma Tesisi Sayısı		Fiziksel Arıtma Tesisi Kapasitesi		Fiziksel Arıtma Tesisinde Arıtılan Miktar		Biyolojik Arıtma Tesisi Sayısı		Biyolojik Arıtma Tesisi Kapasitesi		Biyolojik Arıtma Tesisinde Arıtılan Miktar	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Adıyaman	28	28	1	1	445	445	17		-	-	-	-	-	-	1	1	445	445	17	
Batman	12	12	-	1	-	22 265	-	15 165	-	1	-	22 265	-	15 165	-	-	-	-	-	-
Diyarbakır	32	30	1	1	105 120	61 000	32.415	31 276	1	1	105.120	61 000	32.415	31 276	-	-	-	-	-	-
Gaziantep	28	23	2	4	154 609	176 509	80 000	103 490	-	-	-	-	-	-	2	2	154 609	154 609	80 000	94 000
Kilis	5	5	-	1	-	175	-	175	-	1	-	175	-	175	-	-	-	-	-	-
Mardin	31	31	-	2	-	2	-		-	2	-	2	-		-	-	-	-	-	-
Siirt	13	13	-	1	-	18 922	-	6 000	-	-	-	-	-	-	-	1	-	18 922	-	6 000
Şanlıurfa	26	26	3	4	13 798	11 917	5.434	5 230	1	-	3.650	-	2.305	-	2	3	10.148	10 837	3.130	4 690
Şırnak	20	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GAP	195	188	7	15	273 972	291 235	117 866	161 336	2	5	108 770	83 442	34 720	46 616	5	7	165 202	184 813	83 147	104 690
Türkiye	2 950	2 950	460	460	5 562 075	5 562 075	3 256 980	3 256 980	57	57	1 904 642	1 904 642	929 334	929 334	244	244	1 703 694	1 703 694	1 072 873	1 072 873
GAP/Türkiye (%)	6,61	6,37	1,52	3,26	4,93	5,24	3,62	4,95	3,51	8,77	5,71	4,38	3,74	5,02	2,05	2,87	9,70	10,85	7,75	9,76

Kaynak: TÜİK, 2014

(1) Faal olmayan atıksu arıtma tesislerinin kapasiteleri dahil edilmiştir.

6.7. Eğitim Sektörü

Bölgede 2008-2009 eğitim-öğretim yılında bürüt okullaşma oranı okul öncesi eğitimde (4-5 yaş) Batman (%33,22), Kilis (%42,25) ve Siirt (%41,80) hariç Türkiye (%32,2) ortalamasının altındadır. 2014-2015 eğitim döneminde Siirt (%52,29) hariç diğer iller %46,83 olan Türkiye ortalamasının altındadır (Tablo 52).

Tablo 52 : Okul Öncesi Okullaşma Oranı (2008-2015)

İller	Okul Öncesi Eğitimde Okullaşma Oranı% ⁽¹⁾						
	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Adıyaman	29,78	31,49	37,42	39,98	43,05	35,63	44,46
Batman	33,22	32,85	32,77	32,31	35,28	30,85	36,91
Diyarbakır	30,80	36,66	39,21	39,18	40,06	33,51	39,97
Gaziantep	23,24	24,41	25,14	28,72	33,59	29,57	36,49
Kilis	42,25	45,68	40,53	38,78	46,36	38,04	44,71
Mardin	22,75	28,60	25,51	30,19	31,69	27,72	36,12
Siirt	41,80	44,97	46,52	51,50	50,05	42,36	52,29
Şanlıurfa	21,59	63,88	67,47	52,00	44,73	33,97	38,80
Şırnak	26,79	29,50	29,64	30,14	33,93	28,17	33,61
Türkiye	32,20	38,55	43,10	44,04	44,04	37,94	46,83

Kaynak: MEB İstatistikleri, Örgün Eğitim,, 2015

(1):4-5 yaş bürüt okullaşma oranıdır

2014-2015 öğretim yılında; İlköğretimde (İlkokul+Ortaokul) ve İlkokul okullaşma oranı tüm illerde Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Ortaöğretimde (Lise) Bölge'de okullaşma oranı Türkiye ortalamasının (%107,12) altında iken, Genel Ortaöğretim de sırasıyla Batman (%63,67), Adıyaman (%59,08), Mardin ve Diyarbakır (ortalama %55) Türkiye ortalaması 54,76'nın üzerindedir (Tablo 53).

Tablo 53: İlk, Orta, Ortaöğretim, Genel Öğretim ile Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullaşma Oranı (2012-2015)

İller	İlköğretim (İlkokul+Ortaokul) ⁽³⁾			İlkokul			Ortaokul			Ortaöğretim (Lise)			Genel Ortaöğretim ⁽¹⁾			Mesleki ve Teknik Ortaöğretim ⁽²⁾		
	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Adıyaman	107,75	110,31	110,31	107,92	112,16	112,16	107,58	108,51	108,51	96,95	104,15	104,15	56,38	59,08	59,08	40,27	45,07	45,07
Batman	110,57	113,81	113,81	112,09	117,45	117,45	109,05	110,29	110,29	88,36	95,04	95,04	65,49	63,67	63,67	22,87	31,37	31,37
Diyarbakır	111,91	115,71	115,71	112,14	117,36	117,36	111,67	114,06	114,06	80,09	90,1	90,10	57,17	55,22	55,22	22,92	34,88	34,88
Gaziantep	107,77	111,21	111,21	108,18	107,33	113,18	107,33	109,08	109,08	81,98	87,03	87,03	52,56	51,56	51,56	29,42	35,47	35,47
Kilis	105,61	108,20	108,20	107,47	110,41	110,41	103,67	105,91	105,91	97,17	101,71	101,71	46,97	52,67	52,67	50,20	49,04	49,04
Mardin	109,49	113,46	113,46	111,13	117,36	117,36	107,82	109,58	109,58	79,42	87,33	87,33	53,16	55,84	55,84	26,26	31,49	31,49
Siirt	109,72	114,29	114,29	112,20	117,82	117,82	107,12	110,76	110,76	74,63	82,28	82,28	45,85	50,74	50,74	28,78	31,54	31,54
Şanlıurfa	113,62	118,46	118,46	115,42	121,54	121,54	111,62	115,15	115,15	64,39	75,01	75,01	40,22	43,69	43,69	24,17	31,32	33,95
Şırnak	110,56	114,74	114,74	113,18	120,01	120,01	107,7	109,14	109,14	73,12	86,60	86,60	47,11	54,34	54,34	26,01	32,27	32,27
Türkiye	107,58	110,36	103,97	107,50	111,94	101,10	107,64	108,8	107,12	96,77	103,26	107,36	52,80	54,76	54,76	43,96	47,89	52,60

Kaynak: MEB İstatistikleri, Örgün Eğitim,, 2015

(1) Genel Lise, Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Özel Liseler.

(2) İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Liseler, Özel Eğitim Meslek Liseleri ve Özel Meslek Liseleri.

(3) Ortaokul brüt okullaşma oranları hesaplanırken Açık Öğretim Ortaokulu öğrencileri dahil edilmiştir. Ortaöğretim de ise brüt ve net okullaşma oranları

Not 1: 2013/14 döneminde 4+4+4 sistemine geçildiği için bu yıla ilişkin sınıflama farklılık göstermektedir

Not 2: 2014-2015 eğitim öğretim yılında İlköğretim NET okullaşma oranları hesaplanırken; Ortaokula kayıtlı olması gereken ancak, yönetmelik gereği kaydı ertelenen veya sınıf tekrarı yapan 10-13 yaş aralığındaki 173.166 ilköğretim öğrencisi ile ilköğretimde okula erken başlayan yada sınıf atlayan 6-9 yaş aralığındaki 5.470 ortaokul öğrencisi hesaplama da dikkate alınmıştır.(İl bazında da aynı hesaplama yöntemi uygulanmıştır.)

2012-2013 eğitim-öğretim yılında ilkökulda derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye genelinde 24 iken, 2014-2015 öğretim yılında 23'e gerilemiş, GAP Bölgesi'nde ise 28'den 30'a yükselmiştir. 2012-2013 eğitim-öğretim yılında ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı Batman ili hariç tüm iller Türkiye ortalamasının üzerindedir. 2014-2015 öğretim yılında ise tüm illerde derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye ortalamasının üzerindedir (Tablo 54).

Tablo 54: İlkokulda Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı -

İller	İlkokul								
	Toplam Öğrenci	Derslik	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci	Derslik	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci	Derslik	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
	2012-2013			2013-2014			2014-2015		
Adıyaman	53 892	2 108	26	52 908	2 065	26	51 812	1 851	28
Batman	65 125	2 756	24	64 414	2 636	24	62 686	2 645	24
Diyarbakır	177 174	5 831	30	174 605	5 947	29	168 767	5 923	28
Gaziantep	186 287	6 117	30	189 393	5 559	34	188 691	5 233	36
Kilis	11 635	375	31	11 457	299	38	11 052	360	31
Mardin	89 266	3 520	25	88 723	3 433	26	84 999	3 023	28
Siirt	39 167	1 591	25	38 392	1 697	23	36 808	1 721	21
Şanlıurfa	235 006	8 528	28	235 116	7 918	30	231 070	7 328	32
Şırnak	64 325	2 144	30	64 838	1 452	45	62 856	1 699	37
GAP	921 877	32 970	28	919 846	31 006	30	898 741	29 783	30
Türkiye	5 593 910	234 920	24	5 574 916	243 305	23	5 434 150	237 760	23

Not 1: Toplam öğretmen, kadrolu öğretmenleri kapsar.

Not 2: 2013/14 döneminde 4+4+4 sistemine geçildiği için bu yıla ilişkin sınıflama farklılık göstermektedir.

2012-2013 eğitim-öğretim yılında ortaöğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı Türkiye genelinde 39 iken, 2014-2015 yılı itibariyle 1 birimlik iyileşme sağlanarak 38'e gerilemiş, Buna karşılık GAP Bölgesi'nde ise 50 iken 4 birim iyileşerek 46'ya düşmüştür. Gerek nüfus artış hızının yüksek olması gerekse yeni eğitim sistemine geçilmesi de(4+4+4) tüm eğitim kademelerinde derslik ihtiyacını artırmıştır (Tablo 55).

Tablo 55: Ortaöğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı

İller	OrtaöğretimToplamı (Genel+ Mesleki)								
	Toplam Öğrenci	Derslik	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci	Derslik	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Toplam Öğrenci	Derslik	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
	2012-2013			2013-2014			2014-2015		
Adıyaman	50 386	1 093	46	53 781	1 162	46	56 253	1 356	41
Batman	46 566	775	60	51 843	881	59	57 374	1 159	50
Diyarbakır	115 689	1 916	60	132 408	1 895	70	141 241	2 390	59
Gaziantep	119 242	2 465	48	132 312	2 918	45	144 931	2 820	51
Kilis	9 825	302	33	10 577	285	37	10 617	321	33
Mardin	59 241	1 271	47	66 693	1 380	48	70 763	1 589	45
Siirt	23 059	543	42	26 139	603	43	30 460	739	41
Şanlıurfa	105 156	2 204	48	127 205	2 770	46	143 541	3 900	37
Şırnak	33 121	587	56	41 474	739	56	46 075	909	51
GAP	562 285	11 156	50	642 432	12 633	51	701 255	15 183	46
Türkiye	4 995 623	129 566	39	5 420 178	140 560	39	5 691 071	151 661	38

Not 1: Toplam öğretmen, kadrolu öğretmenleri kapsar.

Not 2: 2013/14 döneminde 4+4+4 sistemine geçildiği için bu yıla ilişkin sınıflama farklılık göstermektedir.

6.8. Sağlık Sektörü

Bölge’de sağlık alanında fiziki ve beşeri altyapı önemli ölçüde geliştirilmiştir. Yatak sayısının artırılmasıyla birlikte hastanelerde nitelikli oda sistemine geçilmiş; sağlık hizmetlerinin sunumu yaygınlaştırılmış ve kalitesi yükseltilmiş, buna bağlı olarak temel sağlık göstergelerinde son derece önemli iyileşmeler kaydedilmiştir. Bölge’de 2007 yılında 96 hastane ve toplam 9.980 yatak mevcut iken, 2014 yılında hastane sayısı 123, yatak sayısı 16.895 olmuştur. On bin kişiye düşen hasta yatağı sayısı da 13,9’dan 20,5’e yükselmiştir. Aynı yıllar itibariyle ülke geneli ile Bölge’deki gelişim karşılaştırıldığında ülke genelindeki artışın hastane sayısında yaklaşık olarak %19,8 , yatak sayısında %27,6; GAP Bölgesi’nde ise sırasıyla %28,1 ve %69,3 olduğu görülmektedir (Tablo 56).

Tablo 56: GAP Bölgesi ve Türkiye’de Hastane ve Yatak Sayısı (2007, 2014)

İller	Hastane Sayısı 2007					Yatak Sayısı 2007					10.000 kişiye düşen Yatak
	Kamu Hastanesi	Özel Hastane	Üniversite	Diğer (1)	Toplam	Kamu Hastanesi	Özel Hastane	Üniversite	Diğer (1)	Toplam	
Adıyaman	8				8	733				733	12,6
Batman	6	5			11	332	353			685	14,5
Diyarbakır	11	6	1		18	1.398	237	1.044		2.679	18,3
Gaziantep	10	7	1		18	1.761	400	708		2.869	18,4
Kilis	3				3	182				182	15,4
Mardin	10				10	465				465	6,2
Siirt	6	2			8	364	54			418	14,3
Şanlıurfa	13	1	1		15	1.405	19	238		1.662	10,9
Şırnak	5				5	287				287	6,9
GAP	72	21	3		96	6.927	1.063	1.990		9.980	13,9
Türkiye	848	365	56	6	1.275	112.037	17.397	30.978	1.688	162.100	23,0
GAP /Türkiye (%)	8,5	5,8	5,4		7,5	6,2	6,1	6,4	0,0	6,2	
İller	Hastane sayısı 2014					Yatak Sayısı 2014					10.000 kişiye düşen yatak
	Kamu Hastanesi	Özel Hastane	Üniversite	Diğer (1)	Toplam	Kamu Hastanesi	Özel Hastane	Üniversite	Diğer (1)	Toplam	
Adıyaman	9	2	-	-	11	992	111	-	-	1.103	18,4
Batman	5	5	-	-	10	653	356	-	-	1.009	18,1
Diyarbakır	15	7	1	1	24	2.450	607	1.218	227	4.502	27,5
Gaziantep	10	15	1	-	26	2.153	1.666	792	-	4.611	24,4
Kilis	1	-	-	-	1	210	-	-	-	210	16,3
Mardin	10	2	-	-	12	844	174	-	-	1.018	12,9
Siirt	7	3	-	-	10	721	129	-	-	850	26,7
Şanlıurfa	14	5	1	-	20	2.016	552	308		2.876	15,6
Şırnak	7	1	-	1	9	620	51	-	45	716	14,6
GAP	78	40	3	2	123	10.659	3.646	2.318	272	16.895	20,5
Türkiye	866	556	69	37	1.528	123.690	40.509	36.670	5.967	206.836	26,6
GAP /Türkiye %	9,0	7,2	4,3	5,4	8,0	8,6	9,0	6,3	4,6	8,2	

Kaynak: Bölgesel İstatistikler 2014, TÜİK, 2015

(1) "Diğer" grubu altında Belediyelere ait sağlık kurumlarının yatak sayıları kapsanmıştır. Ayrıca, Milli Savunma Bakanlığı'na ait hastanelerdeki yatak sayıları da bu gruba dahil edilmiştir.

Bölge’deki uzman hekim sayısı %71,7 oranında artarak 2.916’dan 5.008’e ulaşmıştır. 2007 yılında ülkedeki uzman hekimlerin %5,4’ü, pratisyen hekimlerin ise %8,3’ü GAP Bölgesi’nde çalışırken 2014 yılında bu oranlar sırasıyla %6,7 ve %10,9’a yükselmiştir (Tablo 57).

Tablo 57:GAP Bölgesi'nde Sağlık Personeli Sayıları (2007-2014)

2007 Yılı									
İller	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Asistan Hekim	Toplam Hekim	Diş Hekimi	Eczacı	Sağlık Memuru(1)	Hemşire	Ebe
Adıyaman	192	289		481	57	117	604	520	378
Batman	235	179		414	43	105	545	458	205
Diyarbakır	828	631	314	1 773	168	322	1 247	1 684	851
Gaziantep	790	633	286	1 709	176	408	1 215	1 780	819
Kilis	44	56		100	8	32	128	88	86
Mardin	186	258		444	57	104	478	512	267
Siirt	113	118		231	20	58	251	260	117
Şanlıurfa	436	544	150	1 130	108	292	1 029	1 245	633
Şırnak	92	174		266	26	50	245	180	111
GAP	2 916	2 882	750	6 548	663	1 488	5 742	6 727	3 467
Türkiye	54 439	34 559	19 404	108 402	19 278	23 977	79 441	94 661	47 175
GAP/Türkiye (%)	5,4	8,3	3,9	6,0	3,4	6,2	7,2	7,1	7,3
2014 Yılı									
İller	Uzman Hekim	Pratisyen Hekim	Asistan Hekim	Toplam Hekim	Diş Hekimi	Eczacı	Sağlık Memuru(1)	Hemşire	Ebe
Adıyaman	307	289	24	620	72	131	1.133	1.040	459
Batman	304	321		625	78	122	938	850	282
Diyarbakır	1.317	811	347	2.475	265	369	2.784	1.980	863
Gaziantep	1.376	910	325	2.611	281	519	2.625	2.939	933
Kilis	88	111		199	31	36	334	232	137
Mardin	314	411		725	103	167	1.119	3.260	383
Siirt	134	168		302	28	68	640	479	131
Şanlıurfa	993	1.034	128	2.155	173	403	2.042	1.980	645
Şırnak	175	198		373	52	62	613	480	157
GAP	5.008	4.253	824	10.085	1.083	1.877	12.228	12.088	3.990
Türkiye	75.251	39.045	21.320	135.616	22.996	27.199	149.616	142.432	52.838
GAP/Türkiye (%)	6,7	10,9	3,9	7,4	4,7	6,9	8,2	8,5	7,6

Kaynak: Bölgesel İstatistikler 2014,TÜİK, 2015

(1) İlk Acil Yardım (Acil Tıp), Sağlık, Anestezi, Çevre Sağlığı, Diş Protez, Laboratuvar, Ortopedi, Röntgen, Diş, Fizik Tedavi, Kalp Akciğer Pompa, Patolojik Anatomi, Odyometri, Protez, Toplum Sağlığı branşlarında çalışan tekniker ve teknisyenleri içermektedir.

Not: MSB'ye bağlı kurum ve kuruluşlarda çalışan sağlık personeli sayıları dahil değildir

7. GAP EYLEM PLANI KAPSAMINDAKİ ÖNEMLİ GELİŞMELER

GAP Eylem Planı (GAP EP) kapsamında 4 gelişme eksenini altında 73 ana eylem ve bu eylemler çerçevesinde 300'ün üzerinde proje ve faaliyet yer almaktadır. Söz konusu eylemlerin gerçekleştirilmesi için 2008-2012 döneminde, 2012 yılı fiyatlarıyla, toplam 32,9 milyar TL'lik kaynağa ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Bu kaynağın 26,9 milyar TL'sinin merkezi bütçe kapsamından finanse edilmesi öngörülmüştür.

GAP EP uygulamalarının öncelikle finansman ihtiyacı karşılanmış, yatırımlara tahsis edilen ödenek miktarında çok önemli bir artış sağlanmıştır. 1990-2007 dönemi itibariyle kamu yatırımlarından Bölge'ye yılda ortalama %7 pay ayrılırken bu oran 2008 yılında %12'ye, 2009 yılında %14,4'e yükselmiştir. Eylem Planı'nın tamamlanmasından sonra da GAP yatırımları için kamu bütçesinden ayrılan pay %11'in üzerindeki düzeyini korumuştur. Plan döneminde GAP EP kapsamındaki yatırımlara, 2012 yılı fiyatlarıyla, 18,2 milyar TL kaynak aktarılmış, 14,7 milyar TL harcama yapılmıştır.

Eylem Planı'nın uygulandığı beş yıllık süre içerisinde gerçekleştirilen yatırımlar ile klasik anlamda GAP büyük ölçüde tamamlanmış; Bölge'nin kalkınma göstergelerinde somut ve önemli ilerlemeler sağlanmıştır. GAP enerji yatırımlarında sona gelmiş; sulama yatırımlarında, işsizliğin ve göç sorunlarının giderilmesinde, ihracatın artırılmasında, Bölge'nin ekonomik ve sosyal göstergelerinin iyileştirilmesinde önemli mesafeler kat edilmiştir.

- GAP kapsamında önce barajların yapımına başlanmış, bir milyon hektar alanı sulayacak su barajlarda depolanmıştır. İkinci adımda bu suyu sulama alanlarına taşıyacak ana kanalların, daha sonra da tarlalara dağıtacak sulama şebekelerinin yapımı gelmektedir. GAP Eylem Planı ile bu ikinci adım gerçekleştirilmiş; 737,58 km'si 2008-2014 döneminde olmak üzere toplam 970,98 km ana kanal hizmete hazır hale getirilmiştir.
- 2014 yılı sonu itibariyle master plana göre toplam 1.8 milyon ha alanın 424.710 ha alanı sulamaya açılmış; sulama projelerinin % 23,6'sı işletmeye alınmıştır. Eylem Planı hedefi olan 1.060 bin ha göre ise sulama projelerinde gerçekleştirme %40,1'dir.
- Geçtiğimiz yıllarda yapılan 1 milyon hektarlık toplulaştırmaya karşılık, Eylem Planı döneminde 2,4 milyon hektar alanda arazi toplulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır. Bu çalışma dünyanın bir seferde yapılan en büyük toplulaştırması projesidir. Bu projeden 1.061.000 kişi yararlanmıştır.
- Harran Ovası'nda kapalı drenaj projesi ile 55.000 ha alanda çalışmalar planlanmış ve 35.843 ha alanda drenaj çalışmaları tamamlanmıştır. Planlanan 9.000 km drenaj hattının 7.416 km'si bitirilmiştir. Bu alanlarda tuzlanma problemi giderilmiştir.
- Bölge'de yatırım potansiyeli yüksek şehirlerde rekabet ortamının geliştirilerek ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi amaçlanmış, bu doğrultuda ilk defa Eylem Planı için hazırlanan Cazibe Merkezleri Destekleme Programı (CMDP) Diyarbakır ve Şanlıurfa uygulamaya konulmuştur. Gaziantep ilinde de çalışmalara başlanmıştır.
- Plan döneminde yeni yatırım teşvik sistemlerinin uygulanmasıyla, özellikle Haziran 2012'den sonra Bölge'ye yapılan özel sektör yatırımlarında dikkate değer bir artış gözlenmiştir. 2010 ve 2011 yıllarında verilen toplam teşvik belgesi sayısı 966, sabit yatırım tutarı 5.621 milyon TL ve istihdam öngörüsü 22.843 kişi iken, bu rakamlar 2012

ve 2013 yıllarında sırasıyla 1.254 belge, 12.794 milyon TL ve 58.262 kişi, 2014 Eylül ayı sonu itibariyle de 398 belge, 5.423 milyon TL ve 16.181 kişi olarak gerçekleşmiştir. 2001–2008 yılında % Türkiye içerisindeki payı ortalama %7 olan teşvik belge sayısı 2012–2014 döneminde ortalama %13'ü aşmıştır. Yabancı yatırım teşvik belge sayısında 2001-2010 döneminde 4'ün altındayken 2012-2014 döneminde ortalama 14'ü geçmiştir.

- Plan döneminde, başta KOBİ'ler olmak üzere Bölge'deki işletmelerin ve girişimcilerin rekabet gücünü artırmak amacıyla kullanılan kredilerde artış sağlanmıştır.
- Bölge'nin teknoloji geliştirme ve yenilik kapasitesini artırmaya yönelik olarak Gaziantep, Dicle ve Harran üniversiteleri bünyesinde 3 teknopark faaliyete geçmiştir.
- Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölge tarihin her döneminde çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yaptığı için kültür ve turizm varlıkları açısından da çok zengindir. Kültür varlıklarının korunarak turizm odaklı değerlendirilmesi, istihdam ve sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlanması amacıyla turizm altyapısının iyileştirilmesi, turizm çekim merkezleri oluşturulması ve turizmin çeşitlendirilmesi için gerekli çalışmalar yürütülmüştür. 2008-2012 döneminde 56 adet kültür varlığı eski eserin onarımı olmak üzere, 2014 sonu itibariyle toplam 77 adet kültür varlığı eski eserin onarımı tamamlanmış olup, çalışmalar devam etmekte bitirilmiştir.
- Doğal kaynakların korunması amacıyla orman varlığının artırılmasına ve erozyonun önlenmesine yönelik faaliyetler etkin bir şekilde yürütülmüştür.
- Tarım sektörünün Bölge'nin kalkınması için başat sektör olduğu gerçeğiyle, kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesine devam edilmiş, çiftçi ve üreticilere dönük eğitim ve yayım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Plan döneminde tarımsal örgütlenme projelerine, organik tarım uygulamalarına, kırsal kalkınma yatırımlarına, hayvancılık ve kurumsal kapasite projelerine toplam 743 milyon TL destek verilmiştir.
- GAP Bölgesi için hazırlanan Rekabet Gündemi Çalışması çerçevesinde organik tarımın geliştirilmesi, yenilenebilir enerji ve enerji verimliliğinin artırılması, Bölge'nin turizm potansiyelinin ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde değerlendirilmesine yönelik proje ve faaliyetlere önem verilmiş; pilot uygulamalara başlanmıştır.
- Bölge'de yeni kurulan 6 üniversite ile birlikte GAP'ın 9 ili de üniversiteye kavuşmuş; yüksek öğretime erişimde önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Bölge'nin ihtiyaçlarına uygun yeni eğitim birimlerinin açılmasına öncelik verilmiş; 28 fakülte, 10 yüksekokul, 4 enstitü olmak üzere 42 yeni bölüm açılmış, program sayısı ve üniversiteye kabul edilen öğrenci sayısı artmış ve öğrenciler daha modern koşullarda eğitime olanağına kavuşmuştur.
- Plan çerçevesinde 4.000 öğrenci kapasitesi olan 5 adet yurt yapımı öngörülmüştür. Yapımı devam eden Adıyaman Öğrenci Yurdu ile 2009 yılında programa alınan 4 adet yurt inşaatının tamamlanması ile bu hedefin gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Bu dönemde Bölge'de yeni kurulan üniversitelere verilen desteklerle fiziki altyapıları geliştirilmiş, yeni bölümler ve programlar açılmış ve öğrenci sayısı artmıştır. Bu nedenle planda öngörülen illerin yanı sıra Diyarbakır, Gaziantep, Nizip, Şanlıurfa ve Şırnak'ta da yeni yurtlar yapılmış ve 9.100 öğrencilik kapasite oluşturulmuştur. Ayrıca 2014 yılında 750 kişilik Mardin Öğrenci Yurdu tamamlanmıştır.

- GAP EP’de istihdamın artırılması, işsizliğin ve kayıt dışı istihdamın azaltılması ve işgücü kalitesinin yükseltilmesi amacıyla işgücü yetiştirme programları yaygınlaştırılmış, istihdam garantili kurslara ağırlık verilmiştir. 2008-2014 döneminde İŞKUR’un düzenlemiş olduğu aktif işgücü kurs ve programlarından 243.072 kişi yararlanmıştır.
- Sağlık alanında fiziki ve beşeri altyapı önemli ölçüde geliştirilmiştir. Yatak sayısının artırılmasıyla birlikte hastanelerde nitelikli oda sistemine geçilmiş; sağlık hizmetlerinin sunumu yaygınlaştırılmış ve kalitesi yükseltilmiş, buna bağlı olarak temel sağlık göstergelerinde son derece önemli iyileşmeler kaydedilmiştir. On bin kişiye düşen hasta yatağı sayısı da 13,9’dan 19,7’ye yükselmiştir. Sağlık personeli sayısında önemli artış sağlanmıştır. GAP illerinde 2002 yılında %52 olan sağlık kuruluşlarında gerçekleşen doğum oranı, 2013 yılında % 95,7’e yükselmiştir. Anne ölüm oranı 2008 yılında yüz binde 38,9 iken, 2012 yılında yüz binde 14,7’ye gerilemiştir. Bebek ölüm oranı 2009 yılında binde 17,3 iken 2012 yılı sonunda binde 15,7’ye ve 2013 yılında da 15,5’e düşmüştür.
- Plan çerçevesinde koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, acil sağlık ve gezici sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla planda öngörülen eylem gerçekleştirilmiş, ihtiyaç duyulan mobil hizmet araçları temin edilmiş, aile sağlığı merkezleri, sağlık ocakları ve KETEM’ler kurulmuş, sağlık personelinin ve vatandaşların sağlık bilincini geliştirmeye yönelik eğitimler verilmiştir. Ayrıca Adıyaman’da başlatılmış olan **aile hekimliği** uygulaması diğer GAP illerine de yaygınlaştırılmıştır.
- GAP Eylem Planı’na özgü bir program olan ve daha sonra diğer bölgelere yaygınlaştırılan Sosyal Destek Programı (SODES) ile meslek edindirme, sosyal içermeye, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler gibi alanlarda hazırlanan projeler finanse edilmiştir. 2008 - 2014 döneminde toplam 3.242 proje desteklenmiş ve yaklaşık 420 milyon TL kaynak aktarılmıştır.
- Kırılgan kesimlerin ihtiyaç duyduklarında sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürebilecekleri yeni sosyal koruma merkezleri oluşturulmuştur. Bu alanda 2008-2013 döneminde 4 adet çocuk ve gençlik merkezi, 2 adet sevgi evleri sitesi, 4 adet sosyal bakım ve rehabilitasyon merkezi, 12 adet toplum merkezi, 4 adet engelsiz yaşam merkezi, 6 adet gençlik merkezi ve 1 adet yaşlı bakım merkezi olmak üzere toplam 33 sosyal koruma merkezi kurulmuştur. Ayrıca plan döneminde mevcut ÇATOM’lar güçlendirilmiş, 16 yeni ÇATOM’un açılmasıyla faaliyetteki ÇATOM sayısı 44’e yükseltilmiştir.
- Toplumun tüm kesimlerinin kültür hizmetlerine erişimini sağlamak amaçlanmış, Adıyaman-Kahta, Batman, Mardin, Kilis ve Diyarbakır Kültür Merkezleri tamamlanarak hizmete açılmıştır. Şanlıurfa Kültür Merkezi’nin proje çalışmaları tamamlanmıştır
- Bölge’ye doğalgaz arzı sağlayacak 5 boru hattı inşaatından 3’ü tamamlanmış, Siirt, Batman ve Kilis illeri ile Bismil, Silvan, Beşiri, Kozluk, Kurtalan ilçelerine ve Adıyaman-Kahta ilçesine doğal gaz arzı sağlanmıştır.
- Bölge’nin karayolu ulaşım altyapısı önemli ölçüde iyileştirilmiştir. GAP Eylem Planı kapsamındaki 9 ilimizde bulunan yol ağı 6.110 km’dir. 2000’li yıllarda GAP Bölgesi’nde 98 km olan otoyol ağı 2014 yılı sonunda 291 km’ye, 294 km olan bölünmüş yol ağı ise 1.729,5 km’ye ulaşmıştır.

- Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu trafiğe açılmıştır.
 - Şanlıurfa-Kızıltepe-Silopi bölünmüş yolunun (351 km) 323 km'si BSK seviyesinde tamamlanmıştır.
 - Diyarbakır-Mardin bölünmüş yolunun (91 km) tamamı sathi kaplamalı, 25 km'si BSK bölünmüş yol seviyesinde tamamlanarak trafiğe açılmıştır.
 - Diyarbakır Çevre Yolu BSK olarak tamamlanmıştır.
 - Diyarbakır-Siverek-Şanlıurfa yolunun (187 km) tamamı bölünmüş yol olarak trafiğe açılmıştır. 97,4 km'si BSK BY seviyesinde bitirilmiştir.
 - Gölbaşı - Adıyaman – Kâhta yolunun tamamı bölünmüş yol olarak trafiğe açılmıştır.
 - Cizre-Şırnak yolunun (44 km) 37 km'si sathi kaplamalı bölünmüş yol olarak trafiğe açılmıştır.
- ✓ Batman Havaalanı Terminal Binası ile Şırnak Havaalanı'nın yapımına plan döneminde başlanmış ve her iki tesis de hizmete açılmıştır. Adıyaman Havaalanı Terminal Binası 2013 yılında bitirilmiştir. Mardin Havaalanı Terminal Binası tamamlanmak üzere olup, Diyarbakır Havaalanı Terminal Binası inşaatı devam etmektedir
- Sanayi altyapısını geliştirmeye yönelik 8 adet organize sanayi bölgesi (OSB) ve 9 adet küçük sanayi sitesi (KSS) tamamlanmış; Bölge'deki OSB sayısı 17'ye, KSS sayısı ise 36'ya yükselmiştir.
 - Yerel potansiyellerin harekete geçirilmesi ve kaynakların yerinde ve etkin kullanılmasını sağlamak amacıyla 2006 yılından itibaren düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajansları kurulmaya başlanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde 26 düzey 2 bölgesinin tamamında kalkınma ajansları faaliyete geçirilmiş, bu yapılarla bölgelerin ortak kalkınma bilincinin yükseltilerek ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandıracak çalışmaların yapılmasına yönelik bölge planları hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. GAP Bölgesi, TRC1, TRC2 ve TRC3 Düzey 2 Bölgelerini kapsamaktadır. Bölgede İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA), Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ) ve Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) olmak üzere üç kalkınma ajansı bulunmaktadır. 2008 yılında faaliyete geçen bu ajanslarda 104 uzman, 18 destek personeli olmak üzere toplam 125 personel görev yapmaktadır. Bu ajanslara 2009 yılından bu yana merkezi bütçeden toplam 198,1 milyon TL kaynak aktarılmıştır.

8.SONUÇ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayalı bir program olarak planlanan, daha sonra entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüşen GAP, bugün çok sektörlü, sürdürülebilir insani gelişmeye dayalı, Bölge'nin rekabet gücünü artırmayı, ekonomik ve sosyal bütünleşmeyi güçlendirmeyi hedefleyen, entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak uygulanmaktadır. GAP, hazırlandığı dönem dikkate alındığında, bugün ağırlıklı olarak vurgulanan yenilikçi yaklaşımları da içeren vizyoner bir bakış açısıyla planlanmıştır.

Bugüne kadar yapılan yatırımlarla özellikle de 2008-2012 dönemini içeren GAP Eylem Planı ile GAP'ın kilit yatırımları bir bir tamamlanmış; eğitimde, kültür ve turizmde, sağlıkta, şehirleşmede, ulaşımda, tarımda, toplu konutta, kanalizasyon ve içme suyu altyapısında, sosyal destek projelerinde ve diğer tüm alanlarda büyük yollar katedilmiş, Bölge'nin çehresi değişmiştir. Anne ve bebek ölümlerinde anlamlı düşüşler yaşanmış, okullaşma oranında kayda değer bir yükseliş olmuş, bütün illerde üniversite açılmış, her ilimiz bir havaalanına kavuşmuş, üretimden ihracata, istihdamdan sosyal göstergelere kadar her alanda önemli aşamalar kaydedilmiştir.

Ülkemizin en temel ihtiyaçlarından biri olan enerji GAP'ın kilit unsurlarındandır. Bölge'nin enerji üretim değeri tüketim değerinden büyüktür. Bunu devam ettirmek için stratejik öneme sahip birçok proje uygulanarak enerji kapasitesi sürekli geliştirilmektedir.

Bölge'deki iller birer cazibe merkezine dönüşmeye başlamıştır. Tarımsal desteklerden kırsal kalkınmaya bitkisel üretimden hayvancılığa kadar tarımın her alanında değişim ve dönüşüm vardır. Oluşturulan sinerji özel sektör yatırımlarına da olumlu yansımıştır. Hem ülkemizin rekabet gücünü geliştirmeye, hem de bölgesel kalkınmayı hızlandırmaya yönelik olarak uygulamaya konulan yeni yatırım teşvik programımız revize edilmiş ve bölgesel kalkınma hedefi daha güçlü hale getirilmiştir.

2008-2012 dönemi için planlanan eylemler önemli ölçüde tamamlanmış olup, büyük ölçekli yatırımların hızlandırıcı etkisini yenilikçi uygulamalarla daha da artırmak amacıyla 2014-2018 dönemini içeren ikinci GAP Eylem Planı hazırlanmış, 30 Aralık 2014 tarihli ve 2014/1 sayılı karar ile Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu'nca onaylanarak uygulamaya konmuştur.

Yeni GAP Eylem Planı ile Bölge illerini 21. yüzyılın parlayan yıldızı haline getirmeyi hedefliyoruz. Modern sulama tekniklerinin uygulanması, ulaşım ve konut altyapısının tamamlanması, rekabetçi ürün türlerine geçiş, pazarlama olanaklarının genişletilmesi, insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi, doğal ve kültürel dokunun değerlendirilmesi gibi ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeyi kolaylaştırıcı yeni politikalar uygulanarak Bölge'nin rekabet gündemi desteklenmeye devam edilecektir. Yaşanabilir şehirler, turizm, organik ve iyi tarım, yenilenebilir enerji ve inovasyon çalışmaları yeni dönemin önemli unsurları arasındadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi hepimizin geleceğine yapılan bir yatırımdır. GAP'a yapılacak yatırımlar, 21. yüzyılda Türkiye'nin dünyada rekabet gücünü artırması ve kendine yeterliliği anlamında fayda sağlayacaktır. GAP sadece Güneydoğu Anadolu için değil tüm Türkiye için başarı, kalkınma ve zenginlik sağlayacaktır.